

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

॥ ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ ॥

॥ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪರಿಚ್ಛೇದಃ ॥

ಪ್ರಣಮ್ಯ ಚರಣಾವ್ಯೋಜಯುಗಲಂ ಕಮಲಾಪತೇಃ |
ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿಂ ಕುರ್ಮೋ ಬಾಲಾನಾಂ ಬೋಧಸಿದ್ಧಯೇ ||೧||

ಗುಂಧಾರಂಭಸಮರ್ಥನಮ್

(೨) ಯದ್ಯಪಿ ಭಗವತ್ಪಾದೈರೇವ ಪ್ರಮಾಣಲಕ್ಷಣಾದಿಕಮಭಿಹಿತಮ್ | ತಥಾಪಿ ಗಂಭೀರಾಯಾ ವಾಚಾ ವಿಕ್ಷಿಪ್ಯ
ವರ್ಣಿತಂ ನ ಮಂದೈಃ ಶಕ್ಯತೇ ಸುಖೇನ ಬೋದ್ಧಮಿತಿ ತದರ್ಥಮಿದಂ ಪ್ರಕರಣಮಾರಭ್ಯತೇ ||

ಲಕ್ಷಣಸ್ವರೂಪವಿವರಣಮ್

(೩) ಯೋ ಧರ್ಮೋ ಲಕ್ಷ್ಯೇ ವ್ಯಾಪ್ತೌ ವರ್ತತೇ ನ ವರ್ತತೇ ಚಾನ್ಯತ್ರ ಸ ಧರ್ಮೋ ಲಕ್ಷಣಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ ||

(೪) ಯಥಾ ಗೋಃ ಸಾಸ್ನಾದಿಮತ್ವಮ್ | ತದ್ಧಿ ಗೋಷು ಸರ್ವತ್ರ ಅಸ್ತಿ ನಾಸ್ತಿ ಚಾಗೋಷು | ಅನ್ಯಥಾಭೂತನ್ನು
ಅಲಕ್ಷಣಮ್ ||

(೫) ತತ್ತಿವಿಧಮ್ | ಅಸಂಭವಿ ಯಲ್ಲಕ್ಷ್ಯೇ ಸರ್ವಥಾ ನ ವರ್ತತೇ | ಯಥಾ ಗೋರೇಕಶಫತ್ವಮ್ |
ಅವ್ಯಾಪಕಂ ಯಲ್ಲಕ್ಷ್ಯೈಕದೇಶೇ ವರ್ತಮಾನಮಪಿ ತದೇಕದೇಶಾಂತರೇ ನ ವರ್ತತೇ | ಯಥಾ ಗೋಃ
ಶಬಲತ್ವಮ್ | ಅತಿವ್ಯಾಪಕಂ ಯಲ್ಲಕ್ಷ್ಯಾದನ್ಯತ್ರಾಪಿ ವರ್ತತೇ | ಯಥಾ ವಿಷಾಣಿತ್ವಮ್ |
ಸಜಾತೀಯವಿಜಾತೀಯವ್ಯಾವೃತ್ತತಯಾ ಲಕ್ಷ್ಯಾವಧಾರಣಂ ಲಕ್ಷಣಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಂ | ಅಸ್ಮಿನ್ ಗ್ರಾಮೇ
ದೇವದತ್ತಗೃಹಮಿತಿ ವಾರ್ತಾಂ ಶ್ರುತವತೋ ಹಿ ತದ್ಗ್ರಾಮಸ್ಥೇಷು ಸರ್ವೇಷ್ಟಪಿ ಗೃಹೇಷು ದೇವದತ್ತಗೃಹಬುದ್ಧಿಃ
ಪ್ರಸಕ್ತಾ | ತತೋ ಯತ್ರ ಪತಾಕಾ ತದ್ದೇವದತ್ತಗೃಹಮಿತಿ ಲಕ್ಷಣಜ್ಞಾನೇ ಸತಿ ಇದಮೇವ ನಾನ್ಯದಿತಿ
ಅವಧಾರಣಂ ಜಾಯತೇ | ಶಬ್ದವ್ಯವಹಾರೋ ವಾ ಲಕ್ಷಣಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ | ಸಾಸ್ನಾದಿಮಾನ್ ಗೌಃ ಇತಿ
ಲಕ್ಷಣಜ್ಞಾನೇ ಸತಿ ಯಂ ಯಂ ಸಾಸ್ನಾದಿಮಂತಂ ಪಿಂಡಂ ಪಶ್ಯತಿ ತಂ ತಂ ಗೋಶಬ್ದವಾಚ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯೇತಿ |
ಯಾವಧನ್ಯತೋ ವ್ಯಾವರ್ತನೀಯಂ ಯಾವತೀ ಚ ಏಕಃ ಶಬ್ದೋ ವೃತ್ತಾದನೀಯಃ ತದುಚ್ಯತೇ ಲಕ್ಷ್ಯಮಿತಿ ||

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಪ್ರಮಾಣಸಾಮಾನ್ಯಲಕ್ಷಣಮ್

(೬) ತತ್ರಾದೌ ತಾವತ್ ಪ್ರಮಾಣಸಾಮಾನ್ಯಲಕ್ಷಣಮುಚ್ಯತೇ | ಯಥಾರ್ಥಂ ಪ್ರಮಾಣಮ್ | ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ
ಲಕ್ಷ್ಯನಿರ್ದೇಶಃ | ಯಥಾರ್ಥಮಿತಿ ಲಕ್ಷಣೋಕ್ತಿಃ | ಏವಂ ಉತ್ತರತ್ರಾಪಿ ಜ್ಞಾತವ್ಯಂ | ಅತ್ರ
ಯಥಾಶಬ್ದೋಽನತಿಕ್ರಮೇ ವರ್ತತೇ | ಅರ್ಥಶಬ್ದಶ್ಚ ಅರ್ಯತೇ ಇತಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತ್ಯಾ ಜ್ಞೇಯವಾಚೀ |
ಜ್ಞೇಯಮನತಿಕ್ರಮ್ಯ ವರ್ತಮಾನಂ ಯಥಾವಸ್ಥಿತಮೇವ ಜ್ಞೇಯಂ ಯದ್ವಿಷಯೀಕರೋತಿ ನಾನ್ಯಥಾ ತತ್
ಪ್ರಮಾಣಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |

(೭) ಜ್ಞೇಯವಿಷಯೀಕಾರಿತ್ವಂ ಚ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವಾ ಸಾಕ್ಷಾಜ್ಞೇಯವಿಷಯೀಕಾರಿಸಾಧನತ್ವೇನ ವಾ | ವಿವಕ್ಷಿತಮ್
ಇತಿ ನ ಅನುಪ್ರಮಾಣೇಷು ಅವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ಜ್ಞೇಯವಿಷಯೀಕಾರಿತ್ವೇನೈವ ಪ್ರಮಾತೃಪ್ರಮೇಯಯೋಃ ವ್ಯವಚ್ಛೇದಃ
| ತಯೋಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಜ್ಞೇಯವಿಷಯೀಕಾರಿತ್ವಾಭಾವಾತ್ | ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಜ್ಞೇಯವಿಷಯೀಕಾರಿಕಾರಣತ್ವೇಽಪಿ
ತತ್ಸಾಧನತ್ವಾಭಾವಾಚ್ಚ ||

ಪ್ರಾಸ್ತರೂಪಮ್ ಸಂಶಯಸ್ವರೂಪಮ್

(೮) ಪ್ರಮಾವಾನ್ ಪ್ರಮಾತಾ | ಪ್ರಮಾವಿಷಯಃ ಪ್ರಮೇಯಮ್ | ಯಥಾರ್ಥಗ್ರಹಣೇನ
ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಯತತ್ಸಾಧನಾನಾಂ ನಿರಾಸಃ | ಅನವಧಾರಣಂ ಜ್ಞಾನಂ ಸಂಶಯಃ | ಅನವಧಾರಣಗ್ರಹಣಂ
ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನವಿಪರ್ಯಯವೃದ್ಧಾಸಾರ್ಥಮ್ | ಘಟಾದಿನಿವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಂ ಜ್ಞಾನಮಿತಿ ||

(೯) ತಸ್ಯ ನಿರ್ಣಾಯಕಾಭಾವಸಹಕೃತಾಃ

ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಾಸಾಧರಣಧರ್ಮವಿಪ್ರತಿಪತ್ತುಪಲಬ್ಧ್ಯನುಪಲಬ್ಧಯಃ ಪಜ್ಞಾಕಾರಣಾನಿ ಇತಿ ಕೇಚಿದಾಹುಃ |
ತದ್ಯಥಾ ಸ್ಥಾನುಪುರುಷಯೋಃ ಸಾಧಾರಣಮೂರ್ಧ್ವತಾಲಕ್ಷಣಂ ಧರ್ಮಂ ಪುರೋವರ್ತಿನಿ ಉಪಲಬ್ಧ್ಯ
ಸ್ಥಾನುಪುರುಷೌ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ವಿಶೇಷಜಿಜ್ಞಾಸಾಯಾಂ ಸ್ಥಾನುತ್ಪನ್ನಿಶ್ಚಾಯಕಂ ವಕ್ರಕೋಟಿರಾದಿಕಂ
ಪುರುಷತ್ವನಿಶ್ಚಾಯಕಂ ಶಿರಃಪಾಣಾದಿಕಂ ಚ ಅನುಪಲಭಮಾನಸ್ಯ ಡೋಲಾಯಮಾನಂ
ಸಂಶಯಜ್ಞಾನಮುತ್ಪದ್ಯತೇ ಕಿಮಯಂ ಸ್ಥಾನುವಾ ಪುರುಷೋ ವಾ ಇತಿ | ಶಬ್ದೇ ಚ
ಆಕಾಶವಿಶೇಷಗುಣತ್ವಮಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಮುಪಲಭಮಾನಸ್ಯ ನಿರ್ಣಾಯಕಮಜಾನತಃ ಸಂಶಯೋ ಭವತಿ ಕಿಂ
ಶಬ್ದೋ ನಿತ್ಯಃ ಅನಿತ್ಯೋ ವಾ ಇತಿ | ಇಂದ್ರಿಯೇಷು ವೈಶೇಷಿಕಸಾಕ್ಷ್ಯಯೋಃ ಭೌತಿಕತ್ವಾಭೌತಿಕತ್ವವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಂ
ಪಶ್ಯತಃ ನಿಶ್ಚಾಯಕಮ್ ಅಜಾನತಃ ಸಂದೇಹೋ ಭವತಿ ಕಿಮ್ ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಭೌತಿಕಾನಿ ಉತ ಅಭೌತಿಕಾನಿ ಇತಿ
| ಕೂಪಖನನಾನಂತರಂ ಜಲೋಪಲಬ್ಧೌ ಸತ್ಯಾಂ ನಿಶ್ಚಾಯಕಾಭಾವೇ ಸಂಶಯೋ ಜಾಯತೇ ಕಿಂ ಪ್ರಾಕ್ ಸಂದೇವ
ಉದಕಂ ಕೂಪಖನನೇನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಮುಪಲಬ್ಧತೇ ಉತ ಅಸತ್ ತೇನ ಉತ್ಪನ್ನಮಿತಿ | ಅಸ್ಮಿನ್ ವಟೇ ಪಿಶಾಚಃ
ಅಸ್ತಿತಿ ವಾರ್ತಾಂ ಶ್ರುತವತಃ ವಟಸಮೀಪಂ ಗತಸ್ಯ ತತ್ರ ಪಿಶಾಚಾನುಪಲಬ್ಧೌ ಸತ್ಯಾಂ ನಿರ್ಣಾಯಕಾಭಾವೇ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಸಂಶಯೇ ಭವತಿ ಕಿಂ ವಿದ್ಯಮಾನಃ ಏವ ಪಿಶಾಚಃ ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತ್ಯಾ ನೋಪಲಭ್ಯತೇ ಕಿಂ ವಾ ಅವಿದ್ಯಮಾನಃ
ಏವ ಇತಿ | ಉಪಲಬ್ಧ್ಯನುಪಲಬ್ಧೋಃ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮೇ ಏವ ಅಂತರ್ಭಾವಾತ್ ತ್ರೀಣೈವ ಕಾರಣಾನಿ ಇತಿ
ಅಪರೇ | ಉಪಲಬ್ಧಿಹಿ ಸತಾಮೇವ ಘಟಾದೀನಾಂ ಪ್ರದೀಪಾರೋಪಣೇನಾ ದೃಷ್ಟಾ | ಅಸತಾಂ ಚ
ಕುಲಾಲಾದಿವ್ಯಾಪಾರಾನಂತರಮಿತಿ | ತಥಾ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಃ ಸತಾಮೀಶ್ವರಾದೀನಾಮಸತಾಂ ಚ ಶಶವಿಶಾಣಾದೀನಾಂ
ದೃಷ್ಟಾ ಇತಿ ||

(೧೦) ವಯಂತು ಭೂಮಃ | ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವಿಪ್ರತಿಪತ್ತೋರಪಿ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮೇ ಏವ ಅಂತರ್ಭಾವಃ |
ಅಸಾಧಾರಣೋ ಹಿ ಧರ್ಮಃ ನ ಸ್ವರೂಪೇಣ ಸಂಶಯಹೇತುಃ | ವಿಶೇಷಸ್ಮರಣಕಾರಣತ್ವಾಭಾವಾತ್ | ಕಿಂತು
ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಮುಖೇನೈವ | ತಥಾ ಚ ನಿತ್ಯವ್ಯಾವೃತ್ತತ್ವಮನಿತ್ಯಸ್ಯ ಅನಿತ್ಯವ್ಯಾವೃತ್ತತ್ವಂ ಚ ನಿತ್ಯಸ್ಯ ಧರ್ಮಃ ಇತಿ
ಸಾಧಾರಣಃ ಏವ ||

(೧೧) ನ ಚ ಏಕನೈವ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮೇಣ ಭಾವ್ಯಮಿತಿ ನಿಯಮೋಽಸ್ತಿ | ತಥಾ ತಥಾ ಪ್ರತಿಪನ್ನತ್ವಂ ತಸ್ಯ ತಸ್ಯ
ಧರ್ಮಃ ಇತಿ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿರಪಿ ಸಾಧಾರಣೇ ಇತಿ | ವಿಪರೀತನಿಶ್ಚಯಃ ವಿಪರ್ಯಯಃ | ವಿಪರೀತೇತಿ
ಸಮ್ಯಜ್ಜಿಶ್ಚಯವೃದ್ಧಾಸಃ | ನಿಶ್ಚಯಃ ಇತಿ ಸಂಶಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ | ಸ ಚ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಗಮಾಭಾಸೇಭ್ಯಃ
ಜಾಯತೇ | ಯಥಾ ಶುಕ್ತಿಕಾಯಾಮಿದಂ ರಜತಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ |

ಪ್ರಾಭಾಕರಾದಿಮತನಿರಾಸಃ

(೧೨) ಅಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಮೇವ ನಾಸ್ತಿತಿ ಪ್ರಾಭಾಕರಾದಯಃ | ತನ್ನ | ಅನುಭವಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ | ಏತಾವಂತ
ಕಾಲಮಹಂ ಶುಕ್ತಿಕಾಮೇವ ರಜತತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪನ್ನೋಽಸ್ಮಿ ಉತ್ತರಕಾಲೇ ಪರಾಮರ್ಶಾಚ್ಚ | ಪ್ರತೀತಂ ಚ ರಜತಂ
ದೇಶಾಂತರೇ ಸದೇವ ಇತಿ ವೈಶೇಷಿಕಾದಯಃ | ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪಮೇವ ಇತಿ ವಿಜ್ಞಾನವಾದಿನಃ | ತತ್ರೈವ
ತಾತ್ಕಾಲಿಕಮುತ್ಪನ್ನಂ ಸತ್ ಇತಿ ಭಾಸ್ಕರಃ | ನ ಸತ್ ನ ಅಸತ್ ನ ಸದಸತ್ ಕಿಂತು ಅನಿರ್ವಚನೀಯಮೇವ ಇತಿ
ಮಾಯಾವಾದಿನಃ | ಅಸದೇವ ರಜತಂ ಪ್ರತ್ಯಭಾತ್ ಇತಿ ಉತ್ತರಕಾಲೀನಾನುಭವಾತ್ ಶುಕ್ತಿರೇವ
ಅತ್ಯಂತಾಸದ್ರಜತಾತ್ಮನಾ ಪ್ರತಿಭಾತೀತ್ಯಾಚಾರ್ಯಾಃ | ಅನಧ್ಯವಸಾಯಃ ಸ್ವಪ್ನಶ್ಚ
ಅಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಾಂತರಮಸ್ತಿತಿ ವೈಶೇಷಿಕಾಃ ||
ಅನಧ್ಯವಸಾಯಸ್ಯ ಊಹಸ್ಯ ಚ ಸಂಶಯ ಏವಾಂತರ್ಭಾವಃ

(೧೩) ಕಿಂ ಸಂಜ್ಞಕೋಽಯಂ ವೃಕ್ಷಃ ಇತ್ಯನಧ್ಯವಸಾಯಃ | ಸ ತು ಕೋಟೀನಾಮತಿಬಾಹುಲ್ಯಾತ್
ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟಕೋಟಿಕಃ ಸಂಶಯಃ ಏವ | ಕಟಾದಿವ್ಯಾವೃತ್ತಿಂ ಪಶ್ಯತೋಽಪಿ ಪನಸೇ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ಸಂಜ್ಞಕೋಯಂ
ವೃಕ್ಷಃ ಇತಿ ಉತ್ಪದ್ಯತೇ ತತ್ ಜ್ಞಾನಮೇವ ನ ಭವತಿ | ಕಿಂತು ಸಂಜ್ಞಾವಿಷಯಂ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಮಾತ್ರಮ್ |
ಸ್ವಪ್ನೋಽಪಿ ಗಜಾದಿದರ್ಶನಂ ಚೇತ್ ಯಥಾರ್ಥಮೇವ | ಮಾನಸವಾಸನಾಜನ್ಯತ್ವಾತ್ ಗಜಾದೀನಾಮ್ | ತೇಷು

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಯಾತ್ ಬಾಹ್ಯತ್ವಜ್ಞಾನಂ ಸಃ ವಿಪರ್ಯಯಃ ಏವ | ಬಾಹ್ಯಲೀಪ್ರದೇಶೇ ಪುರುಷೇಣ ಅನೇನ ಭವಿತವ್ಯಮಿತಿ
ಊಹಾಪರನಾಮಕಂ ಸಂಭಾವನಾಜ್ಞಾನಮಪಿ ಅನ್ಯತರಕೋಟಿಪ್ರಾಪಕಪ್ರಾಚುರ್ಯನಿಮಿತ್ತಃ
ಅನ್ಯತರಕೋಟಿಪ್ರಧಾನಃ ಸಂಶಯಃ ಏವ ||

(೧೪) ತರ್ಕಃ ಅನುಮಾನಮೇವ ಇತಿ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಃ | ಸ್ಮೃತೌ ಅತಿವ್ಯಾಪಕಂ ಪ್ರಮಾಣಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಚೇನ್ನ | ತಸ್ಯಾಃ
ಅಪಿ ಪ್ರಮಾಣತ್ವೇನ ಲೋಕವೇದಯೋಃ ಸಂವ್ಯವಹಾರಾತ್ |

ಮೀಮಾಂಸಕಮತನಿರಾಸಃ

ಅನುಭೂತಿಃ ಪ್ರಮಾಣಮ್ | ಸ್ಮೃತಿವ್ಯತಿರಿಕ್ತಂ ಜ್ಞಾನಮನುಭೂತಿಃ ಇತಿ ಪ್ರಾಭಾಕರಾಣಾಂ ಲಕ್ಷಣಮ್ |
ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಯವ್ಯಾಪಕತ್ವಾತ್ ಸ್ಮೃತೌ ವೇದಾದಿಷು ಚ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಸಾಧನೇಷು ಅವ್ಯಾಪಕತ್ವಾಚ್ಚ
ಅಯುಕ್ತಮ್ | ಜ್ಞಾತತಾಪ್ರಾಕಟ್ಯಾಪರಪರ್ಯಾಯವಾಚ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಮೇಯಾಶ್ರಿತಸ್ಯ ಪ್ರಕಾಶವಿಶೇಷಸ್ಯ ಸಾಧನಂ
ತ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ಭಾಟ್ಟಾನಾಂ ಲಕ್ಷಣಮಪ್ಯಯುಕ್ತಮ್ | ಜ್ಞಾನವ್ಯತಿರಿಕ್ತಾಯಾಂ ಜ್ಞಾತತಾಯಾಂ
ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವೇನ ಅಸಂಭಾವಿತತ್ವಾತ್ | ಅತೀತಾದಿವಿಷಯಜ್ಞಾನಾನಾಂ ಆಶ್ರಯಾಭಾವೇನ
ತಜ್ಜನಕತ್ವಾಯೋಗಾಚ್ಚ | ವೇದಾದಿಷು ಅವ್ಯಾಪ್ತೇಶ್ಚ | ಅನಧಿಗತತಥಾಭೂತಾರ್ಥಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ
ತೇಷಾಮೇವ ಲಕ್ಷಣಾಂತರಮಪಿ ಅಯುಕ್ತಮ್ | ಸ್ಮೃತೌ ವೇದಾದಿಷು ಚ ಅವ್ಯಾಪ್ತೇಃ |

ನೈಯಾಯಿಕಮತನಿರಾಸಃ

(೧೫) ಸಮ್ಯಗ್ನುಭವಸಾಧನಂ ಪ್ರಮಾಣಮ್ ಇತಿ ನೈಯಾಯಿಕಾದಯಃ | ತದಪಿ ಅಸತ್ | ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನೇ
ಅವ್ಯಾಪ್ತೇಃ | ಪ್ರಮಾವ್ಯಾಪ್ತಂ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ಉದಯನಃ | ತದಪಿ ಸರ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಮೇಯಸ್ಯ
ಈಶ್ವರಪ್ರಮಾವ್ಯಾಪ್ತತ್ವೇನ ಅತಿವ್ಯಾಪಕತ್ವಾತ್ ಅಯುಕ್ತಮ್ | ಸಾಧನಾಶ್ರಯಯೋಃ ಅನ್ಯತರತ್ವೇ ಸತಿ
ಪ್ರಮಾವ್ಯಾಪ್ತತ್ವಂ ವಿವಕ್ಷಿತಮಿತಿ ಚೇನ್ನ | ಆಶ್ರಯಗ್ರಹಣವೈಯರ್ಥ್ಯಾತ್ | ಈಶ್ವರಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಮಾಣ್ಯಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ
ತತ್ ಇತಿ ಚೇನ್ನ | ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಮಾಣಶಬ್ದಸ್ಯ ಅನನುಶಾಸನಾತ್ | ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನೇಷು | ತಸ್ಮಾತ್
ಯಾರ್ಥಾರ್ಥ್ಯಮೇವ ಪ್ರಮಾಣಲಕ್ಷಣಮ್ ಯುಕ್ತಮ್ ||

ಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ ದ್ವೈವಿಧ್ಯಮ್

(೧೬) ದ್ವಿವಿಧಂ ಪ್ರಮಾಣಮ್ | ಕೇವಲಂ ಅನುಪ್ರಮಾಣಂ ಚೇತಿ | ತತ್ರ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಂ
ಕೇವಲಪ್ರಮಾಣಮ್ | ಯಥಾರ್ಥಮಿತಿ ಸಂಶಯಾದಿವ್ಯುದಾಸಃ | ಜ್ಞಾನಮಿತಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ಯ | ಲಿಙ್ಗಜ್ಞಾನಂ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ವಾಕ್ಯಜ್ಞಾನಂ ಚ | ಲಿಜ್ಞೆನಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥೇ ಚ ಅನುಪ್ರಮಾಣಮಪಿ ಲಿಜ್ಞೇವಾಕ್ಯೇ ಚ ಕೇವಲಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ನ
ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ಇದಂ ಚ ಸಾಕ್ಷಾಜ್ಞೇಯವಿಷಯೀಕಾರಿತ್ವಾತ್ ಕೇವಲಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ ||

ಕೇವಲಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಚಾತುರ್ವಿಧ್ಯಮ್

(೧೭) ತಚ್ಚ ಚತುರ್ವಿಧಮ್ | ಈಶ್ವರಜ್ಞಾನಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಜ್ಞಾನಂ ಯೋಗಿಜ್ಞಾನಂ ಅಯೋಗಿಜ್ಞಾನಂ ಚೇತಿ | ತತ್ರ
ಸರ್ವಾರ್ಥವಿಷಯಕಮೀಶ್ವರಜ್ಞಾನಮ್ | ನಿಯಮೇನ ಯಥಾರ್ಥಮ್ | ತತ್ಸ್ವರೂಪಮನಾದಿನಿತ್ಯಮ್ |
ಸ್ವತಂತ್ರಂ | ನಿರತಿಶಯಸ್ಪಷ್ಟಂ ಚ | ಈಶ್ವರೇ ತು ಅಸಾರ್ವತ್ರಿಕಮನ್ಯತ್ರ ಅನಾಲೋಚನೇಽಪಿ ಸರ್ವವಿಷಯಂ
ಲಕ್ಷ್ಮೀಜ್ಞಾನಮ್ | ತದಪಿ ನಿಯಮೇನ ಯಥಾರ್ಥಮ್ | ತತ್ಸ್ವರೂಪಮನಾದಿನಿತ್ಯಂ ಚ | ಈಶ್ವರೈಕಾಧೀನಮ್
| ತದಪೇಕ್ಷಯಾ ಸ್ಪಷ್ಟತ್ವೇ ನ್ಯೂನಮ್ | ಸ್ಪಷ್ಟತ್ವಂ ಚ ಅಪರೋಕ್ಷತ್ವವತ್ ಜ್ಞಾನಗತಃ ಏವ ವಿಶೇಷಃ ನ
ವಿಷಯೋಪಾಧಿಕಃ ||

ಯೋಗಿಜ್ಞಾನಪ್ರಭೇದಾಃ

(೧೮) ಯೋಗಪ್ರಭಾವಲಬ್ಧಾತಿಶಯಂ ಯೋಗಿಜ್ಞಾನಮ್ | ತತ್ತಿವಿಧಮ್ | ಋಜುಯೋಗಿಜ್ಞಾನಂ
ತಾತ್ಪ್ರಿಕಯೋಗಿಜ್ಞಾನಂ ಅತಾತ್ಪ್ರಿಕಯೋಗಿಜ್ಞಾನಂ ಚೇತಿ | ಋಜುವೋ ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಯೋಗ್ಯಾಃ ಜೀವಾಃ |
ಈಶ್ವರಾದನ್ಯತ್ರ ಆಲೋಚನೇ ಸರ್ವವಿಷಯಂ ತಜ್ಞಾನಮ್ | ಈಶ್ವರೇ ತು ಅಸಾರ್ವತ್ರಿಕಮೇವ | ತದ
ದ್ವಿವಿಧಮ್ | ಸ್ವರೂಪಂ ಮನೋವೃತ್ತಿರೂಪಂ ಚೇತಿ | ತತ್ರ ಸ್ವರೂಪಮ್ ಅನಾದಿನಿತ್ಯಮ್ |
ಯೋಗಪ್ರಭಾವಾತ್ ಆಮುಕ್ತೇಃ ವ್ಯಕ್ತ್ಯತಿಶಯೋಪೇತಮ್ | ಮುಕ್ತೌ ಏಕಪ್ರಕಾರಮ್ | ವೃತ್ತಿಜ್ಞಾನಂ ತು
ಪ್ರವಾಹತೋಽನಾದಿ | ಯೋಗಾನುಗೃಹೀತಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಜನ್ಯಮ್ | ಮುಕ್ತೌ ತು ನಾಸ್ತೇವ | ದ್ವಯಮಪಿ
ನಿಯಮೇನ ಯಥಾರ್ಥಮ್ | ಈಶ್ವರೇ ತು ಅನ್ಯಜೀವೇಭ್ಯೋಽಧಿಕವಿಷಯಮ್ | ತದತಿರಿಕ್ತಾಃ
ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿನೋ ದೇವಾಃ ತಾತ್ಪ್ರಿಕಾಃ | ಅನಾದಿತ್ವೇ ಸತಿ ಈಶ್ವರಾದನ್ಯತ್ರ ಆಲೋಚನೇಽಪಿ
ಅಸರ್ವವಿಷಯಂ ತಜ್ಞಾನಮ್ | ತದಪಿ ಸ್ವರೂಪಂ ಬಾಹ್ಯಂ ಚೇತಿ ದ್ವಿವಿಧಮ್ | ತಸ್ಯ ಅನಾದಿತ್ವಂ
ಪೂರ್ವವತ್ | ಸರ್ವರೂಪಂ ಯಥಾರ್ಥಮೇವ | ಬಾಹ್ಯಂ ಕದಾಚಿತ್ ಅಯಥಾರ್ಥಮಪಿ || ತದ್ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಾಃ
ದೇವಾದಯಃ ಯೋಗಿನಃ ಅತಾತ್ಪ್ರಿಕಾಃ | ಸಾದಿತ್ವೇ ಸತಿ ಈಶ್ವರಾದನ್ಯತ್ರ ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನಯುಕ್ತಂ ತಜ್ಞಾನಮ್ |
ತದಪಿ ಪೂರ್ವವತ್ ದ್ವಿವಿಧಮ್ | ತತ್ರ ಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ಸಾದಿತ್ವಂ ವ್ಯಕ್ತ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ | ಅನ್ಯಸ್ಯ
ಪ್ರವಾಹೋತ್ಪತ್ತ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ | ಯಥಾರ್ಥನಿಯಮಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಅಯೋಗಿಜ್ಞಾನಪ್ರಭೇದಾಃ

(೧೯) ತದ್ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಾಃ ಜೀವಾಃ ಅಯೋಗಿನಃ | ಈಶ್ವರಾದನ್ಯತ್ರ ಅಜ್ಞಾನಪ್ರಚುರಂ ತಜ್ಞಾನಮ್ | ತದಪಿ
ಪೂರ್ವವತ್ ದ್ವಿವಿಧಮ್ | ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶವಚ್ಚ | ಅಯೋಗಿನಃ ಅಪಿ ತ್ರಿವಿಧಾಃ | ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಾಃ
ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಣಃ ತಮೋಯೋಗ್ಯಾಶ್ಚ ಇತಿ | ತತ್ರ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನಂ ಯಥಾರ್ಥಮೇವ |
ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಣಾಂ ತು ಮಿಶ್ರಮ್ | ಅನ್ಯೇಷಾಮ್ ಅಯಥಾರ್ಥಮೇವ | ಬಾಹ್ಯಂತು ತ್ರಯಾಣಾಮಪಿ
ಉಭಯವಿಧಮ್ ಇತಿ ||

ವೈಶೇಷಿಕಮತನಿರಾಸಃ

(೨೦) ಇಂದ್ರಿಯಜಂ ಲಿಂಗಜಂ ಸ್ಮೃತಿಃ ಆರ್ಷಂ ಚೇತಿ ಚತುರ್ವಿಧಂ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಮ್ ಇತಿ ವೈಶೇಷಿಕಾಃ |
ತದಸತ್ | ನಿತ್ಯಸ್ಯ ಆಗಮಜನ್ಯಸ್ಯ ಚ ಅಸಂಭವಾತ್ | ಸ್ಮೃತೇಃ ಇಂದ್ರಿಯಜನ್ಯತ್ವೇನ ಆರ್ಷಸ್ಯ ಯೋಗಿಜ್ಞಾನತ್ವೇನ
ಚ ಪೃಥಗ್ಗುಹಣಾಯೋಗಾಚ್ಚ ||

ಅನುಪ್ರಮಾಣಲಕ್ಷಣಮ್

(೨೧) ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಸಾಧನಮ್ ಅನುಪ್ರಮಾಣಮ್ | ಯಥಾರ್ಥಮಿತ್ಯೇವ ಉಕ್ತೇಃ ಕೇವಲೇತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ |
ಜ್ಞಾನಮಿತ್ಯೇವ ಉಕ್ತೇ ತತ್ರ ಸಂಶಯಾದೌ ಚ | ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿಶ್ಚ | ಸಾಧನಮಿತ್ಯೇವೋಕ್ತೇ ಕುಠಾರಾದೌ
ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಮಿತ್ಯುಕ್ತೇ ಕೇವಲೇ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿಶ್ಚ |
ಯಥಾರ್ಥಸಾಧನಮಿತ್ಯುಕ್ತೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಾಧನೇ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ಜ್ಞಾನಸಾಧನಮಿತ್ಯುಕ್ತೇ ಸಂಶಯಾದಿಸಾಧನೇ
ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕಾರಣಮಿತ್ಯುಕ್ತೇ ಪ್ರಮಾತ್ರಾದೌ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ ಇತಿ ಸರ್ವಂ ಸಾರ್ಥಕಮ್ |
ಯಜ್ಞಾತೀಯಾನಂತರಂ ನಿಯಮೇನ ಕಾರ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಃ ತದತ್ರ ಸಾಧನಂ ವಿವಕ್ಷಿತಮ್ | ಅತಃ ನ
ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಸಂವಾದಾದಿಷು ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ ||

(೨೨) ನನು ತ್ರಿವಿಧಂ ಪ್ರಮಾಣಮ್ ಇತಿ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ | ಲ್ಯುಟಃ ಅಧಿಕರಣೇಽಪಿ ಅನುಶಾಸನಾತ್ | ಸತ್ಯಮ್ |
ತಥಾಪಿ ಪ್ರಮಾಣಶಬ್ದಸ್ಯ ಅಧಿಕರಣೇ ಪ್ರಯೋಗಾಭಾವಾತ್ ತದಸಂಭವಃ | ತಥಾಪಿ ಪ್ರಮಾಣಶಬ್ದಃ
ಭಾವಸಾಧನಃ ಕರಣಸಾಧನಶ್ಚ ಇತಿ ಅನೇಕಾರ್ಥಃ | ತತ್ರ ಅನುಗತಲಕ್ಷಣಕಥನೇನ ಇತಿ | ಉಚ್ಯತೇ | ನ್ಯಾಯಮ್
ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದವತ್ ಅತ್ಯಂತಭಿನ್ನಾರ್ಥಃ | ಕಿಂತು ಧಾತ್ವರ್ಥಾನುಗಮಸ್ತು ಉಭಯತ್ರ ಸಮಃ ಇತಿ
ಏಕಾರ್ಥತ್ವಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಅನುಗತಲಕ್ಷಣೋಕ್ತಿಃ ಇತ್ಯದೋಷಃ ||

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಅನುಪ್ರಮಾಣಪ್ರಭೇದಾಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಲಕ್ಷಣಮ್

(೨೩) ತ್ರಿವಿಧಮ್ ಅನುಪ್ರಮಾಣಮ್ | ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್ ಅನುಮಾನಮ್ ಆಗಮಶ್ಚೇತಿ | ತತ್ರ
ನಿದೋಷಾಢ್ಢೇಂದ್ರಿಯಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್ | ಅರ್ಥಶಬ್ದೇನ ಇಂದ್ರಿಯವಿಷಯಾಃ ಗೃಹ್ಯಂತೇ | ತೇಷಾಂ
ದೋಷಾಃ ಅತಿದೂರತ್ವಮ್ ಅತಿಸಾಮೀಪ್ಯಂ ಸೌಕ್ಷ್ಢ್ಯಂ ವ್ಯವಧಾನಂ ಸಮಾನದ್ರವ್ಯಾಭಿಧಾತಃ ಅನಭಿವ್ಯಕ್ತತ್ವಂ
ಸಾದೃಶ್ಯಂ ಚ ಇತ್ಯಾದಯಃ | ತೇಷು ಸತ್ಸು ಕ್ವಚಿತ್ ಜ್ಞಾನಮೇವ ನ ಜಾಯತೇ | ಕ್ವಚಿತ್ ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನಮ್
ಉತ್ಪದ್ಯತೇ ||

(೨೪) ಇಂದ್ರಿಯಶಬ್ದೇನ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಂ ಗೃಹ್ಯತೇ | ತದ್ ದ್ವಿವಿಧಮ್ | ಪ್ರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರಾಕೃತಂ ಚೇತಿ
|

ಸಾಕ್ಷೀಂದ್ರಿಯಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಮ್ ವಿಷಯಾಃ

ತತ್ರ ಸ್ವರೂಪೇಂದ್ರಿಯಂ ಸಾಕ್ಷೀ ಇತಿ ಉಚ್ಯತೇ | ತಸ್ಯ ವಿಷಯಾಃ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪಂ ತದ್ಧರ್ಮಾಃ ಅವಿದ್ಯಾ ಮನಃ
ತದ್ವೃತ್ತಯಃ ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಜ್ಞಾನಸುಖಾದ್ಯಾಃ ಕಾಲಃ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಶ್ಚ ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಃ | ಸ ಚ
ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನಮಭಿವ್ಯನಕ್ತಿ ||

ಪ್ರಾಕೃತೇಂದ್ರಿಯಾಃ

(೨೫) ಪ್ರಾಕೃತಂ ಷಡ್ವಿಧಮ್ | ಘ್ರಾಣರಸನಚಕ್ಷುಸ್ತ್ವಕ್ಶೋತ್ರಮನೋಭೇದಾತ್ | ತತ್ರ ಗಂಧಃ ತದ್ವಿಶೇಷಾಶ್ಚ
ಘ್ರಾಣಸ್ಯ ವಿಷಯಾಃ | ರಸಃ ತದ್ವಿಶೇಷಾಶ್ಚ ರಸನಸ್ಯ | ಮಹಾಂತಿ ರೂಪವಂತಿ ದ್ರವ್ಯಾಣಿ ಕೇಚಿತ್ ಗುಣಾಃ
ಕರ್ಮಾಣಿ ಜಾತಯಶ್ಚ ಚಕ್ಷುಸ್ತ್ವಚೋಃ | ವಾಯುಸ್ಪರ್ಶೋಽಪಿ ತ್ವಚೋ ವಿಷಯಾಃ | ಶಬ್ದಃ ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ |
ಏತೇಷಾಂ ಪಜ್ಞಾನ್ಯಾಂ ಮನೋಽನಧಿಷ್ಠಿತತ್ವಂ | ಕಾಚಕಾಮಲಾದಯಶ್ಚ ದೋಷಾಃ ಮನಸಸ್ತು
ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಾಧಿಷ್ಠಾನೇನ ಏತೇ ಸರ್ವೇ ವಿಷಯಾಃ | ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೇಣ ಸ್ಮರಣಸಾಧನಂ ಮನಃ | ತಸ್ಯ ದೋಷಾಃ
ರಾಗಾದಯಃ |

ಸ್ಮೃತೇಃ ಪ್ರಮಾಣಮ್

(೨೬) ನನು ಸ್ಮೃತೇಃ ಯಾಥಾರ್ಥಮೇವ ನಾಸ್ತಿ | ನ ಹಿ ಯದಾ ಯಾದೃಶಃ ಅರ್ಥಃ ಸ್ಮರ್ಯತೇ ತದಾ ಅಸೌ
ತಾದೃಶಃ | ಪೂರ್ವಾವಸ್ಥಾಯಾಃ ನಿವೃತ್ತತ್ವಾತ್ ಇತಿ ಚೇನ್ನ | ಯತಃ ಜ್ಞಾನಕಾಲೇ ವಸ್ತುನಃ ತಥಾತ್ವಂ
ಯಾಥಾರ್ಥೋಪಯುಕ್ತಂ ನ ಭವತಿ | ಕಿಂತು ಯದ್ದೇಶಕಾಲಸಂಬಂಧಿತಯಾ ಯದ್ವಸ್ತುಂ ಜ್ಞಾನೇನ ಯಾದೃಶಂ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಗರಹ್ಯತೇ ತದ್ವೇಶಕಾಲಯೋಃ ತಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಮ್ | ಸ್ಮೃತಿಶ್ಚ ತತ್ರ ತದಾ ಅಸೌ ತಾದೃಶಃ ಇತಿ ಗೃಹ್ಣಾತಿ | ನ ಚ
ತತ್ರ ತದಾ ಅಸೌ ನ ತಾದೃಶಃ | ನನು ಪೂರ್ವಾನುಭವಜನಿತಸಂಸ್ಕಾರಃ ಸ್ಮೃತಿಕಾರಣಮ್ | ಸ ಚ
ಅನುಭೂತವಿಷಯೋ ಏವ ಸ್ಮೃತಿಜನನಸ್ಯ ಈಷ್ಟೇ | ನ ಚ ಅನುಭವೇನ ನಿವೃತ್ತಪೂರ್ವಾವಸ್ಥತಯಾ ಅರ್ಥಃ
ಗೃಹೀತಃ | ತತ್ ಕಥಮ್ ಅನುಭವಸಮಾನವಿಷಯಸಂಸ್ಕಾರಜನ್ಯತ್ವಂ ಸ್ಮೃತೇಃ ಅಭ್ಯುಪಗಚ್ಛಾಮಃ | ನ
ಚೈವಮ್ | ಮನೋಜನ್ಯಾ ಸ್ಮೃತಿಃ | ಸಂಸ್ಕಾರಸ್ತು ಮನಸಃ ತದರ್ಥಸನ್ನಿಕರ್ಷಾರೂಪಃ ಏವ | ಯಥಾ
ಯೋಗೀಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ ಯೋಗಜಃ ಧರ್ಮಃ | ತತಶ್ಚ ಸಂಸ್ಕಾರಸಹಕೃತಂ ಮನಃ ಅನನುಭೂತಮ್ ಅಪಿ
ನಿವೃತ್ತಪೂರ್ವಾವಸ್ಥಾಂ ವಿಷಯೀಕುರ್ವತ್ ಸ್ಮರಣಮ್ ಜನಯೇತ್ ಇತಿ ಕೋ ದೋಷಃ |
ವರ್ತಮಾನಮಾತ್ರವಿಷಯಾಣ್ಯಾಪಿ ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಸಹಕಾರಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್ ಕಾಲಾಂತರಸಂಬಂಧಿತಾಮಪಿ
ಗೋಚರಯಂತಿ | ಯಥಾ ಸಂಸ್ಕಾರಸಹಕೃತಾನಿ ಸೋಽಯಮಿತಿ
ಅತೀತವರ್ತಮಾನತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಿಷಯಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಸಾಧನಾನಿ | ಪ್ರಾಕೃತೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಮನೋವೃತ್ತಿಜ್ಞಾನಂ
ಜನಯಂತಿ | ತತ್ರ ಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ ಚಕ್ಷುರಾಕಾಶಸನ್ನಿಕರ್ಷೇ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ |
ಅರ್ಥಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ ಪೂರ್ವವತ್ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ದುಷ್ಟೇಂದ್ರಿಯೈರ್ವಾ ಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ ವ್ಯಾವರ್ತಯಿತುಮ್
ಉಭಯತ್ರ ನಿರ್ದೋಷಗ್ರಹಣಮ್ ||

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಶಬ್ದಾರ್ಥಃ

(೨೭) ನನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಕರಣವಿಶೇಷಃ | ಕರಣಸ್ಯ ಚ ಅವಾಂತರವ್ಯಾಪಾರೇಣ ಭವಿತವ್ಯಮ್ | ಯಥಾ
ಛಿದಾಕರಣಸ್ಯ ಪರಶೋಃ ದಾರುಸಂಯೋಗಃ ಅವಾಂತರವ್ಯಾಪಾರಃ | ಸತ್ಯಮ್ | ಅತ್ರಾಪಿ ಇಂದ್ರಿಯಂ
ಕರಣಧರ್ಮಿ | ತಸ್ಯ ಅರ್ಥಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ ಅವಾಂತರವ್ಯಾಪಾರಃ | ತತ್ರ ಅವಾಂತರವ್ಯಾಪಾರಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿವಕ್ಷಯಾ
ಅರ್ಥೇಂದ್ರಿಯಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಕ್ವಚಿತ್ತು ಧರ್ಮಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿವಕ್ಷಯಾ
ಸ್ವಸ್ವವಿಷಯಸನ್ನಿಕೃಷ್ಟಮ್ ಇಂದ್ರಿಯಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಸ್ವರೂಪೇಂದ್ರಿಯಸ್ಯಾಪಿ ಆತ್ಮತದ್ಧರ್ಮೈಃ
ವಿಶೇಷಶಕ್ತ್ಯಾ ಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ ಅಸ್ತೇವ |

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಭೇದಾಃ

ಚತುರ್ವಿಧಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್ | ಈಶ್ವರಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಅಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಚೇತಿ | ತತ್ರ
ಆದ್ಯದ್ವಯಂ ಸ್ವರೂಪೇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮಕಮೇವ | ಉತ್ತರದ್ವಯಂ ದ್ವಿವಿಧೇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮಕಮ್ | ವಿಷಯಸ್ತು
ತತ್ತಜ್ಞಾನವಿಷಯವದ್ವಿವೇಕ್ತವ್ಯಃ ||

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯತ್ವವಿಧ್ಯಮ್

(೨೮) ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಂ ತ್ರಿವಿಧಮ್ | ದೈವಮ್ ಆಸುರಂ ಮಧ್ಯಮಮಿತಿ | ತತ್ರ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಪ್ರಚುರಂ
ದೈವಮ್ | ಅಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಪ್ರಚುರಮಾಸುರಮ್ | ಸಮಜ್ಞಾನಸಾಧನಂತು ಮಧ್ಯಮಮ್ |
ಸ್ವರೂಪೇಂದ್ರಿಯಮಪಿ ಉತ್ತಮಾನಾಂ ವಿಷಯಸ್ವರೂಪೇ ಪ್ರಕಾರೇ ಚ ಯಥಾರ್ಥಮೇವ |
ಅಧಮಮಧ್ಯಮಾನಾಂ ತು ಸ್ವರೂಪಮಾತ್ರೇ ಯಥಾರ್ಥಮೇವ | ಪ್ರಕಾರೇ ತು ಅಯಥಾರ್ಥಂ ಮಿಶ್ರಂ ಚೇತಿ |

ನೈಯಾಯಿಕಾಭಿಮತಷಡ್ವಿಧಸನ್ನಿಕರ್ಷನಿರಾಸಃ

ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಯೋಸ್ತುಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಹೇತುಃ ಷೋಢಾ ಭಿದ್ಯತೇ ಇತ್ಯೇಕೇ | ತದ್ಯಥಾ
ಸಂಯೋಗಃ ಸಂಯುಕ್ತಸಮವಾಯಃ ಸಂಯುಕ್ತಸಮವೇತಸಮವಾಯಃ ಸಮವಾಯಃ ಸಮವೇತಸಮವಾಯಃ
ವಿಶೇಷಣವಿಶೇಷ್ಯಭಾವಶ್ಚೇತಿ | ತತ್ರ ಚಕ್ಷುಃಸ್ಪರ್ಶನಯೋಃ ಘಟಾದಿದ್ರವ್ಯೈಃ ಮನಸಶ್ಚ ಆತ್ಮನಾ ಸಂಯೋಗಃ |
ತೇಷಾಂ ಸ್ವವಿಷಯಗತಗುಣಕರ್ಮಸಾಮಾನ್ಯೈಃ ಸಂಯುಕ್ತಸಮವಾಯಃ | ತಥಾ ಘ್ರಾಣರಸನಯೋಃ
ಗಂಧರಸಾಭ್ಯಾಮ್ | ಏತೇಷಾಂ ಸ್ವವಿಷಯಗುಣಕರ್ಮಗತಸಾಮಾನ್ಯೈಃ ಸಂಯುಕ್ತಸಮವೇತಸಮವಾಯಃ |
ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಶಬ್ದೇನ ಸಮವಾಯಃ | ತದ್ಗತಸಾಮಾನ್ಯೈಃ ಸಮವೇತಸಮವಾಯಃ |
ಏತೇಷಾಮೇತತ್ಪ್ರಾಜ್ಞವಿಧಸಂಬಂಧಸಂಬದ್ಧಾರ್ಥಸ್ಯ ಅಭಾವಸಮವಾಯಾಭ್ಯಾಂ ಪಞ್ಜವಿಧಃ
ವಿಶೇಷಣವಿಶೇಷ್ಯಭಾವಃ ಇತಿ | ತದಸತ್ | ಗುಣಾದೀನಾಂ ಗುಣಾದಿಭಿಃ ಅಭೇದೇನ ಸಮವಾಯಾಭಾವಾತ್ |
ಆತ್ಮನಃ ತದ್ಧರ್ಮಾಣಾಂ ಚ ಸಾಕ್ಷಿವಿಷಯತ್ವೇನ ಮನೋವಿಷಯತ್ವಾಭಾವಾತ್ | ವರ್ಣಾತ್ಮಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ
ದ್ರವ್ಯತ್ವೇನ ಆಕಾಶವಿಶೇಷಗುಣತ್ವಾಭಾವಾತ್ | ಅತಃ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ
ಸ್ವಸ್ವವಿಷಯಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾಕಾಭಾವೇನ ಚ ಸಾಕ್ಷಾದೇವ ರಶ್ಮಿದ್ವಾರಾ ಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ ||

ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕಸವಿಕಲ್ಪಕಸ್ವರೂಪವಿಚಾರಃ

(೨೯) ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕಸವಿಕಲ್ಪಕಭೇದೇನ ಚ ದ್ವಿವಿಧಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ | ತತ್ರ
ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪಮಾತ್ರಾವಭಾಸಕಂ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕಮ್ | ವಿಶಿಷ್ಟಾಕಾರಗೋಚರಂ ಸವಿಕಲ್ಪಕಮ್ | ತದಷ್ಟವಿಧಮ್ |
ತತ್ರ ದ್ರವ್ಯವಿಕಲ್ಪೋ ಯಥಾ ದಂಡೀತಿ | ಗುಣವಿಕಲ್ಪೋ ಯಥಾ ಶುಕ್ಲಃ ಇತಿ | ಕ್ರಿಯಾವಿಕಲ್ಪೋ ಯಥಾ
ಗಚ್ಛತೀತಿ | ಜಾತಿವಿಕಲ್ಪೋ ಯಥಾ ಗೌರಿತಿ | ವಿಶೇಷವಿಕಲ್ಪೋ ಯಥಾ ವಿಶಿಷ್ಟಃ ಪರಮಾಣುಃ ಇತಿ |
ಸಮವಾಯವಿಕಲ್ಪೋ ಯಥಾ ಪಟಸಮವಾಯವಂತಃ ತಂತವಃ ಇತಿ | ನಾಮವಿಕಲ್ಪೋ ಯಥಾ ದೇವದತ್ತಃ ಇತಿ
ಅಭಾವವಿಕಲ್ಪೋ ಯಥಾ ಘಟಾಭಾವವದ್ಭೂತಲಮಿತಿ | ಏತದಪ್ಯಸತ್ | ವಿಶೇಷಸಮವಾಯಯೋಃ
ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಾತ್ | ನಾಮ್ನಃ ಪಶ್ಚಾತ್ಸ್ಮರಣೇನ ಅಭಾವಸ್ಯ ಚ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಸ್ಮರಣಾಧೀನಜ್ಞಾನತ್ವೇನ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ತದ್ವಿಕಲ್ಪಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷಿಸನ್ನಿಕರ್ಷಾನಂತರಮೇವ ಉತ್ಪತ್ತ್ಯಭಾವೇಽಪಿ ದ್ರವ್ಯಾದಿವಿಕಲ್ಪಾನಾಂ ಪ್ರಥಮಮೇವ
ಉತ್ಪತ್ತೌ ಬಾಧಕಾಭಾವೇನ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕಾನುಪಪತ್ತೇಃ ||

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ಯ ಫಲಮ್

(೩೦) ಹಾನೋಪಾದಾನೋಪೇಕ್ಷಾಬುದ್ಧಯಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ಯ ಫಲಮಿತಿ ಕೇಚಿತ್ ಆಹುಃ | ತದಪ್ಯಸತ್ | ತಾಸಾಮ್
ಅನುಮಾನಫಲತ್ವಾತ್ | ತಥಾ ಹಿ | ಕಂಟಕಾದಿಸ್ವರೂಪಮಾತ್ರಂ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ನಿವರ್ತತೇ | ಅಥ
ಇದಾನೀಂ ಪೂರ್ವಾನುಭೂತಸ್ಯ ಕಂಟಕಾದೇಃ ಅನಿಷ್ಟಸಾಧನತ್ವಮ್ ಅನುಭೂತಂ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಅಸ್ಯ ಚ
ಕಂಟಕಾದಿತ್ವೇನ ತದನುಮಿಮಾನಸ್ಯ ಹಾನಬುದ್ಧಿಃ ಉಪಜಾಯತೇ | ಏವಂ ಕದಲೀಫಲಾದೌ
ಇಷ್ಟಸಾಧನತ್ವಾನುಮಾನಾನಂತರಂ ಉಪಾದಾನಬುದ್ಧಿಃ ಉತ್ಪದ್ಯತೇ | ತೃಣಾದೌ ಚ ಔದಾಸೀನ್ಯಂ ಅನುಮಾಯ
ಉಪೇಕ್ಷಾಬುದ್ಧಿಃ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ | ಅತಃ ವಿಶಿಷ್ಟವಿಷಯಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಃ ಏವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ಯ ಫಲಮಿತಿ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಚರಣವಿರಚಿತ ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತೌ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪರಿಚ್ಛೇದಃ ಸಮಾಪ್ತಃ ||೧||

||ಅನುಮಾನಪರಿಚ್ಛೇದಃ ||

ಅನುಮಾನಲಕ್ಷಮ್

(೧) ನಿರ್ದೋಷೋಪಪತ್ತಿರನುಮಾನಮ್ | ಉಪಪತ್ತಿವ್ಯಾಪ್ಯಂ ಯುಕ್ತಿರ್ಲಿಂಗಮಿತಿ ಪರ್ಯಾಯಃ |
ಅವಿನಾಭಾವೋ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ಸಾಹಚರ್ಯನಿಯಮ ಇತಿ ಯಾವತ್ | ವ್ಯಾಪ್ತೇಃ ಕರ್ಮ ವ್ಯಾಪ್ಯಮ್ | ತಸ್ಯಾಃ
ಕರ್ತೃ ವ್ಯಾಪಕಮ್ | ಯಥಾ ಧೂಮಸ್ಯಗ್ನಿನಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿರವ್ಯಭಿಚರಿತಃ ಸಂಬಂಧಃ | ಯತ್ರ ಧೂಮಸ್ತತ್ರಾಗ್ನಿರಿತಿ
ನಿಯಮಾತ್ ತತ್ರ ಧೂಮೋ ವ್ಯಾಪ್ಯಃ | ಅಗ್ನಿವ್ಯಾಪಕಃ |
ಧರ್ಮಾಣಾಂ ವ್ಯಾಪ್ಯವ್ಯಾಪಕಭಾವವ್ಯವಸ್ಥಾ

(೨) ಚತುಷ್ಟಯೋ ಖಲು ಧರ್ಮಾಣಾಂ ಗತಿಃ | ಕೇಚಿತ್ಸಮವೃತ್ತಯೋ ಯಥಾ ನಿಷಿದ್ಧತ್ವಪಾಪಸಾಧನತ್ವೇ |
ಯತ್ರ ನಿಷಿದ್ಧತ್ವಂ ತತ್ರ ಪಾಪಸಾಧನತ್ವಂ ಯತ್ರ ಪಾಪಸಾಧನತ್ವಂ ತತ್ರ ನಿಷಿದ್ಧತ್ವಮಿತಿ ನಿಯಮಾತ್ | ತತ್ರ
ದ್ವಯೋರಪ್ಯನೋನ್ಯಂ ವ್ಯಾಪ್ಯವ್ಯಾಪಕಭಾವಃ | ಕೇಚಿನ್ನೂನಾಧಿಕವೃತ್ತಯಃ ವ್ಯಾಪಕಮೇವ |
ಕೇಚಿತ್ಪರಸ್ಪರಪರಿಹಾರೇಣೈವ ವರ್ತಂತೇ | ಯಥಾ ಗೋತ್ವಾಶ್ವತ್ವೇ | ಯತೋ ಯತ್ರ ಗೋತ್ವಂ ನ ತತ್ರ
ಸರ್ವಥಾಽಶ್ವತ್ವಮ್ | ಯತ್ರ ಚಾಶ್ವತ್ವಂ ನ ತತ್ರ ಸರ್ವಥಾ ಗೋತ್ವಮ್ | ತೇಷಾಂ ನಾನೋನ್ಯಂ
ವ್ಯಾಪ್ಯವ್ಯಾಪಕಭಾವಃ | ಸಂಬಂಧಸ್ಮೈವಾಭಾವಾತ್ | ಕೇಚಿತ್ಕೃಚಿತ್ ಸಮಾವಿಷ್ಟಾ ಅಪಿ
ಕೃಚಿತ್ಪರಸ್ಪರಪರಿಹಾರೇಣೈವ ವರ್ತಂತೇ | ಯಥಾ ಪಾಚಕತ್ವಪುರುಷತ್ವೇ | ತಯೋಃ ಪುರುಷವಿಶೇಷೇ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಸಮಾವೇಶೇಽಪಿ ಪಾಚಕತ್ವಂ ಪುರುಷತ್ವಪರಿಹಾರೇಣ ಸ್ತ್ರೀಷು ವರ್ತತೇ | ಪುರುಷತ್ವಮಪಿ
ಪಾಚಕತ್ವಪರಿಹಾರೇಣಾಪಚತಿ ಪುರುಷೇ ವರ್ತತೇ | ತೇಽಪಿ ನಾನೋನ್ಯಂ ವ್ಯಾಪ್ಯವ್ಯಾಪಕಭಾವವಂತಃ | ಸತ್ಯಪಿ
ಸಂಬಂಧೇ ಪರಸ್ಪರವ್ಯಭಿಚಾರಿತ್ವಾತ್ | ತತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ಯೋ ಧರ್ಮೋ ವ್ಯಾಪಕಪ್ರಮಿತಿಸಾಧನಂ
ಭವನ್ನನುಮಾನಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ವ್ಯಾಪಕಶ್ಚಾನುಮೇಯ ಇತಿ ||
ವ್ಯಾಪ್ತಿಜ್ಞಾನತತ್ಸ್ಮರಣಸಹಿತಂ ಲಿಙ್ಗಸ್ಯ ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನಮನುಮಾನಮ್

(೩) ನನು ಪರ್ವತೇ ವರ್ತಮಾನೋ ಧೂಮೋ ಗರಹಾಂತರ್ವರ್ತಿನಃ ಪುರುಷಸ್ಯ ಕಿಮಿತ್ಯಗ್ನಿಪ್ರಮಾಂ ನ
ಜನಯತಿ | ಉಚ್ಯತೇ | ನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವದನುಮಾನಮಜ್ಞಾತಕರಣಮ್ | ಕಿಂತು ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾತಮೇವ | ತಥಾಪಿ
ನಾರಿಕೇಲದ್ವೀಪವಾಸಿನೋ ದೇಶಾಂತರಂ ಗತಸ್ಯ ಧೂಮಪ್ರಮಿತಾವಪಿ ಕಸ್ಮಾನ್ನಾಗ್ನಿಪ್ರಮೋದಯಃ | ಉಚ್ಯತೇ |
ತಸ್ಯ ಧೂಮೋಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನೇಽಪ್ಯಗ್ನಿವ್ಯಾಪ್ತತಯಾ ತಜ್ಞಾನಾಭಾವಾತ್ | ಜ್ಞಾತವ್ಯಾಪ್ತಿಕಸ್ಯಾಪಿ ಕುತಃ
ಕದಾಚಿದಗ್ನಿಪ್ರಮಾಽನುತ್ಪತ್ತಿಃ | ವ್ಯಾಪ್ತಿಸ್ಮರಣಾಭಾವಾತ್ | ವ್ಯಾಪ್ತಿಸ್ಮರಣವತಃ ಪರ್ವತೇ ಧೂಮಂ
ದೃಷ್ಟವತೋಽಪಿ ಕಥಂ ಪರ್ವತಾದನ್ಯತ್ರಾಗ್ನಿಪ್ರಮಾನುದ್ಭವಃ | ವ್ಯಾಪ್ತಿಪ್ರಕಾರಮಪೇಕ್ಷ್ಯ ಲಿಙ್ಗಜ್ಞಾನಸ್ಯ
ಲಿಙ್ಗಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವನಿಯಮಾತ್ | ತಥಾಹಿ | ಕಯೋಶ್ಚಿತಸಮಾನದೇಶಕಾಲಯೋರ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ಯಥಾ ರಸಸ್ಯ
ರೂಪೇಣ | ಕಯೋಶ್ಚಿದಸಮಾನದೇಶತ್ವೇಽಪಿ ಭಿನ್ನಕಾಲಯೋಃ | ಯಥಾ ಧೂಮಸ್ಯಾಗ್ನಿನಾ |
ಕಯೋಶ್ಚಿತ್ಸಮಾನಕಾಲತ್ವೇಽಪಿ ಭಿನ್ನದೇಶಯೋಃ | ಯಥಾ ಕೃತ್ತಿಕೋದಯಸ್ಯ ರೋಹಿಣ್ಯುದಯಾಸತ್ತ್ವಾ |
ಕಯೋಶ್ಚಿದಭಿನ್ನದೇಶ ಕಾಲಯೋಃ | ಯಥಾಽಧೋದೇಶೇ ನದೀಪೂರಸ್ಯೋರ್ಧ್ವದೇಶವೃಷ್ಟ್ಯಾ | ಕಸ್ಯಚಿತ್
ಕಾದಾಚಿತ್ಸ್ಯ ಸಮಾನದೇಶತ್ವೇಽಪಿ ಸಾರ್ವಕಾಲೀನೇನ | ಯಥಾ ಪತನಸ್ಯ ಗುರುತ್ವೇನ |
ಕಸ್ಯಚಿತ್ಸಮಾನದೇಶತ್ವೇಽಪಿ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕಸ್ಯ ಕಾದಾಚಿತ್ಕೇನ | ಯಥಾ ಶರೀರತ್ವಸ್ಯ ವಿನಾಶೇನ | ಕಸ್ಯಚಿತ್
ಪ್ರದೇಶವರ್ತಿನೋ ವ್ಯಾಪ್ಯವರ್ತಿನಾ | ಯಥಾ ಸಂಯೋಗಸ್ಯ ದ್ರವ್ಯತ್ವೇನ | ಕಸ್ಯಚಿದ್ವ್ಯಾಪ್ಯವರ್ತಿನಃ
ಪ್ರದೇಶವರ್ತಿನಾ | ಯಥಾ ರೂಪಸ್ಯ ಸಂಯೋಗೇನ | ಕಯೋಶ್ಚಿದೇಕಾವಯವವರ್ತಿನೋರಪ್ಯವಯವಭೇದೇನ |
ಯಥಾ ತುಲೋನ್ನಮನಾವನಮನಯೋರಿತ್ಯಾದಿ | ತಥಾ ಚ ವ್ಯಾಪ್ತಿಪ್ರಕಾರಾನುಸಾರೇಣ ಸಮುಚಿತದೇಶಾದೌ
ಲಿಙ್ಗಪ್ರಮಾಂ ಜನಯದನುಮಾನಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ | ಅತ ಏವ ಲಿಙ್ಗಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ಜ್ಞಾತತ್ವೇಽಪಿ
ದೇಶವಿಶೇಷಾದಿಸಂಸೃಷ್ಟತಯಾ ಜ್ಞಾಪಕತ್ವಾನ್ನಾನುಮಾನಸ್ಯ ವೈಯರ್ಥ್ಯಮ್ | ತತಶ್ಚಾನುಮಾನಸ್ಯ ದ್ವಯಂ
ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮ್ | ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ ಸಮುಚಿತದೇಶಾದೌ ಸಿದ್ಧಿಶ್ಚೇತಿ | ನ ತು ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾನಿಯಮಃ |

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಗಮೈಃ ವ್ಯಾಪ್ತಿಜ್ಞಾನಮ್

(೪) ನನು ವ್ಯಾಪ್ತಿಜ್ಞಾನಂ ಕೇನ ಪ್ರಮಾಣೇನ ಜಾಯತೇ | ಯಥಾಯಥಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಗಮೈರಿತಿ ಬ್ರೂಮಃ
| ತತ್ರ ತಾವದ್ಧೂಮಸ್ಯಾಗ್ನಿನಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗಮ್ಯಾ | ತಥಾ ಹಿ | ಮಹಾನಸಾದೌ ಧೂಮಾಗ್ನೋಃ
ಸಾಹಚರ್ಯಂ ಪಶ್ಯತಃ ಪುರುಷಸ್ಯೈವ ವಿಮರ್ಶೋ ಜಾಯತೇ | ಕಿಮತ್ರೈವೈತೌ ಧೂಮಾಗ್ನೀ
ಸಹಚರಿತಾವನ್ಯತ್ರ ದೇಶಾಂತರೇ ಕಾಲಾಂತರೇ ಚೈತಜ್ಞಾತೀಯೌ ಪರಸ್ಪರಪರಿಹಾರೇಣ ವರ್ತತೇ ಉತಾನ್ಯತರ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಏವಾನ್ಯತರಪರಿಹಾರೇಣ ಕಿಂವಾ ಸಕಲದೇಶಕಾಲಯೋಃ ಸಹಚರಿತಾವೇವೇತಿ ತತೋ ಭೂಯೋಭೂಯೋ
ಧೂಮಂ ಪಶ್ಯನ್ನಗ್ನಿಂ ಪಶ್ಯತಿ | ಅಗ್ನೈಭಾವೇ ಚ ಧೂಮಾಭಾವಮ್ | ತಥಾ ಧೂಮಾಭಾವೇಽಪಿ
ಕ್ಷಚಿದಗ್ನಿಸದ್ಭಾವಮ್ | ತತಃ ಪುನರೇಷ ವಿಚಾರೋ ಭವತಿ | ಯಥಾ ಬಹುಷು ಸ್ಥಲೇಷು ಧೂಮೇನ
ಸಹಚರಿತೋಪ್ಯಗ್ನಿಃ ಕ್ವಚಿತ್ತಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ವರ್ತತೇ | ತಥಾ ಧೂಮೋ ಮತ್ಪರಿಚಿತಸ್ಥಲೇಷ್ವಗ್ನಿನಾ ಸಹ
ವರ್ತಮಾನೋಽಪಿ ಕ್ವಚಿತ್ ತಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ವರ್ತತೇ | ಕಿಂವಾ ಸರ್ವತ್ರ ತತ್ಸಹಚರಿತ ಏವೇತಿ | ತತಃ ಪುನರೇಷಾ
ಬುದ್ಧಿರುತ್ಪದ್ಯತೇ | ಅಗ್ನೇರ್ಧೂಮಸಂಬಂಧೇಽಸ್ತಾದ್ರೇಂಧನಸಂಯೋಗಃ ಉಪಾಧಿಃ | ಸ ಚ ಧೂಮವ್ಯಾಪಕಃ |
ಸ್ವಯಂ ವ್ಯಾವರ್ತಮಾನಸ್ತಂ ವ್ಯಾವರ್ತಿತವಾನ್ | ನ ಪುನರಗ್ನಿಮ್ | ತದವ್ಯಾಪಕತ್ವಾತ್ | ತಥಾ
ಧೂಮಸ್ಯಾಗ್ನಿಸಂಬಂಧೇ ಯದಿ ಕಶ್ಚಿದುಪಾಧಿಃ ಸ್ಯಾತ್ತದಾ ಸೋಽಪ್ಯಗ್ನಿಂ ವ್ಯಭಿಚರಿಷ್ಯತಿ | ನ ಚೇನ್ನಿನಿಮಿತ್ತಸ್ಯ
ಸಂಬಂಧಸ್ಯ ಧೂಮಸ್ವಭಾವತ್ವೇನ ನ ಕ್ವಾಪಿ ತದಭಾವೋ ಭವಿಷ್ಯತೀತ್ಯೇವಂ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ
ಮಹಾನಸಾದಾವುಪಾಧಿಗವೇಷಣೇ ಪ್ರವರ್ತತೇ ||

(೫) ತತ್ರ ಕೇಚಿದ್ಧರ್ಮಾ ಉಭಯವ್ಯಾಪಕಾಃ | ಯಥಾ ಪ್ರಮೇಯತ್ವಮ್ | ನೈತತ್ಸಂಬಂಧಂ
ವಿಘಟಯಿತುಮೀಶತೇ | ಕೇಚಿದುಭಯಾವ್ಯಾಪಕಾಃ | ಯಥಾ ಮಹಾನಸತ್ವಮ್ | ತೇಽಪಿ
ನೈತತ್ಸಂಬಂಧವಿಘಟನಾಯ ಸಮರ್ಥಾಃ | ಕೇಚಿದ್ಧೂಮವ್ಯಾಪಕಾ ಅಗ್ನಿವ್ಯಾಪಕಾಃ |
ಯಥಾಽಽದ್ರೇಂಧನಸಂಯೋಗಃ | ತೇಽಪ್ಯಗ್ನೇರ್ಧೂಮವಿಯೋಜನೇ ಶಕ್ತಾ ಅಪಿ ನ ಧೂಮಸ್ಯಾಗ್ನಿವಿಯಜನೇ |
ಯಸ್ತ್ವಗ್ನೇರ್ವ್ಯಾಪಕೋ ಧೂಮಸ್ಯ ತ್ವವ್ಯಾಪಕಃ ಸ ಸ್ವಯಂ ವ್ಯಾವರ್ತಮಾನಃ ಶಕ್ಯತೇತತ್ಸಂಬಂಧಂ
ವಿಘಟಯಿತುಮ್ | ಸ ತು ನಾಸ್ತೇವ | ಅನುಪಲಂಭಾತ್ | ಅತೀಂದ್ರಿಯೋಽಪಿ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರವೇದ್ಯಃ ಸ್ಯಾತ್ |
ನ ಚ ತತ್ಪ್ರಮಾಣಮುಪಲಭ್ಯತೇ | ನ ಚಾಪ್ರಾಮಾಣಿಕಃ ಶಙ್ಕಾಮಪ್ಯಧಿರೋಹತಿ | ಅತೋ ನಾತ್ರೋಪಾಧಿರಸ್ತೀತಿ
ನಿರ್ಣೀತವತೋಽವಿನಾಭಾವಪ್ರಮಿತಿರುತ್ಪದ್ಯತೇ |

(೬) ನನ್ವೇವಂ ಸತಿ ನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗ್ರಾಹಕಮ್ | ಮೈವಮ್ | ಯತಃ ಸಾಹಚರ್ಯಗ್ರಾಹಿಣಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ಯ
ಭೂಯೋದರ್ಶನವ್ಯಭಿಚಾರಾದರ್ಶನೋಪಾಧ್ಯಭಾವನಿಶ್ಚಯಾಃ ಸಹಕಾರಿಣಃ | ನ ಚ ಸಹಕಾರಿಭೇದೇಽಪಿ
ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಯಾಮಿವ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರತ್ವಮ್ | ವರ್ತಮಾನಸನ್ನಿರೃಷ್ಟಮಾತ್ರಗ್ರಾಹಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ
ಕಥಮತೋತಾದ್ಯಸ್ಪದಾನಾಂ ವ್ಯಾಪ್ತಿಂ ಗೃಹ್ಣೀಯಾದಿತಿ ಚೇನ್ನ | ಸಹಕಾರಿಸಾಮರ್ಥ್ಯೇನ ಕರಣಾನಾಂ
ಶಕ್ತ್ಯನ್ತರಾವಿರ್ಭಾವಸ್ಯ ಬಹುಲಮುಪಲಮ್ಯಾತ್ |

(೭) ಕಿಂಚಾ ಪ್ರತೀತಸ್ಯ ಧೂಮಸ್ಯಾಗ್ನಿಸಂಬಂಧೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತಯಾ ನಿಶ್ಚಿತೇ ಯದ್ಯನ್ಯತ್ರಾಪಿ ಧೂಮಃ ಸ್ಯಾತ್ತರ್ಹಿ
ತಸ್ಯಾಪ್ಯೇವಮಿತ್ಯೇವಂ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗ್ರಹೋ ಭವತೀತ್ಯತಃ | ಏತೇನ ಪ್ರಮೇಯತವಾಭಿಧೇಯತ್ವಯೋರ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಂ
ಗೃಹ್ಣತಃ ಸಾರ್ವಜ್ಞಪ್ರಸಜ್ಞ ಇತ್ಯಪಿ ಪರಾಸ್ತಮ್ | ಕುತ ಏತತ್ಸರ್ವಂ ಕಲ್ಪಿತ ಇತಿ ಚೇತ್ |
ಕಾರ್ಯದರ್ಶನಾದೇವ | ಅಸ್ತಿ ತಾವದ್ಧೂಮದರ್ಶನಾನಂತರಮಗ್ನಿಜ್ಞಾನಮ್ | ನ ಚ ತದಯಥಾರ್ಥಮ್ |
ಸಂವಾದಿತ್ವಾತ್ | ನ ಚಾನ್ಯದರ್ಶನೇನಾನ್ಯಜ್ಞಾನಂ ನಿರ್ನಿಮಿತ್ತಂ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ | ಅತಿಪ್ರಸಜ್ಞಾತ್ | ನ ಚ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ವ್ಯಾಪ್ತಿಪ್ರಮಾಂ ಸಮುಚಿತದೇಶತ್ವಪ್ರಮಾಂ ಚಾಪಹಾಯ ನಿಮಿತ್ತಾಂತರಮಸ್ತೀತಿ ಕಾರ್ಯಮೇವೈತತ್ಕಲ್ಪಯತಿ |
ಯಥಾ ಖಲು ಶಿಲಾಶಕಲಾದಾವನುಪಲಬ್ಧಾಮಪಿ ಕ್ಷಿತಿಫಲಿಲಾದಿಸಹಕಾರಿಸಮುದ್ಭೂತಾಂ ಬೀಜಸ್ಯ
ಶಕ್ತಿಮಜ್ಜುರದರ್ಶನಂ ಕಲ್ಪಯತೀತಿ | ಅನುಮಾನಗಮ್ಯಾಂ ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಮುತ್ತರತ್ತೋದಾಹರಿಷ್ಯಾಮಃ | ನ ಚ
ತಸ್ಯಾಪ್ಯನುಮಾನಸ್ಯ ವ್ಯಾಪ್ತೃಪೇಕ್ಷಾಯಾಮನವಸ್ಥಾ | ಅಂತತಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಗಮಮೂಲತ್ವಾತ್ | ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ
ಹಂತವ್ಯೋ ಗೌರ್ನ ಪದಾ ಸ್ಪಷ್ಟವೈತ್ಯಾಗಮಗಮ್ಯಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ನ ಚಾತ್ರ ಕ್ವಶ್ಚಿತ್ಕುದ್ರೋಪದ್ರವೋ ನಾಪಿ
ದೃಷ್ಟಾಂತಾಪೇಕ್ಷೇತಿ |

(೮) ಅನುಮಾನಪ್ರಕಾರಾಃ

(೮) ತ್ರಿವಿಧಮನುಮಾನಮ್ | ಕಾರ್ಯಾನುಮಾನಂ ಕಾರಣಾನುಮಾನಮಕಾರ್ಯಕಾರಣಾನುಮಾನಂ ಚೇತಿ |
ತತ್ರಾದ್ಯಂ ಯಥಾ ಧೂಮೋಽಗ್ನೇಃ | ದ್ವಿತೀಯಂ ಯಥಾ ವಿಶಿಷ್ಟಮೇಘೋನ್ನತಿವೃಷ್ಟೇಃ | ಇಯಾಂಸ್ತು ವಿಶೇಷಃ
| ಕಾರ್ಯಂ ಕಾರಣಮಾತ್ರಮನುಮಾನಪಯತಿ | ಕಾರಣಂ ತು ಸಮಗ್ರಮೇವ ಕಾರ್ಯಮಿತಿ | ತೃತೀಯಂ ಯಥಾ
ರಸೋ ರೂಪಸ್ಯೇತಿ | ಪುನರ್ವಿಧಮ್ | ದೃಷ್ಟಂ ಸಾಮಾನ್ಯತೋ ದೃಷ್ಟಂ ಚೇತಿ ತತ್ರ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯಾರ್ಥಾನುಮಾನಪಕಂ ದೃಷ್ಟಮ್ | ಯಥಾ ಧೂಮೋಽಗ್ನೇಃ | ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯಾರ್ಥಾನುಮಾನಪಕಂ
ಸಾಮಾನ್ಯತೋ ದೃಷ್ಟಮ್ | ಯಥಾ ರೂಪಾದಿಜ್ಞಾನಂ ಚಕ್ಷುರಾದೇಃ | ಅಥವಾ ಯಥಾ
ಭೂತಯೋರ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಗ್ರಹಣಂ ತಥಾ ಭೂತಯೋರೇವ ಲಿಜ್ಜಲಿಜ್ಜಿಭಾವೇ ದೃಷ್ಟಮ್ | ಯಥಾ ಧೂಮಾಗ್ನೋಃ |
ವ್ಯಾಪ್ಯವ್ಯಾಪಕಯೋರನ್ಯಾದೃಷ್ಟತ್ವೇಪಿ ತತ್ಸಾಮಾನ್ಯಕಾರಾನುಗಮೇನ ಲಿಜ್ಜಲಿಜ್ಜಿಭಾವೇ ಸಾಮಾನ್ಯತೋ
ದೃಷ್ಟಮ್ | ಯಥಾ ಕೃಷೀವಲಸ್ಯ ಕರ್ಷಣಾದಿಪ್ರವೃತ್ತೇರ್ಧಾನ್ಯಾದಿಫಲವತ್ತ್ವದರ್ಶನೇನ ಯಜ್ಞಾದೇಃ
ಸ್ವರ್ಗಾದಿಫಲಾನುಮಾನಮ್ |

ಪ್ರೇಕ್ಷಾವತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿತ್ವಫಲವತ್ತ್ವಸಾಮಾನ್ಯಾನುಗಮಾತ್

(೯) ಪುನರ್ವಿಧಮ್ | ಸಾಧನಾನುಮಾನಂ ದೂಷಣಾನುಮಾನಂ ಚೇತಿ | ತತ್ರಾದ್ಯಂ ಚೇತಿ | ತತ್ರಾದ್ಯಂ
ಯಥಾ | ಧೂಮಪ್ರಮಿತ್ಯಾಗ್ನಿಪ್ರಮಿತಿಸಾಧನಮ್ | ದೂಷಣಾನುಮಾನಪಿ ದ್ವೇಧಾ | ದುಷ್ಟಪ್ರಮಿತಿಸಾಧನಂ
ತರ್ಕಶ್ಚೇತಿ | ತತ್ರಾದ್ಯಂ ಯಥಾ | ನೇದಂ ಸ್ವ ಸಾಧನಸಮರ್ಥಮ್ | ಪ್ರಮಾಣಬಾಧಿತತ್ವಾದಿತ್ಯಾದಿ |
ಕಸ್ಯಚಿದ್ಧರ್ಮಸ್ಯಾಜ್ಞೇಕಾರೇಽರ್ಥಾಂತರಸ್ಯಾನುಪಾದನಂ ತರ್ಕಃ |

ತರ್ಕಸ್ಯ ಪಞ್ಚಾಜ್ಞಾನಿ

(೧೦) ತಸ್ಯ ಪಞ್ಚಾಜ್ಞಾನಿ | ಆಪಾದಕಸ್ಯಾಪಾದ್ಯೇನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ಪ್ರತಿತರ್ಕೇಣಾಪ್ರತಿಘಾತ ಆಪಾದ್ಯಸ್ಯಾನಿಷ್ಟತ್ವಮ್
| ತದ್ವಿವಿಧಮ್ | ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಹಾನಮಪ್ರಾಮಾಣಿಕಕಲ್ಪನಂ ಚೇತಿ | ತತ್ರಾದ್ಯಂ ತ್ರೇಧಾ |

ದೃಷ್ಟಾನನುಮಿತಶ್ರುತಹಾನಭೇದಾತ್ | ದ್ವಿತೀಯಮಪ್ಯದೃಷ್ಟಾನನುಮಿತಾಶ್ರುತಕಲ್ಪನಾಭೇದಾತ್ತಿವಿಧಮ್ |
 ಏತದೇವ ಕಲ್ಪಾನೇಕತ್ವೇ ಕಲ್ಪನಾಗೌರವಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಆಪಾದ್ಯಸ್ಯ ವಿಪರ್ಯಯೇ ಪರ್ಯವಸಾನಂ
 ಪರಸ್ಯಾನನುಕೂಲತ್ವಂ ಚೇತಿ | ಆಪಾದ್ಯಮನಿಷ್ಠಂ ಪುನಃ ಪಞ್ಚಾಧಾ ಭಿದ್ಯತೇ |
 ಆತ್ಮಾಶ್ರುತಯತ್ವಮನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರುತಯತ್ವಂ ಚಕ್ರಕಾಶ್ರುತಯತ್ವಮನವಸ್ಥಾ ಕೇವಲಾನಿಷ್ಠಂ ಚೇತಿ | ತದ್ಭೇದಾತ್
 ತದಾಪಾದನರೂಪಸ್ತುಕೋಽಪಿ ಪಞ್ಚವಿಧಃ | ತತ್ರ ತಸ್ಯೈವೋತ್ಪತ್ತಿಜ್ಞಪ್ರಾಪ್ತರ್ಥಮ್
 ತದುತ್ಪತ್ತಿಜ್ಞಪ್ರಾಪ್ತೇಕ್ಷಾಜ್ಞೇಕಾರೇ ಸ್ವಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಪೂರ್ವಭಾವಿತ್ವರೂಪಮಾತ್ಮಾಶ್ರುತಯತ್ವಮಾಪಾದ್ಯತೇ | ಯದಿ
 ಘಟೋಽಯಮಸ್ಯೈವ ಘಟಸ್ಯೋತ್ಪಾದಕಃ ಸ್ಯಾತ್ತರ್ಹಿ ಸ್ವತೋಽಪಿ ಪೂರ್ವಭಾವೀ ಸ್ಯಾತ್ | ಯದ್ಯಸ್ಯ ಕಾರಣಂ
 ತತ್ತತೋಽಪಿ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ದೃಷ್ಟಮ್ | ಯಥಾ ಪಟಕಾರಣಂ ತಂತವಸ್ತದಪೇಕ್ಷಯಾ ಪೂರ್ವಭಾವಿನಃ | ನ
 ಚಾತ್ರ ಪ್ರತಿಕೂಲಸ್ತುಕೋಽಸ್ತಿ | ಯದಿ ಘಟಸ್ಯ ಘಟ ಏವ ಕಾರಣಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ತರ್ಹಿದಮಾಪದ್ಯತ ಇತಿ | ಅನಿಷ್ಠಂ
 ಚೇದಮ್ | ಸ್ವಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಪೂರ್ವಭಾವಿತ್ವಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಾತ್ | ವ್ಯಾಹತತ್ವೇನಾಜ್ಞೇಕಾರ್ತುಮನುಚಿತತ್ವಾಚ್ಚ |
 ಪೂರ್ವಭಾವಿತ್ವಂ ಹಿ ತದಭಾವವತಿ ಕಾಲೇ ಭಾವಃ | ನ ಚ ಸ್ವಾಭಾವವತಿ ಕಾಲೇ ಸ್ವಯಂ ಭವತೀತಿ ನ
 ವ್ಯಾಹತಮ್ | ನ ಚೇತ್ಪೂರ್ವಭಾವಿತ್ವಮಜ್ಞೇಕ್ರಿಯತೇ ತದಾ ನ ಸ್ವಸ್ಯ ಸ್ವಯಂ ಕಾರಣಮ್ | ನ
 ಚೈವಮೇವಾಪಾದಕಂ ಪ್ರತ್ಯಾಪಾದಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತ ಇತಿ ಪಞ್ಚಾಜ್ಞಾನಿ | ಏವಂ ಜ್ಞಪ್ತಾವಪಿ ತಜ್ಞಾನಸ್ಯ
 ತಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತಿ ಪೂರ್ವಭಾವಿತ್ವಮಾಪಾದ್ಯಮ್ ದ್ವಯೋರಿತರೇತರಕಾರಣತ್ವಾಜ್ಞೇಕಾರೇ ತ್ವನ್ಯೋನ್ಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ
 ಪೂರ್ವಭಾವಿರೂಪಮನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರುತಯತ್ವಮಾಪಾದ್ಯಮ್ | ಬಹೂನಾಂ ಚಕ್ರವತ್ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಾಭ್ಯುಪಗಮೇ
 ಪೂರ್ವಭಾವಿತ್ವಲಕ್ಷಣಂ ಚಕ್ರಕಾಶ್ರುತಯತ್ವಮ್ | ಅನವಸ್ಥಿತಾಸಿದ್ಧಕಾರಣಾಪೇಕ್ಷಾಯಾಂ
 ಮೂಲಕ್ಷಯಾಪರನಾಮಕಪ್ರತೀತಕಾರ್ಯವಿಲೋಪಲಕ್ಷಣಾನವಸ್ಥಾ |

(೧೧) ಕೇವಲಾನಿಷ್ಠಾಪಾದನಮಪಿ ತ್ರೇಧಾ | ದೃಷ್ಟಾನುಮಿತಶ್ರುತಹಾನಾಪಾದನಭೇದಾತ್ |
 ಅದೃಷ್ಟಾನನುಮಿತಾಶ್ರುತಕಲ್ಪನಾಪಾದನಭೇದಾಚ್ಚ | ಏತದೇವ ಕಲ್ಪಾನೇಕತ್ವೇ ಕಲ್ಪನಾಗೌರವಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ |
 ದೃಷ್ಟಹಾನಂ ಯಥಾ ಯದಿ ಪರ್ವತೋ ನಿರಗ್ನಿಕಸ್ತರ್ಹಿ ನಿರ್ಧೂಮಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ | ಏವಮನ್ಯಸ್ಯಾಪ್ಯುದಾಹರಣಂ
 ಶಾಸ್ತ್ರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ | ಅನುಮಾನತ್ವೇಽಪಿ ತರ್ಕಸ್ಯಾಪಾದಕಾಸಿದ್ಧಿರದೂಷಣಮ್ | ಪರಾಭ್ಯುಪಗಮಮಾತ್ರಸ್ಯ ತತ್ರ
 ಸಿದ್ಧಿಪದಾರ್ಥತ್ವಾತ್ |

(೧೨) ಏವಮಾಪಾದ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧೋಽಪಸಿದ್ಧಾಂತಶ್ಚ ನ ದೂಷಣಮ್ | ನಿರ್ಧೂಮೋ
 ಭವತೀತ್ಯಸಾಧನಾತ್ | ಯಥಾ ಸಾಧನಾನುಮಾನೇ ನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಮಾತ್ರಂ ನಾಪಿ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾಮಾತ್ರಂ
 ಸಾಧ್ಯಪ್ರಮಿತಿಸಾಧನಂ ಕಿಂತು ಮಿಲಿತಮೇವ | ಏವಮನಿಷ್ಠಾಪಾದನಂ ವಿಪರ್ಯಯೇ ಪರ್ಯವಸಾನಂ
 ಜೋಭಯಂ ಮಿಲಿತಮೇವಾನುಮಿತಿಸಾಧನಂ ಭವತೀತಿ ತರ್ಕಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮುಪಪದ್ಯತೇ | ಸೋಽಯಂ
 ಕ್ವಚಿದ್ವಿಪರೀತಶಙ್ಕಾನಿರಸನದ್ವಾರೇಣ ಪ್ರಮಾಣಾನಾಮನುಗ್ರಾಹಕೋಽಪಿ ಭವತೀತಿ |
 ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತೇಃ ಅಪ್ರಯೋಜಕತಾ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

(೧೩) ಕೇವಲಾನ್ವಯಿಕೇವಲವ್ಯತಿರೇಕೃತ್ಯವ್ಯತಿರೇಕಿಭೇದಾತ್ರಿವಿಧಮನುಮಾನಮಿತ್ಯೇಕೇ |

ಸಾಧ್ಯಧರ್ಮವಿಶಿಷ್ಟೋ ಧರ್ಮೀ ಪಕ್ಷಃ | ತತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಾ ವರ್ತಮಾನಮ್ |

ನಿಶ್ಚಿತಸಾಧ್ಯಸಮಾನಧರ್ಮಾಧರ್ಮೀ ಸಪಕ್ಷಃ | ತತ್ರ ಸರ್ವಸ್ಮಿನ್ನೇಕದೇಶೇ ವರ್ತಮಾನಮ್ |

ಸಾಧ್ಯತತ್ಸಾಧನಧರ್ಮರಹಿತೋ ಧರ್ಮೀ ವಿಪಕ್ಷಃ | ತದ್ರಹಿತಂ ಕೇವಲಾನ್ವಯಿ | ತದ್ವಿವಿಧಮ್ |

ಸರ್ವಸಪಕ್ಷತದೇಕದೇಶವೃತ್ತಿಭೇದಾತ್ | ಶಬ್ದೋಽಭಿಧೇಯಃ ಪ್ರಮೇಯತ್ವಾದಿತಿ ಸಪಕ್ಷವ್ಯಾಪಕಮ್ |
ಸರ್ವಸ್ಮಿನ್ನಭಿಧೇಯತಯಾ ಸಮೃತ್ತಿಪನ್ನೇ ಪ್ರಮೇಯತ್ವಸ್ಯ ವೃತ್ತೇಃ | ಗುಣತ್ವಾದಿತಿ ಸಪಕ್ಷೈಕದೇಶವೃತ್ತಿ |
ರೂಪಾದೌ ವೃತ್ತೇರ್ಘಟಾದಾವೃತ್ತೇಃ |

(೧೪) ದ್ವಿವಿಧಾ ಕಿಲ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ಅನ್ವಯತೋ ವ್ಯತಿರೇಕತಶ್ಚೇತಿ | ಸಾಧನಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯೇನ ವ್ಯಾಪ್ತಿರನ್ವಯಃ |

ಸಾಧ್ಯಭಾವಸ್ಯ ಸಾಧನಾಭಾವೇನ ವ್ಯಾಪ್ತಿವ್ಯತಿರೇಕಃ | ತತ್ರಾಸ್ಯ ಕೇವಲಮನ್ವಯ ಏವಾಸ್ತಿ | ಯತ್ಪ್ರಮೇಯಂ

ತದಭಿಧೇಯಂ ಯಥಾ ಘಟ ಇತಿ | ನ ತತ್ರ ವ್ಯತಿರೇಕಃ | ಯದಭಿಧೇಯಂ ನ ಭವತಿ ತತ್ಪ್ರಮೇಯಂ ನ

ಭವತೀತಿ ನಿದರ್ಶನಾಭಾವಾತ್ | ಸರ್ವಸ್ಯಾಪ್ಯಭಿಧೇಯತ್ವೇನಾನಭಿಧೇಯಾಸಂಭವಾತ್ |

ತೇನೈತತ್ಕೇವಲಾನ್ವಯೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ |

(೧೫) ಪಕ್ಷವ್ಯಾಪಕಮವಿದ್ಯಾಮಾನಸಪಕ್ಷಂ ಸರ್ವಸ್ಯಾದ್ವಿಪಕ್ಷಾದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತಂ ಕೇವಲವ್ಯತಿರೇಕಿ | ಯಥಾ

ಜೀವಚ್ಛರೀರಜಾತಂ ಸಾತ್ಮಕಂ ಪ್ರಾಣಾದಿಮತ್ತ್ವಾದಿತಿ | ಅಸ್ಯ ಹಿ ಯತ್ಸಾತ್ಮಕಂ ನ ಭವತಿ ತತ್ಪ್ರಮಾಣಾದಿಮನ್ನ
ಭವತಿ ಯಥಾ ಘಟ ಇತಿ ವ್ಯತಿರೇಕ ಏವಾಸ್ತಿ | ನ ತು ಯತ್ಪ್ರಮಾಣಾದಿಮತ್ತತ್ಸಾತ್ಮಕಮಿತ್ಯನ್ವಯಃ | ಸರ್ವಸ್ಯಾಪಿ
ಜೀವಚ್ಛರೀರಸ್ಯ ಪಕ್ಷತ್ವಾತ್ | ಅನ್ಯಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ನಿರಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ | ತೇನೈತತ್ಕೇವಲವ್ಯತಿರೇಕೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ |

(೧೬) ಪಕ್ಷವ್ಯಾಪಕಂ ಸಪಕ್ಷವೃತ್ತಿ ಸರ್ವವಿಪಕ್ಷವ್ಯಾವೃತ್ತಮನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕೀತಿ | ತದಪಿ ದ್ವಿವಿಧಮ್ |

ಸರ್ವಸಪಕ್ಷತದೇಕದೇಶವೃತ್ತಿಭೇದಾತ್ | ಶಬ್ದೋಽನಿತ್ಯಃ ಕೃತಕತ್ವಾದಿತಿ ಸಪಕ್ಷವ್ಯಾಪಕಮ್ | ಸರ್ವಸ್ಮಿನ್ನನಿತ್ಯೇ

ಕೃತಕತ್ವಸ್ಯ ವೃತ್ತೇಃ | ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾಂಧೂಮವತ್ತ್ವಾದಿತಿ ಸಪಕ್ಷೈಕದೇಶವೃತ್ತಿ | ಅಗ್ನಿಮಿತ್ಯಪಿ
ಕ್ಷಚಿದ್ವೃತ್ತೇಃ | ಕ್ಷಚಿಜ್ಞಾವೃತ್ತೇಃ | ಇದಂ ಹಿ ಯದ್ಧೂಮವತ್ತದಗ್ನಿಮದ್ಯಥಾ ಮಹಾನಸಃ | ಯದಗ್ನಿಮನ್ನ ಭವತಿ
ತದ್ಧೂಮವನ್ನ ಭವತಿ ಯಥಾ ಹ್ರದ ಇತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿದ್ವಯಸದ್ಭಾವಾದನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ |

(೧೭) ತದಿದಮಸತ್ | ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತೇಃ ಪ್ರಕೃತಸಾಧ್ಯಸಿದ್ಧಾವನುಪಯೋಗಾತ್ | ನ ಹಿ ಭಾವೇನ

ಭಾವಸಾಧನೇಽಭಾವಸ್ಯಾಭಾವೇನ ವ್ಯಾಪ್ತಿರುಪಯುಜ್ಯತೇ | ವ್ಯಾಪ್ತಿಪಕ್ಷಧರ್ಮತಯೋರ್ವೈಯ್ಯಧಿಕರಣ್ಯಂ ಚೈವ

ಸತಿ ಸ್ಯಾತ್ | ಕಥಂ ತರ್ಹಿ ಕೇವಲವ್ಯತಿರೇಕಿಣಃ ಶಾಸ್ತ್ರೇ ಸಂವ್ಯವಹಾರಃ | ಇತ್ಥಮ್ | ತತ್ರಾಪಿ

ಯತ್ಪ್ರಾಣಾದಿಮತ್ತತ್ಸಾತ್ಮಕಮಿತ್ಯೇವ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ | ಕಿಂತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಗ್ರಹಣಸ್ಥಾನಸ್ಯೈವ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿವಿಷಯತ್ವಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾ

ಸಾ ದರ್ಶಯಿತುಮಶಕ್ತ್ಯಾಭೂತ್ | ತತೋಽನುಮಾನೇನ ತಾಂ ಸಾಧಯಿತುಂ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿರುಪನ್ಯಸ್ಯತೇ

| ಪ್ರಾಣಾದಿಮತ್ತ್ವಾದಿತಿ ಪ್ರಯುಕ್ತೇ ಕಥಮಸ್ಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿರಿತ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷಾಯಾಂ ಪ್ರಾಣಾದಿಮತ್ತ್ವಂ ಸಾತ್ಮಕತ್ವೇನ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ವ್ಯಾಪ್ತಮ್ | ತದಭಾವವ್ಯಾಪಕಾಭಾವಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಾತ್ | ಯದ್ಯದಭಾವವ್ಯಾಪಕಾಭಾವಪ್ರತಿಯೋಗಿ ತತ್ತೇನ
ವ್ಯಾಪ್ತಮ್ | ಯಥಾ ಧೂಮವತ್ತ್ವಮಗ್ನಿಮತ್ತೇನೇತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ | ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಿಣಿ ತು
ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತರನುಪಯುಕ್ತೈವ | ವಿವಕ್ಷಿತವ್ಯಾಪ್ತೇಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿನೈವ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ |
ವ್ಯಭಿಚಾರಾಭಾವದರ್ಶನಮುಖೇನ ಕಥ್ಯೋದುಪಯುಜ್ಯತೇ ವೇತಿ |

ಪರಾರ್ಥಾನುಮಾನೇ ಪಚ್ಚಾವಯವನಿಯಮೋ ನಾಸ್ತಿ

(೧೮) ಪುನರನುಮಾನಂ ದ್ವಿವಿಧಮ್ | ಸ್ವಾರ್ಥಂ ಪರಾರ್ಥಂ ಚೇತಿ | ತತ್ರ ಪರೋಪದೇಶಮನಪೇಕ್ಷ್ಯ
ಯತ್ಸ್ವಯಮೇವ ವ್ಯಾಪ್ತಿಜ್ಞಾನತತ್ಸ್ಮರಣಸಹಿತಂ ಲಿಙ್ಗಜ್ಞಾನಮುತ್ಪದ್ಯತೇ ತತ್ಸಾರ್ಥಾನುಮಾನಮ್ | ಯತ್ತು
ಪರೋಪದೇಶಾಪೇಕ್ಷಮುತ್ಪದ್ಯತೇ ತತ್ಪರಾರ್ಥಾನುಮಾನಮ್ | ತಜ್ಜನಕತ್ವಾತ್ಪರೋಪದೇಶೋಽಪಿ
ಪರಾರ್ಥಾನುಮಾನಮಿತಿ ಕ್ವಚಿದುಪಚರ್ಯತೇ | ಪರೋಪದೇಶಸ್ತು ಪಚ್ಚಾವಯವವಾಕ್ಯಾನೀತಿ
ನೈಯ್ಯಾಯಿಕಾದಯಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಹೇತೂದಾಹರಣೋಪನಯನಿಗಮನಾನ್ಯವಯವಾಃ | ಏತ ಏವ ವೈಶೇಷಿಕೈಃ
ಪ್ರತಿಜ್ಞೋಪದೇಶನಿದರ್ಶನಾನುಸಂಧಾನಪ್ರತ್ಯಾಮ್ನಾಯಾ ಇತ್ಯುಚ್ಯಂತೇ | ತತ್ರ ಪಕ್ಷವಚನಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ | ಯಥಾ
ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನಿತಿ | ತತ್ರ ಧರ್ಮಿಣಮುದ್ದಿಶ್ಯ ಪಶ್ಚಾದ್ಧರ್ಮೋ ವಿಧಾತವ್ಯಃ | ಸಾಧನತ್ವಖ್ಯಾಪಕವಿಭಕ್ತ್ಯಂತಂ
ಲಿಙ್ಗವಚನಂ ಹೇತುಃ | ಯಥಾ ಧೂಮವತ್ತ್ವಾದಿತಿ | ವ್ಯಾಪ್ತಿಗ್ರಹಣಸ್ಥಲಂ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ಸ ದ್ವಿವಿಧಃ |
ಸಾಧರ್ಮ್ಯದೃಷ್ಟಾಂತೋ ವೈಧರ್ಮ್ಯದೃಷ್ಟಾಂತಶ್ಚೇತಿ | ತತ್ರಾನ್ವಯವ್ಯಾಪ್ತಿಗ್ರಹಣಸ್ಥಲಂ ಸಾಧರ್ಮ್ಯದೃಷ್ಟಾಂತಃ |
ಯಥಾ ಧೂಮಾನುಮಾನೇ ಮಹಾನಸಃ | ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಗ್ರಹಣಸ್ಥಲವೈಧರ್ಮ್ಯದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ಯಥಾ ತತ್ರೈವ
ಮಹಾಹ್ರದಂ ಇತಿ | ಸಮ್ಯಗ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಪ್ರದರ್ಶನಪೂರ್ವಕಂ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಿಧಾನಮುದಾಹರಣಮ್ | ತದ್
ದ್ವಿವಿಧಮ್ | ಸಾಧರ್ಮ್ಯೋದಾಹರಣಮ್ ವೈಧರ್ಮ್ಯೋದಾಹರಣಂ ಚೇತಿ | ಅನ್ವಯವ್ಯಾಪ್ತಿಪ್ರದರ್ಶನಪೂರ್ವಕಂ
ಸಾಧರ್ಮ್ಯದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಿಧಾನಂ ಸಾಧರ್ಮ್ಯೋದಾಹರಣಮ್ | ಯಥಾ ಯೋ ಯೋ ಧೂಮವಾನ್
ಸೋಽಗ್ನಿಮಾನ್ಯಥಾ ಮಹಾನಸ ಇತಿ | ವ್ಯತೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಪ್ರದರ್ಶನಪೂರ್ವಕಂ ವೈಧರ್ಮ್ಯದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಿಧಾನಂ
ವೈಧರ್ಮ್ಯೋದಾಹರಣಮ್ | ಯಥಾ ಯೋಽಗ್ನಿಮಾನ್ ಭವತಿ ಸ ಧೂಮವಾನ್ ಭವತಿ | ಯಥಾ ಮಹಾಹ್ರದ
ಇತಿ | ದೃಷ್ಟಾಂತೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾದಿನಾಭಾವಸ್ಯ ಲಿಙ್ಗಸ್ಯ ಪಕ್ಷೇ ವ್ಯಾಪ್ತಿರವ್ಯಾಪಕಂ ವಚನಮುಪನಯಃ | ಸೋಽಪಿ
ದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಸಾರೇಣ ದ್ವಿವಿಧಃ | ತತ್ರ ಮಹಾನಸ ಇವ ಪರ್ವತೋ ಧೂಮವಾನಿತಿ ಸಾಧರ್ಮ್ಯೋಪನಯಃ | ನ
ಚ ಹ್ರದ ಇವಾಯಂ ನಿರ್ಧೂಮಃ ಪರ್ವತ ಇತಿ ವೈಧರ್ಮ್ಯೋಪನಯಃ | ಪುನಃ ಸಹೇತುಕಂ ಪಕ್ಷವಚನಂ
ನಿಗಮನಮ್ | ಯಥಾ ತಸ್ಮಾತ್ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನಿತಿ |

(೧೯) ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಹೇತೂದಾಹರಣೋಪನಯನಿಗಮನಾನಿ ವಾ ತ್ರಯ ಏವಾವಯವಾ ಇತಿ ಭಾಟ್ಟಾಃ |
ಉದಾಹರಣೋಪನಯೌ ದ್ವಾವೇವೇತಿ ಬೌದ್ಧಾಃ | ತದೇತದಸತ್ |
ವ್ಯಾಪ್ತಿದ್ವೈವಿಧ್ಯನಿರಾಕರಣೇನೋದಾಹರಣೋಪನಯದ್ವೈವಿಧ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ನಿರಾಕೃತತ್ವಾತ್ | ನಿಯಮಾನುಪತ್ತೇಶ್ಚ
| ನ ಹೀದಂ ವಾಕ್ಯಮಾಗಮತಯಾ ವ್ಯಾಪ್ತಾದಿಬೋಧಕಮ್ | ಯೇನಾಕಾಂಕ್ಷಾನ್ಯನುಸಾರೇಣ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಪಞ್ಚಾವಯವಾದಿನಿಯಮಃ ಸ್ಯಾತ್ | ಪರಸ್ಯ ಪರಸ್ಮಿನ್ನಾಪ್ತ್ಯನಿಶ್ಚಯಾತ್ | ನಿಶ್ಚಯೇ ವಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಮಾತ್ರೇಣ
ಪೂರ್ತೇರ್ಹೇತ್ವಾದ್ಭಿಧಾನವೈಯರ್ಥ್ಯಾರ್ಥಾತ್ | ಕಿಂತು ಗೃಹೀತವ್ಯಾಪ್ತಾದೇಃ ಪುರುಷಸ್ಯ
ತತ್ಸ್ಮರಕತ್ವಾದಿನಾಽಗೃಹೀತವ್ಯಾಪ್ತಾದೇಸ್ತು ತಜ್ಜಿಜ್ಞಾಸಾಜನಕತ್ವೇನೋಪಯುಜ್ಯತೇ | ವ್ಯಾಪ್ತಿಸ್ಮರಣಾದಿಕಂ
ಚೈತೈಶ್ಚತುರ್ಭಿರಪಿ ಪ್ರಕಾರೈರ್ಭವದನುಭೂಯತೇ | ತತ್ಕಿಮನೇನ ನಿಯಮೇನ |

(೨೦) ಸಂಭವಂತಿ ಚಾನೋಽಪಿ ಪ್ರಕಾರಾಃ | ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾಂಧೂಮವತ್ತ್ವಾನ್ಮಹಾನಸವದಿತಿ ವಾ |
ಧೂಮವಾನ್ಮರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನಿತಿ ಹೇತುಗರ್ಭಂ ಪಕ್ಷವಚನಂ ವಾ | ವಿವಾದೇನೈವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಂ ಕುತಃ
ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನಿತಿ ಪ್ರಶ್ನೇ ಧೂಮವತ್ತ್ವಾದಿತಿ ಹೇತುಮಾತ್ರಂ ವಾ | ಪರ್ವತಸ್ಯಾಗ್ನಿಮತ್ತ್ವೇ ಕಿಂ
ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ಪೃಷ್ಟೇ ಧೂಮವತ್ತ್ವಮಿತಿ ಲಿಜ್ಞೋಕ್ತಿಮಾತ್ರಂ ವಾ |
ಧೂಮವನ್ಮಹಾನಸವತ್ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನಿತಿ ಸಪ್ರತಿಜ್ಞಂ ಹೇತುಗರ್ಭಂ ದೃಷ್ಟಾಂತವಚನಂ ವಾ |
ಅಗ್ನಿರವ್ಯಾಪ್ಯೋ ಧೂಮೋಽತ್ರ ಪರ್ವತೇಽಸ್ತೀತ್ಯುಪನಯೋ ವಾ |
ವ್ಯಾಪ್ತಾದಿಮದ್ಧೂಮವತ್ತ್ವಾತ್ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನಿತಿ ನಿಗಮನಂ ವೇತಿ | ಸಾಂವ್ಯಾವಹಾರಿಕೈಶ್ಚೈತೇ ಪ್ರಕಾರಾಃ
ಸರ್ವೇಷು ಶಾಸ್ತ್ರೇಷ್ಟಿತೈವಂಪ್ರಕಾರಮನುಮಾನಮಿತಿ |

ಉಪಪತ್ತಿದೋಷಾಃ

(೨೧) ಅಥ ನಿರ್ದೋಷೋಪಪತ್ತಿರನುಮಾನಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಕೇ ತತ್ರೋಪಪತ್ತಿದೋಷಾಃ | ಯತ್ಸದ್ಭಾವೇ
ಲಿಜ್ಞಾಭಿಮತಂ ಜ್ಞಾನಮೇವ ನ ಜನಯತಿ ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಯೌ ವಾ ಕರೋತಿ ತೇ ದೋಷಾಃ | ತೇ
ದ್ವಿವಿಧಾಃ | ಅರ್ಥವಚನದೋಷಭೇದಾತ್ | ತತ್ರ ಸಾಕ್ಷಾದುಪಪತ್ತೇರೇವ ದೋಷೌ ವಿರೋಧಾಸಜ್ಗತೀ |
ತದ್ವಾರಾ ವಚನಸ್ಯಾಪಿ | ವಚನದೋಷೌ ನ್ಯೂನಾಧಿಕ್ಯೇ | ವಚನದ್ವಾರೇಣಾರ್ಥಸ್ಯಾಪಿ | ತತ್ರ
ಯೋಗ್ಯತಾಭಾವೋ ವಿರೋಧಃ | ಆಕಾಜ್ಞಾಪರಹೋಽಸಜ್ಗತೀಃ | ಅವಶ್ಯವಕ್ತವ್ಯಸ್ಯೈಕದೇಶಮಾತ್ರವಚನಂ
ನ್ಯೂನಮ್ | ಸನ್ನಿಧ್ಯಭಾವವಿಶೇಷಃ | ಆಕಾಜ್ಞೈತಸ್ಯೈವಾನ್ಯೇನ ಕರತಕಾರ್ಯಸ್ಯ ವಚನಮಾಧಿಕ್ಯಮ್ |

ವಿರೋಧಪ್ರಕಾರಾಃ

(೨೨) ಏತೇ ಚ ವಿರೋಧಾದಯೋ ದ್ವಿವಿಧಾಃ |

ಸಮಯಬಂಧಪ್ರಶ್ನಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧನಪರಪಕ್ಷನಿರಾಕರಣಾತ್ಮಕಕಥಾರೂಪಸಾಧಾರಣ ಅನುಮಾನನಿಷ್ಕಾಶ್ಚ |
ತತ್ರಾನುಮಾನನಿಷ್ಕಾಶ್ಚಾವದುಚ್ಯಂತೇ | ತ್ರಿವಿಧೋಽನುಮಾನವಿರೋಧಃ |
ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಹೇತುದೃಷ್ಟಾಂತವಿರೋಧಭೇದೇನ | ತತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧಃ ಸ್ವವಚನವಿರೋಧ ಇತಿ ದ್ವಿವಿಧಃ
ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಿರೋಧಃ | ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧೋಽಪಿ ದ್ವೇಧಾ | ಪ್ರಬಲಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧಃ
ಸಮಬಲಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧಶ್ಚೇತಿ | ಹೀನಬಲಸ್ಯಾನೇನೈವ ಬಾಧಿತಸ್ಯಾಕಿಂಚಿತ್ಕರತ್ವಾತ್ | ಪ್ರಾಬಲ್ಯಂ ಚ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ದ್ವಿವಿಧಮ್ | ಬಹುತ್ವೇನ ಸ್ವಭಾವೇನ ಚ ಸ್ವಭಾಶ್ಚೋಪಜೀವ್ಯತ್ವಂ ನಿರವಕಾಶತ್ವಮಿತ್ಯಾದಿರೂಪಃ |
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿವಿರೋಧಭೇದೇನ ದ್ವಾವಪಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ತ್ರಿವಿಧೌ | ಸಮಬಲಾನುಮಾನವಿರೋಧೋಽಪಿ ದ್ವೇಧಾ |
ತೇನೈವಾನುಮಾನೇನಾನುಮಾನಾನಾಂತರೇಣ ಚೇತಿ | ಸ್ವವಚನವಿರೋಧೋಽಪಿ ದ್ವಿವಿಧಃ | ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತೋ
ಜಾತಿರಿತಿ | ತತ್ರ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯೈರ್ಯತ್ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತಯಾಭ್ಯುಪಗತಂ ತದ್ವಿರುದ್ಧಾಜ್ಞೇಕಾರೋಽಪಸಿದ್ಧಾಂತಃ |
ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯವಚನಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವಯಮಜ್ಞೇಕೃತತ್ವೇನ ಸ್ವವಚನತ್ವಾತ್ |

(೨೩) ಸ್ವವಚನ ಏವ ವ್ಯಾಹತಿರ್ಜಾತಿಃ | ಸಾ ತ್ರಿವಿಧಾ | ಏಕಕರ್ತೃಕೇ ವಾಕ್ಯೇ
ಪದಯೋರವಾಂತರವಾಕ್ಯಯೋರ್ವಾ ಮಿಥೋ ವ್ಯಾಘಾತಃ ಸ್ವಕ್ರಿಯಾವಿರೋಧಃ ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧಶ್ಚೇತಿ |
ಹೇತುವಿರೋಧೋಽಪಿ ದ್ವಿವಿಧಃ | ಅಸಿದ್ಧಾಂತವ್ಯಾಪ್ತಶ್ಚೇತಿ ಸಮುಚಿತಸ್ಥಲೇ | ಅವ್ಯಾಪ್ತಿಸ್ತ್ರಿವಿಧಾ | ಲಿಜ್ಞಸ್ಯ
ಸಾಧ್ಯೇನ ತದಭಾವೇನ ಚ ಸಮ್ಬಂಧಃ ಸಾಧ್ಯಸಂಬಂಧಾಭಾವೇ ಸತಿ ತದಭಾವೇನೈವ ಸಂಬಂಧ
ಉಭಯಸಂಬಂಧಾಭಾವಶ್ಚೇತಿ | ದೃಷ್ಟಾಂತವಿರೋಧೋಽಪಿ ದ್ವಿವಿಧಃ | ಸಾಧ್ಯವೈಕಲ್ಯಂ ಸಾಧನವೈಕಲ್ಯಂ ಚೇತಿ
| ಹೇತ್ವಾದೌ ಸ್ವವಚನವಿರೋಧೋಽಸಿದ್ಧಾದಿನೈವ ಸಜ್ಞಹೀತ ಇತಿ ನೋಕ್ತಃ |
ಏವಮಸಜ್ಞತಿನ್ಯೂನಾಧಿಕಾನ್ಯಪಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಹೇತುದೃಷ್ಟಾಂತಸಂಬಂಧಭೇದೇನ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ತ್ರಿವಿಧಾನಿ |
ಏತೇಷಾಮುದಾಹರಣಾನಿ ಕಥಾರೂಪಸಾಧಾರಣಾನ್ವಿರೋಧಾದೀಂಶ್ಚ
ಪರೋದೀರಿತನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನಾನಾಮೇತೇಷ್ಟೇವಾಂತರ್ಭಾವಂ ವದಂತೋ ದರ್ಶಯಿಷ್ಯಾಮಃ | ನ
ಕೇವಲಮುಪಪತ್ತಿದೋಷಾಣಾಂ ವಿರೋಧಾದಿಭಿಃ ಸಜ್ಞಹಃ | ಕಿಂ ನಾಮ |
ನೈಯ್ಯಾಯಿಕನಿರೂಪಿತಾಶೇಷನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನಾನಾಂ ವಕ್ತೃದೋಷಾಭ್ಯಾಂ ಯುತೇಷ್ಟೇವಾಂತರ್ಭಾವಃ | ತತಶ್ಚ
ವಿರೋಧಾಸಜ್ಞತೀ ನ್ಯೂನಾಧಿಕೇ ಸಂವಾದಾನುಕ್ತೀ ಇತಿ ಷಡೇವ ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನಾನಿ |
ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನಪ್ರಮೇಯಾಜ್ಞೇಕಾರಃ ಸಂವಾದಃ | ಪರಬೋಧನಾರ್ಥಸ್ಯಾವಶ್ಯಂ ವಕ್ತೃವ್ಯಸ್ಯಾವಚನಮನುಕ್ತಿಃ |
ಕಥಾಯಾಮಖಣ್ಡಿತಾಹಜ್ಞಾರೇಣ ಪರೇಣ ಪರಸ್ಯಾಹಜ್ಞಾರಖಣ್ಡನಂ ಪರಾಜಯೋ ನಿಗ್ರಹ ಇತಿ ಚೋಚ್ಯತೇ |
ತನ್ನಿಮಿತ್ತಂ ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನಮ್ | ಅಹಜ್ಞಾರಖಣ್ಡನಂ ಚ ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧನಪರಪಕ್ಷದೂಷಣಸಜ್ಞಲ್ಪಭ್ರಂಶಃ | ಅತ ಏವ
ಕಥಾಬಾಹ್ಯಾನಿ ಕಥಾಯಾಮಪ್ಯಪಸ್ಮಾರೋನ್ಮಾದಾದಿದಶಾಪನ್ನಾನಿ ಝಟಿತಿ ಸಂವರಣೇನ
ತಿರೋಹಿತೋದ್ಭಾವನಾವಸರಾಣಿ ಪುರಸ್ಕೃತಿರ್ಕಾನಧಿಕೃತೋದ್ಭಾವಿತಾನಿ ಚ ವ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನಾನಿ
ಪರೋಕ್ತಸ್ವವಕ್ತೃವ್ಯಯೋರಜ್ಞಾನಂ ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನಂ ವಾ ನಿಗ್ರಹಃ | ತಲ್ಲಿಜ್ಞಂ ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನಮಿತಿ ವಾ |

ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನಾನಿ

(೨೪) ತಾನಿ ಚ ||೧|| ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಹಾನಿಃ ||೨|| ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂತರಮ್ ||೩|| ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಿರೋಧಃ ||೪||
ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸನ್ನ್ಯಾಸಃ ||೫|| ಹೇತ್ವಂತರಮ್ ||೬|| ಅರ್ಥಾಂತರಮ್ ||೭|| ನಿರ್ಧಕಮ್ ||೮|| ಅವಿಜ್ಞಾತಾರ್ಥಮ್
||೯|| ಅಪಾರ್ಥಕಮ್ ||೧೦|| ಅಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲಮ್ ||೧೧|| ನ್ಯೂನಮ್ ||೧೨|| ಅಧಿಕಮ್ ||೧೩|| ಪುನರುಕ್ತಮ್
||೧೪|| ಅನನುಭಾಷಣಮ್ ||೧೫|| ಅಜ್ಞಾನಮ್ ||೧೬|| ಅಪ್ರತಿಭಾ ||೧೭|| ವಿಕ್ಷೇಪಃ ||೧೮|| ಮತಾನುಜ್ಞಾ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

||೧೯|| ಪರ್ಯನುಜ್ಯೋಪೇಕ್ಷಣಮ್ ||೨೦|| ನಿರನುಜ್ಯಾನುಯೋಗಃ ||೨೧|| ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತಃ ||೨೨||
ಹೇತ್ವಾಭಾಸಶ್ಚೇತಿ ದ್ವಾವಿಂಶತಿಃ |

(೨೫) ||೧|| ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಹಾನಿಃ || ತತ್ರ ಯೇನ ಯದ್ಯಥಾ ಸಾಧ್ಯತ್ವಾದಿನಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ ತೇನ ತಸ್ಯ ತಥಾ ಪರಿತ್ಯಾಗಃ
ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಹಾನಿಃ | ಯಥಾ ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನ್ವಮೇಯತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತೇಽನೈಕಾಂತಿಕತ್ವೇನ ಚ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತರ ಮಾ
ಭೂತಾರ್ಹಿ ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನಿತಿ | ಅಯನ್ನು ಸಂವಾದ ಏವ |

(೨೬) ||೨|| ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂತರಮ್ || ಪ್ರಥಮಮವಿಶಿಷ್ಟತಯೋಕ್ತೇ ಸಾಧ್ಯಭಾಗೇ ಪುನರ್ವಿಶೇಷಣಪ್ರಕ್ಷೇಪಃ
ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂತರಮ್ | ಪ್ರತಿಜ್ಞೋದಾಹರಣೇ ಪ್ರಯೋಜ್ಯಭಾಗೋ ನಿಗಮನಂ ಚೇತಿ ಸಾಧ್ಯಭಾಗಃ | ಯಥಾ
ಶಬ್ದೋಽನಿತ್ಯ ಇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತೇ ಧ್ವನಿಭಿಃ ಸಿದ್ಧಸಾಧನತ್ವೋದ್ಭಾವನೇ ವರ್ಣಾತ್ಮಕಃ ಶಬ್ದೋಽನಿತ್ಯಃ ಇತ್ಯಾದಿ |
ಅತ್ರ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ | ಕಿಂ ಪೂರ್ವೋವ ಕಥಾಽನುವರ್ತತೇಽಥ ಕಥಾಂತರಮ್ | ನಾದ್ಯಃ | ಏಕಸ್ಯ ಸಾಧನಸ್ಯ
ದೂಷಣಸ್ಯ ವಾ ಸ್ಥಿತೌ ಭಜ್ಞೇ ವಾ ಕಥಾಯಾಃ ಪರಿಸಮಾಪ್ತತ್ವಾತ್ | ಸಾಧನಾಂತರೋಪನ್ಯಾಸಸ್ಯ ವ್ಯರ್ಥತ್ವಾತ್
(ಸ್ಯಾವಸರಾಭಾವಾತ್) | ನ ಚೇದಂ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಮೇವ | ತಥಾತ್ವೇ ಪೂರ್ವದೂಷಣೇನೈವ
ದುಷ್ಟತ್ವಪ್ರಸಜ್ಞಾತ್ | ನ ದ್ವಿತೀಯಃ | ತಥಾ ಸತಿ ಪ್ರಥಮಮೇವ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯೋಪಾತ್ತತ್ವೇನ
ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂತರಾಭಾವಾತ್ | ವಾದೇ ತು ಕಥೈಕೈಽಪಿ ನ ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನಮ್ | ಶಬ್ದಾನ್ವಿವೃತ್ತಿಪರ್ಯಂತಂ
ಪ್ರತಿವಕ್ತವ್ಯತ್ವಾತ್ | ಸತ್ಯಮ್ | ನಿವೃತ್ತಯೋರಪಿ ಜಲ್ಪವಿತಂಡಯೋಃ ಪುನರ್ವಿಶೇಷಣಂ ಪ್ರಕ್ಷಿಪತಃ ಕೋ
ದೋಷ ಇತಿ ಚೇತ್ | ಅಸಜ್ಜತ್ಯಾದಿಕಮಿತಿ ಬ್ರೂಮಃ | ತದಪಿ ಕಥಾಬಾಹ್ಯತ್ವಾನ್ನ ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನಮ್ |

(೨೭) ||೩|| ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಿರೋಧಃ || ಏಕವಕ್ತೃಕೇ ವಾಕ್ಯೇ ಪದಾನಾಮವಾಂತರವಾಕ್ಯಾನಾಂ ವಾ ಮಿಥೋ
ವ್ಯಾಘಾತಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಿರೋಧಃ | ಯಥಾ ಮೇ ಮಾತಾ ವಂಧ್ಯೇತಿ | ದ್ರವ್ಯಂ ಗುಣವ್ಯತಿರಿಕ್ತತ್ವಾದಿತಿ | ಅಯಂ ಚ
ಪ್ರಥಮಜಾತಿತ್ವಾತ್ | ಸ್ವವಚನವಿರೋಧ ಏವ |

(೨೮) ||೪|| ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸನ್ಯಾಸಃ || ಸ್ವೋಕ್ತಾಪಲಾಪಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸನ್ಯಾಸಃ | ಯಥಾಽಗ್ನಿರನುಷ್ಟ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧೇ ಚಾಭಿಹಿತೇ ಬ್ರವೀತಿ ನ ಮಯಾಽಗ್ನಿರನುಷ್ಟ ಇತ್ಯಭಿಹಿತ ಇತಿ | ಸೋಽಪಿ ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧ
ಏವ ಉಕ್ತೇಃ ಪ್ರಮಿತತ್ವಾತ್ |

(೨೯) ||೫|| ಹೇತ್ವಂತರಮ್ || ಪ್ರಥಮಮವಿಶಿಷ್ಟತಯೋಕ್ತೇ ಸಾಧಕಾಂಶೇ ಪುನರಧಿಕಪ್ರಕ್ಷೇಪೋ
ಹೇತ್ವಂತರಮ್ | ಹೇತುರುದಾಹರಣೇ ಪ್ರಯೋಜಕಾಂಶ ಉಪನಯೋ ದೂಷಣಂ ಚೇತಿ ಸಾಧಕಾಂಶಃ | ಯಥಾ
ಶಬ್ದೋ ನಿತ್ಯ ಐಂದ್ರಿಯಕತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತೇ ಸಾಮಾನ್ಯೇನಾನೈಕಾಂತೈಽಭಿಹಿತೇ ಸಾಮಾನ್ಯವತ್ತ್ವೇ ಸತೀತ್ಯಾದಿ |
ಏತತ್ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂತರನಿರಾಸೇನೈವ ನಿರಸ್ತಮ್ | ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಗ್ರಹಣಸ್ಯೋಕ್ತೋಪಲಕ್ಷಣತ್ವೇನ ಪೃಥಜ್ಞಃ ನ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಚ
| ಅನುಪಲಕ್ಷಣತ್ವೇ ತೂದಾಹರಣಾಂತರಾದಿಕಮಪಿ ಪೃಥಗ್ವಾಚ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ | ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪದೇನ ಸಾಧ್ಯಾಂಶ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಏವೋಪಲಕ್ಷ್ಯತ ಇತಿ ಚೇನ್ನ | ವೈಯ್ಯರ್ಥ್ಯಾತ್ | ಅನ್ಯಥಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಹಾನ್ಯಾದಾವಪಿ ಕಿಂ ವಿಭಾಗೋ ನ ಕ್ರಿಯತ
ಇತಿ |

(೩೦) ||೬|| ಅರ್ಥಾಂತರಮ್ || ಪ್ರಕೃತಾನುಪಯುಕ್ತಾನಿತ್ವೋಕ್ತಿರರ್ಥಾಂತರಮ್ | ಯಥಾ ಶಬ್ದೋ ನಿತ್ಯಃ
ಪ್ರಮೇಯತ್ವಾದಿತ್ಯತ್ರ ಪ್ರಮೇಯತ್ವಂ ಹೇತುಃ | ಹೇತುಶಬ್ದಶ್ಚ ಹಿ ನೋತೇರ್ಥಾತೋಸ್ತುನ್ವತ್ಯಯೇ ಕೃತೇ ಸತಿ
ಕೃದಂತಂ ಪದಮಿತ್ಯಾದಿ | ಇದಮನಾಕಾಚ್ಛೇತತ್ವಾದಸಜ್ಗತಿರೇವೇತಿ |

(೩೧) ||೭|| ನಿರರ್ಥಕಮ್ || ಅವಾಚಕಪದಪ್ರಯೋಗೋ ನಿರರ್ಥಕಮ್ | ಯಥಾ ಶಬ್ದೋ ನಿತ್ಯಃ
ಕಚಟತಪಾನಾಂ ಜಬಗಡದತ್ವಾದಿತ್ಯಾದಿ | ಇದಂ ತ್ವನುಕ್ತೇರೇವ |

(೩೨) ||೮|| ಅವಿಜ್ಞಾತಾರ್ಥಮ್ || ತ್ರಿವಾರಮುಕ್ತೇಽಪಿ
ಪರಿಷತ್ಪ್ರತಿವಾದಿಭ್ಯಾಮವಿಜ್ಞಾತಾರ್ಥವಾಚಕಪದಮವಿಜ್ಞಾತಾರ್ಥಮ್ | ಯಥಾ ಕಶ್ಯಪತನಯಾಧೃತಿಹೇತುರಯಂ
ತ್ರಿನಯನತನಯಾಸನಸಮಾನನಾಮಧೇಯಯುಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ | ತದ್ಧ್ವಜವತ್ತ್ವಾದಿತ್ಯಾದಿ | ಇದಮಪ್ಯನುಕ್ತಿರೇವ |

(೩೩) ||೯|| ಅಪಾರ್ಥಕಮ್ || ಅನನ್ವಿತವಾಚಕಪದಾದಿಪ್ರಯೋಗೋಽಪಾರ್ಥಕಮ್ | ಯಥಾ ಕುಂಡಮಜಾಜಿನಂ
ದಶದಾಡಿಮಾನಿ ಷಡಪೂಪಾ ಇತ್ಯಾದಿ | ಇದಂ ಚ ಸ್ಫುಟಮಸಜ್ಗತಮ್ |

(೩೪) ||೧೦|| ಅಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲಮ್ || ಕ್ರಮವಿಪರ್ಯಾಸೋಽಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲಮ್ | ಯಥಾ ಕೃತಕತ್ವಾದನಿತ್ಯಃ ಶಬ್ದ
ಇತ್ಯಾದಿ | ಇದಂ ಕಿಂಚೇನ್ನ ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನಮ್ | ಪ್ರವೃತ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದರ್ಥವತ್ಪ್ರಮಾಣಮಿತ್ಯಾದಿಸಂವ್ಯವಹಾರಾತ್ |
ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನಂ ತ್ವಸಜ್ಗತಿರೇವ |

(೩೫) ||೧೧|| ನ್ಯೂನಮ್ || ಅವಶ್ಯೋಪಾದೇಯಾನಾಮನ್ಯತಮಾನುಪಾದನಂ ನ್ಯೂನಮ್ | ಯಥಾ
ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನ್ಮಹಾನಸವದಿತ್ಯಾದಿ | ಏತನ್ಯೂನಮೇವ |

(೩೬) ||೧೨|| ಅಧಿಕಮ್ || ಅನ್ವಿತೋಪಯುಕ್ತಾಪುನರುಕ್ತಕೃತಕಾರ್ಯಪ್ರಯೋಗೋಽಧಿಕಮ್ | ಯಥಾ
ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾಂಧೂಮವತ್ತ್ವಾತ್ಪ್ರಕಾಶವಿಶೇಷವತ್ತ್ವಾಚ್ಛೇತ್ಯಾದಿ | ಏತದಧಿಕಮೇವ |

(೩೭) ||೧೩|| ಪುನರುಕ್ತಮ್ || ಪ್ರತೀತಾರ್ಥಸ್ಯ ಪುನಃ ಸ್ವವಚನೇನ ಪ್ರಯೋಜನಂ ವಿನಾಽಭಿಧಾನಂ
ಪುನರುಕ್ತಮ್ | ಯಥಾ ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾಂತ್ಯಾದಿ | ಏತದಧಿಕಮೇವ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

(೩೮) ||೧೪|| ಅನನುಭಾಷಣಮ್ || ವಾದಿನೋಕ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಾಶ್ನಿಕೈರ್ವಿಜ್ಞಾತಾರ್ಥಸ್ಯ ವಾದಿನಾ ಪರಿಷದಾ ವಾ
ಪುನರನುದ್ಯ ದತ್ತಸ್ಯೋಚ್ಚಾರಣಯೋಗ್ಯಸ್ಯ ಸ್ವಾಜ್ಞಾನಮನಾವಿಷ್ಕರ್ವತಾ ಕಥಾಮವಿಚ್ಛಿಂದತಾ
ಯದಪ್ರತ್ಯುಚ್ಚಾರಣಂ ತದನನುಭಾಷಣಮ್ | ತತ್ಪ್ರಜ್ಞಾವಿಧಮ್ | ಯತ್ತದಿತ್ಯಾದ್ಯನುವಾದೋ
ದೂಷ್ಯಕದೇಶಾನುವಾದಃ ಕೇವಲಂ ದೂಷಣೋಕ್ತಿರನ್ಯಥಾನುವಾದಸ್ತುಷ್ಣೀಂಭಾವಶ್ಚೇತಿ | ತತ್ರಾದ್ಯತ್ರಯಂ
ನ್ಯೂನಮ್ | ಚತುರ್ಥಮಸಜ್ಜತಮ್ | ಪಞ್ಚಮಮನುಕ್ತಿಃ |

(೩೯) ||೧೫|| ಅಜ್ಞಾನಮ್ || ವಾದಿನಾ ತ್ರಿವಾರಮಭಿಹಿತಸ್ಯ ಪರಿಷದಾ ವಿಜ್ಞಾತಾರ್ಥಸ್ಯ
ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಾಪ್ರತಿಪತ್ತಿರಜ್ಞಾನಮ್ |

(೪೦) ||೧೬|| ಅಪ್ರತಿಭಾ || ವಾದಿನೋಕ್ತಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಾಪ್ರತಿಪತ್ತಿರಪ್ರತಿಭಾ |

(೪೧) ||೧೭|| ವಿಕ್ಷೇಪಃ || ಕೇನಚಿದ್ವಾಚೈನ ಕಥಾವಿಚ್ಛೇದೋ ವಿಕ್ಷೇಪಃ | ಯಥಾ ಕಥಾಮಾರಭ್ಯಾಹ ಅದ್ಯ
ಮೇ ಮಹತ್ಪ್ರಯೋಜನಮಸ್ತಿ ತಸ್ಮಿನ್ನವಸಿತೇ ವಕ್ಷ್ಯಾಮೀತಿ | ಏತತ್ತಯಮನುಕ್ತಿರೇವ |

(೪೨) ||೧೮|| ಮತಾನುಜ್ಞಾ || ಇಷ್ಟಾಪಾದನಂ ಮತಾನುಜ್ಞಾ | ಯಥಾ ಕೇನಚಿತ್ಸ್ವಸ್ಯ ಚೋರತ್ವಮಭ್ಯುಪೇತ್ಯ
ತ್ವಂ ಚೋರಃ ಪುರುಷತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತೇ ತರ್ಹಿ ತವಪಿ ಚೋರತ್ವಂ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತೇತಿ | ಇಯಮಸಜ್ಜತಿರೇವ |
(೪೩) ಪರ್ಯನುಯೋಜ್ಯೋಪೇಕ್ಷಣಮ್ || ಅವಶ್ಯೋದ್ಭಾವ್ಯತಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನಾನುದ್ಭಾವನಂ
ಪರ್ಯನುಯೋಜ್ಯೋಪೇಕ್ಷಣಮ್ | ಇದಮಪ್ಯನುಕ್ತಾಂತರ್ಗತಮ್ |

(೪೪) ||೨೦|| ನಿರನುಯೋಜ್ಯಾನುಯೋಗಃ || ಅತನ್ನಿಗ್ರಹಪ್ರಾಪ್ತೌ ತನ್ನಿಗ್ರಹೋದ್ಭಾವನಂ
ನಿರನುಯೋಜ್ಯಾನುಯೋಗಃ | ಸ ಚತುರ್ವಿಧಃ | [೧] ಭಲಮ್

[೨] ಜಾತಿಃ [೩] ಹಾನ್ಯಾದ್ಯಾಭಾಸಃ [೪] ಅಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲೇ ಗ್ರಹಣಂ ಚೇತಿ | [೧] ತತ್ರ ಪರೋಕ್ತಸ್ಯ
ತದಭಿಪ್ರೇತಾರ್ಥಾಂತರಂ ಪರಿಕಲ್ಪ್ಯ ತದ್ದೂಷಣೇನ ಪರೋಕ್ತಭಜ್ಞಃ ಭಲಮ್ | ಯಥಾ ಗೃಷ್ಟಿವಿವಕ್ಷಯಾ
ಗಾಮಾನಯತ್ಯುಕ್ತೇ ಪೃಥಿವೀವಿವಕ್ಷಯಾ ಗವಾನಯನಮಶಕ್ತ್ಯಮಿತಿ | ಏತದಸಜ್ಜತಮ್ |
ವಿವಕ್ಷಿತದೂಷಣಸ್ಯೈವಾಕಾಂಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ | ಭಲವಾಕ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಾಂತರಂ ಪರಿಕಲ್ಪ್ಯ ಗವಾನಯನಮಿತ್ಯನನ್ವಿತಮಿತಿ
ದೂಷಣಸಂಭವೇನ ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧೇಽಪ್ಯಂತರ್ಭವತಿ ಭಲಮ್ |

ಜಾತಯಃ

(೪೫) ||೨೦|| [೨] ಜಾತಿಃ | ಸಿದ್ಧಮಪಿ ದೂಷಣಾಸಮರ್ಥಮುತ್ತರಂ ಜಾತಿಃ | ಅಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಚ ದ್ವಿವಿಧಮ್ |
ಸಾಧಾರಣಮಸಾಧಾರಣಂ ಚ | ತತ್ರ ಸಾಧಾರಣಂ ಸ್ವವ್ಯಾಹತಿಃ | ಅಸಾಧಾರಣಂ ತು

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಯುಕ್ತಾಜ್ಞಹೀನತ್ವಮಯುಕ್ತಾಜ್ಞಾಧಿಕತ್ವಮವಿಷಯವೃತ್ತಿತ್ವಂ ಚೇತಿ | ಸಾ ಚ
ಸಾಧರ್ಮ್ಯವೈಧರ್ಮ್ಯೋತ್ಕರ್ಷಾಪಕರ್ಷವರ್ಣ್ಯವರ್ಣ್ಯವಿಕಲ್ಪಸಾಧ್ಯಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಪ್ರಸಜ್ಞಪ್ರತಿದೃಷ್ಟಾಂತಾನುತ್ಪತ್ತಿಸ
ಂಶಯಪ್ರಕರಣಾಹೇತ್ವರ್ಥಾಪತ್ಯವಿಶೇಷೋಪಪತ್ಯಪಲಬ್ಧ್ಯನುಪಲಬ್ಧಿನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಕಾರ್ಯಸಮಭೇದಾಚ್ಚತುರವಿಂ
ಶಾತಿಧಾ | ತತ್ರ ವಾದಿನಾ ಸ್ಥಾಪನಾಯ ಹೇತೌ ಪ್ರಯುಕ್ತೇಽನಭ್ಯುಪೇತಯುಕ್ತಾಜ್ಞೇನ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷೋದ್ಭಾವನಂ
ಪ್ರತಿಧರ್ಮಸಮಾ ಜಾತಿಃ | ಸಾ ಚ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಭಾಸಾದಿಭೇದೇನ ಬಹುವಿಧಾ |

(೪೬) ||೨೦|| [೨] ೧. ಸಾಧರ್ಮ್ಯಸಮಃ || ತತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಹೀನೇನಾನುಮಾನೇನ ಯತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಚೋದನಂ
ತದ್ವಿವಿಧಮ್ | ಸಾಧರ್ಮ್ಯೇಣ ವೈಧರ್ಮ್ಯೇಣ ಚ | ತತ್ರ ಸಾಧರ್ಮ್ಯೇಣ ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ಸಾಧರ್ಮ್ಯಸಮಃ
ಪ್ರತಿಷೇಧಃ | ಯಥಾ ಯದಿ ಮಹಾನಸಸಾಧರ್ಮ್ಯಾದ್ಧೂಮವತ್ತ್ವಾದಗ್ನಿಮಾನ್ವರ್ವತ ಇಷ್ಟತೇ ತರ್ಹಿ
ಹ್ರದಸಾಧರ್ಮ್ಯಾದ್ ದ್ರವ್ಯತ್ವಾದನಗ್ನಿರಪಿ ಕಿಂ ನೇಷ್ಯತ ಇತಿ |
ಹ್ರದವೈಧರ್ಮ್ಯಾದ್ಧೂಮವತ್ತ್ವತ್ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನಿಷ್ಟತೇ ತರ್ಹಿ ಮಹಾನಸವೈಧರ್ಮ್ಯತ್ಪರ್ವತತ್ವಾದನಗ್ನಿಃ
ಕಿಂ ನೇಷ್ಯತ ಇತಿ | ಅತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತಾಜ್ಞರಾಹಿತ್ಯಮೇವ ಪ್ರಥಮಮುದ್ಭಾವಮ್ | ನ ತು ಜಾತಿತ್ವಮ್ |
ಪರಚಿತ್ತವರ್ತಿನೋ ವ್ಯಾಪ್ತ್ಯ

(೪೭) ||೨೦|| [೨] ೨. ವೈಧರ್ಮ್ಯಸಮಃ || ವೈಧರ್ಮ್ಯೇಣ ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ವೈಧರ್ಮ್ಯಸಮಃ ಪ್ರತಿಷೇಧಃ |
ಯಥಾ ಯದಿ ನಭ್ಯುಪಗಮಸ್ಯಾದ್ಯಪಿ ಜ್ಞಾತುಮಶಕ್ತ್ಯತ್ವಾತ್ | ಯದಾ ತು ಪರೋ
ಬ್ರೂಯಾತ್ಸಾಧರ್ಮ್ಯವೈಧರ್ಮ್ಯಮಾತ್ರಂ ಪ್ರಯೋಜಕಂ ಕಿಂ ವ್ಯಾಪ್ತೀತಿ | ತದಾ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ ಏವಂ ಸತಿ ನೇದಂ
ಸಾಧಕಂ ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿತತ್ವಾದಿತಿ | ತ್ವದನುಮಾನಸ್ಯಾಪಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಹೀನೇನ ಸಾಧರ್ಮ್ಯೇಣ ವೈಧರ್ಮ್ಯೇಣ ವಾ
ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಸಂಭವಾದ್ವ್ಯಾಘಾತ ಇತಿ | ತಥಾ ಚ ಪ್ರತಿಷೇಧಧೇ
ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧಾತ್ಮಕತೃತೀಯಜಾತಾವಂತರ್ಭಾವಃ |

(೪೮) ||೨೦|| [೨] ೩. ಉತ್ಕರ್ಷಸಮಃ || ವಾದಿಸಾಧನಸಾಮರ್ಥ್ಯೇನ ಸಾಧನಸ್ಯೇವ ವ್ಯಾಪ್ತಿಂ ವಿನಾ
ಕಸ್ಯಚಿದನಿಷ್ಟಧರ್ಮಸ್ಯ ದೃಷ್ಟಾಂತಾತ್ಪಕ್ಷ ಉತ್ಕರ್ಷ ಉತ್ಕರ್ಷಸಮಃ | ಯದಿ
ಧೂಮವತ್ತ್ವಾನ್ಮಹಾನಸವದಗ್ನಿಮಾಂಪರ್ವತಸ್ತರ್ಹಿ ತತ ಏವ ತದ್ವದೇವ ಸ್ಥಾಲ್ಯಾದಿಮಾನಪಿ ಸ್ಯಾದಿತಿ | ಅತ್ರಾಪಿ
ವ್ಯಾಪ್ತಿವೈಕಲ್ಯಾತ್ಕರ್ತಾಭಾಸೋಽಯಮಿತ್ಯುತ್ತರಂ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ | ಸಾಹಚರ್ಯಮಾತ್ರೇಣ ತರ್ಕಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ ಕಿಂ
ವ್ಯಾಪ್ತೀತಿ ವದತಃ ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧೇನ ವ್ಯಾಘಾತ ಇತಿ |

(೪೯) ||೨೦|| [೨] ೪. ಅಪಕರ್ಷಸಮಃ || ಪಕ್ಷಾದಿಷ್ಟಧರ್ಮಾಪಕರ್ಷಣಮಪಕರ್ಷಸಮ ಇತ್ಯೇಕೇ | ಯಥಾ
ಶಬ್ದೋಽನಿತ್ಯಃ ಕೃತಕತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತೇ ತತ ಏವ ತದ್ವದೇವ ಶಬ್ದಃ ಶ್ರಾವಣೋಽಪಿ ಭೂದಿತಿ | ಅತ್ರ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ |
ಕಿಮಿದಂ ಸಾಧನಮುತಾಪಾದನಮಿತಿ | ನಾದ್ಯಃ | ಅರ್ಥಾಂತರತ್ವೇನ ನಿರನುಜ್ಯಾನುಯೋಗತ್ವಾಭಾವಾತ್ |
ದ್ವಿತೀಯೇ ತೂತ್ಕರ್ಷಸಮ ಏವಾಯಮ್ | ನ ಹಿ ಭಾವೋತ್ಕರ್ಷೋಽಭಾವೋತ್ಕರ್ಷ ಇತ್ಯೇತಾವತಾ ಭೇದಃ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಸಂಭವತಿ | ಉದಯನಸ್ತು ದೃಷ್ಟಾಂತೇ ಸಾಧ್ಯೇನ ಸಾಧನೇನ ವಾ ಸಹಚರಿತಸ್ಯ ಕಸ್ಯಚಿದ್ಧರ್ಮಸ್ಯ ನಿವೃತ್ತಾ
ಪಕ್ಷೇ ತಯೋರನ್ಯತರಾಭವಸಾಧನಮಪಕರ್ಷಸಮ ಇತ್ಯಾಹ | ಯಥಾ ಮಹಾನಸೇಽಗ್ನಿಮತ್ತೇನ
ಧೂಮವತ್ತೇನ ವಾ ಸಹದೃಷ್ಟಸ್ಯ ಸ್ಥೂಲ್ಯಾದಿಮತ್ತ್ವಸ್ಯ ಪರ್ವತೇಽಭಾವಾತ್ತಯೋರಪ್ಯಭಾವಃ | ತತ್ರ
ಸಾಧ್ಯಾಭಾವಸಾಧನೇ ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷತ್ವಂ ಬಾಧೋ ವಾಽಽರೋಪ್ಯಃ | ಸಾಧನಾಭಾವಸಾಧನೇ ತ್ವಸಿದ್ಧಿರಿತಿ |
ಇದಮಪ್ಯಸತ್ | ಸಾಧ್ಯಾಭಾವಸಾಧನೇ ಸಾಧರ್ಮ್ಯಸಮಪ್ರಕರಣಸಮಾಭ್ಯಾಂ ಭೇದಾಭಾವಪ್ರಸಜ್ಞಾತ್ |
ತಸ್ಮಾದ್ವ್ಯಾಪ್ತೃನಪೇಕ್ಷಯಾ ಪಕ್ಷೇ ಸಾಧನಾಭಾವಸಾಧನಮೇವಾಪಕರ್ಷಸಮಃ | ತತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತೃಭಾವಃ
ಸಾಧನಗ್ರಾಹಕಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧಶ್ಚೇತ್ಯುತ್ತರಂ ವಾಚ್ಯಮ್ | ಸಾಹಚರ್ಯಮೇವ ಪ್ರಯೋಜಕಂ ಕಿಂ
ವ್ಯಾಪ್ತೃದಿನೇತಿ ಬ್ರುವಾಣಂ ಪ್ರತಿ ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಇತಿ |

(೫೦)||೨೦|| [೨] ೫. ವರ್ಣ್ಯಸಮಃ || ಪಕ್ಷವದ್ ದೃಷ್ಟಾಂತಸ್ಯಾಪಿ ಸಾಧ್ಯತ್ವಚೋದನಂ ವರ್ಣ್ಯಸಮ ಇತ್ಯೇಕೇ |
ತದಸತ್ | ದೃಷ್ಟಾಂತೇ ಸಾಧ್ಯಸಾಧನವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಾ ಚೋದನೇ ಸದುತ್ತರತ್ವಾತ್ | ಏವಮೇವ ಚೋದನಸ್ಯ
ನಿರ್ಬೀಜತಯಾಽಸಂಭವದುಕ್ತಿಕತ್ವಾತ್ | ಏವಂ ತೇನೈವ ಹೇತುನಾ ಸಾಧ್ಯತ್ವಚೋದನಮಪಿ ನಿರಬೀಜಮ್ |
ಪಕ್ಷೇ ಹೇತುಃ ಸಾಧ್ಯೇನ ಸಹಚರಿತ ಉಪಲಬ್ಧೋ ದೃಷ್ಟಾಂತಸ್ಯಾಪಿ ತದಾಪಾದಯತೀತ್ಯೇವಂ
ಚೋದನಾಯಾಮುತ್ಕರ್ಷಸಮ ಏವ | ಪಕ್ಷೇ ದೃಷ್ಟಾಂತೇ ಚೋತ್ಕರ್ಷಣಮಿತ್ಯೇತಾವತಾ ಭೇದೇಽತಿಪ್ರಸಜ್ಞಃ |
ಸಾಧ್ಯಸಮಾಚ್ಚ ಭೇದಾಭಾವಃ |

ತಸ್ಮಾತ್ಪಕ್ಷಮಾತ್ರವಿವಕ್ಷಿತಸಿದ್ಧಾರ್ಥತ್ವಾದಿರೂಪವದ್ಧೇತುಮತ್ತ್ವತದಭಾವಯೋರ್ದೃಷ್ಟಾಂತಸ್ಯ
ಸಾಧ್ಯತ್ವಾಪಾದನಂ ವರ್ಣ್ಯಸಮ ಇತ್ಯುದಯನಃ | ಯಥಾಽಸಿದ್ಧಾರ್ಥಂ ಧೂಮವತ್ತ್ವಂ ಪರ್ವತ ಇವ
ಮಹಾನಸೇಽಗ್ನಿ ಚೇತ್ಸೋಽಪಿ ಸಾಧ್ಯವತ್ತಯಾ ಸಾಧ್ಯಃ ಸ್ಯಾತ್ | ನ ಚೇತ್ಸಾಧನವತ್ತಯಾ ಸಾಧ್ಯಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ |
ಅತ್ರಾಪಿ ಹತುಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ಸದ್ಭಾವಮಾತ್ರೇಣ ದೃಷ್ಟಾಂತತ್ವೋಪಪತ್ತೌ ರೂಪವಿಶೇಷಚಿಂತಾವ್ಯರ್ಥೇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್
| ತದಾವಶ್ಯಕತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮೇ ತು ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಇತಿ |

(೫೧)||೨೦|| [೨] ೬. ಅವರ್ಣ್ಯಸಮಃ || ದೃಷ್ಟಾಂತವತ್ಪಕ್ಷಸ್ಯಾಪ್ಯಸಾಧ್ಯತ್ವಚೋದನಮವರ್ಣ್ಯಸಮ ಇತ್ಯೇಕೇ |
ಅತ್ರಾಪಿ ಸಿದ್ಧತ್ವಾಭಿಮಾನೇನಚೋದನೇ ಸದುತ್ತರಮ್ | ಅನ್ಯಥಾ ನಿರ್ಬೀಜತ್ವಂ |
ಸಾಧನಸಾಹಚರ್ಯಬಲೇನಾಪಾದನೇ ತೂತ್ಕರ್ಷಸಮ ಏವ |

ತಸ್ಮಾದ್ವೃಷ್ಟಾಂತಮಾತ್ರವಿವಕ್ಷಿತಸಿದ್ಧಾರ್ಥತ್ವಾದಿರೂಪವದ್ಧೇತುಮತ್ತ್ವತದಭಾವಯೋಃ
ಪಕ್ಷಸ್ಯಾಸಾಧ್ಯತ್ವಚೋದನಮವರ್ಣ್ಯಸಮ ಇತ್ಯುದಯನಃ | ಯಥಾ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಂ ಧೂಮವತ್ತ್ವಂ ಮಹಾನಸ ಇವ
ಪರ್ವತೇ ವರ್ತತೇ ಚೇತ್ಸಾಧ್ಯಸ್ಯ ಸಿದ್ಧತ್ವಾದಸಾಧ್ಯತ್ವಮ್ | ನ ಚೇದುಪಾಯಾಭಾವಾಸಾಧ್ಯತ್ವಮಿತಿ | ಅಸ್ಯಾಪಿ
ಪೂರ್ವವದಂತರ್ಭಾವೋ ವಾಚ್ಯ ಇತಿ |

(೫೨)||೨೦|| [೨] ೭. ವಿಕಲ್ಪಸಮಃ || ಧರ್ಮಾಣಾಂ ಧರ್ಮಾಂತರವ್ಯಭಿಚಾರದರ್ಶನೇನ ಸಾಧನಸ್ಯಾಪಿ
ಸಾಧ್ಯವ್ಯಭಿಚಾರಚೋದನಂ ವಿಕಲ್ಪಸಮಃ | ಯಥಾ ಕೃತಕತ್ವಾದಿವಿಶೇಷೇಽಪಿ ಕಿಂಚಿದ್ವಿನ್ಯೂತಂ ದೃಷ್ಟಂ ಘಟಾದಿ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಕಿಂಚಿದಮೂರ್ತಂ ರೂಪಾದಿ ಯಥಾ ಕೃತಕಮಪಿ ಕಿಂಚಿನ್ನಿತ್ಯಂ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತಿ | ಅತ್ರ ಶಙ್ಕಾಮಾತ್ರಂ
ಚೇತ್ಸದುತ್ತರಮೇವ | ಉಪಾಧ್ಯಭಾವಾದಿನಾ ಸಮಾಧೇಯಂ ಧರ್ಮಾಂತರವ್ಯಭಿಚಾರೇಣಾಸ್ಯಾಪಿ
ವ್ಯಭಿಚಾರಸಾಧನಂ ಚೇದ್ಧರ್ಮಾಂತರವ್ಯಭಿಚಾರೋ ಹೇತುವಾ ಸ್ಯಾದ್ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾ | ಆದ್ಯೇ
ವ್ಯಾವೃತ್ಯಭಾವೋ ವಕ್ತವ್ಯಃ | ದ್ವಿತೀಯೇ ಹೇತ್ವಭಾವಾನ್ಮೂಲಮ್ | ಹೇತೋರನುಗುಣತ್ವಾದಿಹೇತುವಜ್ಜೇಕಾರೇ
ಪ್ರತಿದೃಷ್ಟಾಂತಸಮಸಾಚ್ಛಯಮ್ | ಧರ್ಮತ್ವಾದಿಹೇತ್ವನಜ್ಜೇಕಾರೇ ವ್ಯಾವೃತ್ಯಭಾವ ಏವ | ತದಜ್ಜೇಕಾರೇ ತು
ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಇತಿ

(೫೩)||೨೦|| [೨] ಉ. ಸಾಧ್ಯಸಮಃ || ಸಾಧ್ಯವದ್ ದೃಷ್ಟಾಂತಸ್ಯಾಪಿ ಸಾಧ್ಯತ್ವಚೋದನಂ ಸಾಧ್ಯಸಮ ಇತ್ಯೇಕೇ |
ತದಸತ್ | ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತ್ಯಾ ಚೋದನೇ ಸದುತ್ತರತ್ವಾತ್ | ಏವಮೇವ ಚೋದನೇಽಸಂಭವದುಕ್ತತ್ವಾತ್ |
ತೇನೈವ ಹೇತುನಾ ಸಾಧ್ಯತ್ವಪಾದನೇಽಪ್ಯೇವಮೇವ | ವರ್ಣ್ಯಸಮವದ್ವಿಜೋಪಪಾದನೇ ತು ತದಭೇದಃ |
ತಸ್ಮಾತ್ತ್ರೀಡಿಕೃತಧರ್ಮಾದಿವಿಷಯಸ್ಯ ಲಿಂಗಸ್ಯ ಧರ್ಮಾದಾವಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇ ಸಾಧ್ಯೇಽಪಿ
ತಥಾತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್ತೇನೈವ ಹೇತುನಾ ಧರ್ಮಾದೇರಪಿ ಸಾಧ್ಯತ್ವಪಾದನಂ ಸಾಧ್ಯಸಮ ಇತ್ಯುದಯನಃ |
ವ್ಯಾಪ್ತಿಪಕ್ಷಧರ್ಮವತ್ತಯೈವ ಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೋಪಪತ್ತೇಸ್ತದ್ಧತಾಮಾತ್ರೇಣ ಸಾಧನಾನುಗುಣತ್ವಸಮ್ಭವಾತ್ತೇನೈವ
ಹೇತುನಾ ಸಾಧನಮಿತ್ಯುತ್ತರಂ ವಾಚ್ಯಮ್ | ತದಜ್ಜೇಕಾರೇ ತು ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಇತಿ |

(೫೪)||೨೦|| [೨] ಉ - ೧೦. ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಮಃ || ಅಪ್ರಾಪ್ತಿಸಮಃ || ಸಾಧನಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಪಕ್ಷನಿರಾಸೇನ ತಸ್ಯ
ಸಾಧನತ್ವಭಂಗಃ ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಮಃ | ಅಪ್ರಾಪ್ತಿಪಕ್ಷನಿರಾಸೇನ ತದ್ಭಜೋಽಪ್ರಾಪ್ತಿಸಮಃ | ಕೃತಿಜ್ಞಪ್ತಿಸಾಧಾರಣಮಿದಂ
ಜಾತಿದ್ವಯಮ್ | ಯಥಾ ಧೂಮಜ್ಞಾನಮಗ್ನಿಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಜನಯತಿ ಚೇತ್ಸತ್ಯೇವ ಪ್ರಾಪ್ತಿರಿತಿ ತಸ್ಯ ಪ್ರಾಕ್
ಸಿದ್ಧತ್ವಾನೋತ್ಪಾದಕಮ್ | ತಥಾ ಧೂಮಜ್ಞಾನಮಗ್ನಿಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಜ್ಞಾಪಯತಿ ಚೇತ್ಸಹ್ಯನೃತ್ಯಾಃ
ಪ್ರಾಪ್ತೇರಸಂಭವಾದ್ವಿಷಯವಿಷಯಿಭಾವೇ ವಕ್ತವ್ಯೇ ಧೂಮಜ್ಞಾನ ಏವಾಗ್ನೇಃ ಸ್ಫುರಣಾನ್ ತಜ್ಞಾಪಕತ್ವಮಿತಿ
ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಮಃ | ಅಪ್ರಾಪ್ತೋತ್ಪಾದಕತ್ವಂ ಜ್ಞಾಪಕತ್ವಂ ಚೇತ್ಸನ್ನ | ಕ್ವಪ್ಯದರ್ಶನಾತ್ | ನ ಹ್ಯಪ್ರಾಪ್ಯಾಗ್ನಿಃ ಕಾಷ್ಠಂ
ದಹತಿ | ನಾಪಿ ಪ್ರಕಾಶ್ಯಮಪ್ರಾಪ್ಯ ಪ್ರದೀಪಃ ಪ್ರಕಾಶಯತಿ | ಅತಿಪ್ರಸಂಗಶ್ಚಾನ್ಯಥೇತ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಸಮಃ | ಅತ್ರ ಕೃತೌ
ಸಾಮರ್ಥ್ಯಲಕ್ಷಣಪ್ರಾಪ್ತಿಸದ್ಭಾವೇನಾತಿಪ್ರಸಂಗಭಾವಾತ್ಸವರೂಪಪ್ರಾಪ್ತಿರನಪೇಕ್ಷಿತೈವ | ಜ್ಞಪ್ತಾವಪಿ
ತದ್ವ್ಯಾಪ್ತಲಿಂಗವಿಷಯತ್ವರೂಪಪ್ರಾಪ್ತಿಸದ್ಭಾವೇನಾತಿಪ್ರಸಂಗಭಾವಾದ್ವಿಷಯವಿಷಯಿಭಾವೋಽನಪೇಕ್ಷಿತ
ಏವೇತ್ಯುತ್ತರಂ ವಾಚ್ಯಮ್ | ಏತದನಜ್ಜೇಕೃತ್ ಸ್ವರೂಪಪ್ರಾಪ್ತಾದಿಕಮಪೇಕ್ಷಮಾಣಸ್ಯ ಸ್ವನ್ಯಾಯೇನ ವ್ಯಾಘಾತ
ಇತಿ |

(೫೫)||೨೦|| [೨] ೧೧. ಪ್ರಸಂಗಸಮಃ || ಅನವಸ್ಥಾಭಾಸಪ್ರಸಂಗಸಮಃ | ಯಥಾ ಪರ್ವತಸ್ಯೋತ್ಪಾದಕಂ
ವಾಚ್ಯಮ್ | ತಸ್ಯಾಪೀತ್ಯನವಸ್ಥಾ | ಏವಂ ಪರ್ವತಸ್ಯ ಜ್ಞಾಪಕಂ ವಾಚ್ಯಂ ತಸ್ಯಾಪೀತ್ಯನವಸ್ಥೇತಿ ಅತ್ರ
ಸಿದ್ಧವಿಷಯತ್ವೇನಾವಸ್ಥಾನಸಮ್ಭವೇನ ಮೂಲಕ್ಷಯಾಭಾವಾದೋಷತ್ವಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ | ತದನಜ್ಜೇಕಾರೇ ತು
ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಇತಿ |

(೫೬)॥೨೦॥ [೨] ೧೨. ಪ್ರತಿದೃಷ್ಟಾಂತಸಮಃ ॥ ಪ್ರತಿದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ಪ್ರತಿದೃಷ್ಟಾಂತಸಮ ಇತ್ಯೇಕೇ | ತದಸತ್ | ಸಾಧರ್ಮ್ಯಸಮಾದಾವಪಿ ತದ್ಭಾವಾತ್ | ಯಥಾ ಶಬ್ದೋಽನಿತ್ಯ ಐಂದ್ರಿಯಕತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತೇ ವದತಿ | ಯದಿ ಘಟದೃಷ್ಟಾಂತೇನೈಂದ್ರಿಯಕತ್ವಾದನಿತ್ಯಸ್ತುಹಿ ಸಾಮಾನ್ಯದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ನಿತ್ಯಃ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತಿ | ವ್ಯಭಿಚಾರಚೋದನಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ಪ್ರವೃತ್ತೇರ್ನ ಸಾಧರ್ಮ್ಯಸಮಾದಿಸಾಜ್ಜಯಮಿತಿ ಚೇನ್ನ | ಅಸ್ಯ ಸದುತ್ತರತ್ವಾತ್ | ತಸ್ಮಾದ್ಧೇತುನಿರಪೇಕ್ಷೇಣ ಪ್ರತಿದೃಷ್ಟಾಂತಮಾತ್ರೇಣ ಬಾಧಪ್ರತಿರೋಧಯೋರನ್ಯತರೋದ್ಭಾವನಂ ಪ್ರತಿದೃಷ್ಟಾಂತಸಮ ಇತ್ಯುದಯನಃ | ಯಥಾ ಯದಿ ಮಹಾನಸದೃಷ್ಟಾಂತೇನಾಗ್ನಿಮಾನಿಷ್ಕತೇ ತರ್ಹಿ ಹ್ರದದೃಷ್ಟಾಂತೇನಾಗ್ನಿಕೋಽಸ್ತಿತ್ವಾದಿ | ಅತ್ರ ನ್ಯೂನತ್ವಂ ವಾಚ್ಯಮ್ | ಹೇತೋರನಙ್ಗತ್ವಾಭಿಮಾನೇ ತು ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಇತಿ |

(೫೭)॥೨೦॥ [೨] ೧೩. ಅನುತ್ಪತ್ತಿಸಮಃ ॥ ಪಕ್ಷಾದೀನಾಂ

ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇರ್ಹೇತುವೃತ್ತ್ಯಭಾವೇನಾಸಿದ್ಧ್ಯದ್ಭಾವನಮನುತ್ಪತ್ತಿಸಮಃ | ಯಥಾ ಪರ್ವತಸ್ಯೋತ್ಪತ್ತೇಃ ಪ್ರಾಕ್ ತತ್ರ ಧೂಮವತ್ತ್ವಂ ನ ವೃತ್ತಮಿತಿ ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಮಿತ್ಯಾದಿ | ಅತ್ರಾನುತ್ಪನ್ನಸ್ಯ ಪರ್ವತತ್ವಾಭಾವೇನಾಪಕ್ಷತ್ವಾತ್ತತ್ರ ವೃತ್ತ್ಯಭಾವೋ ನ ದೋಷಾಯೇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ | ನ ಚೇದೇವಂ ತದಾ ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಇತಿ |

(೫೮)॥೨೦॥ [೨] ೧೪. ಸಂಶಯಸಮಃ ॥ ಸತ್ಯಪಿ ನಿರ್ಣಯಕಾರಣೇ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಾದಿಮಾತ್ರೇಣ

ಸಂಶಯಾಪಾದನಂ ಸಂಶಯಸಮಃ | ಯಥಾ ಯದಿ ಧೂಮವತ್ತ್ವಾದಗ್ನಿಮತ್ತ್ವನಿಶ್ಚಯಸ್ತುಹಿ ಹ್ರದಮಹಾನಸಸಾಧಾರಣೇನ ದ್ರವ್ಯತ್ವೇನ ತತ್ಸಂಶಯಃ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತಿ | ತತ್ರ ನಿರ್ಣಾಯಕಾಭಾವಸಹಕೃತಸ್ಯೈವ ಸಮಾನಧರ್ಮಾದೇಃ ಸಂಶಯಕಾರಣತ್ವಾದತ್ರ ನಿರ್ಣಾಯಕಸದ್ಭಾವಾದಸಂಶಯ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ | ನಿರ್ಣಾಯಕಂ ನ ಸಂಶಯಪ್ರತಿಬಂಧಕಮಿತಿ ವದತಃ ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಇತಿ |

(೫೯)॥೨೦॥ [೨] ೧೫. ಪ್ರಕರಣಸಮಃ ॥ ಪ್ರತ್ಯನುಮಾನೇನ ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ಪ್ರಕರಣಸಮ ಇತ್ಯೇಕೇ | ಯಥಾ

ಶಬ್ದೋಽನಿತ್ಯಃ ಕೃತಕತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತೇ ನಿತ್ಯಃ ಶಬ್ದಃ ಶ್ರಾವಣತ್ವಾಚ್ಛಬ್ದತ್ವವದಿತಿ | ಅತ್ರ ಪ್ರತ್ಯನುಮಾನಸ್ಯಾಜ್ಞಸಾಕಲ್ಯಾಭಿಮಾನೇ ಸದುತ್ತರಮೇವ | ಅನ್ಯಥಾ ಸಾಧರ್ಮ್ಯಸಮಾದ್ಯಂತರ್ಭಾವಃ | ತಸ್ಮಾದ್ಜ್ಞೇಕೃತಾನಧಿಕಬಲೇನ ಬಾಧಚೋದನಂ ಪ್ರಕರಣಸಮ ಇತ್ಯುದಯನಃ | ಏತದಪ್ಯಯುಕ್ತಮ್ | ಯಥಾ ಪ್ರತಿದೃಷ್ಟಾಂತಸಮಾದಾವನ್ಯತರಚೋದನೇನೈಕಜಾತಿತ್ವಂ ತಥಾ ಸಾಧರ್ಮ್ಯಸಮಾದಿನಾಽಪೈಕಜಾತಿತ್ವಸಂಭವೇನ ಪೃಥ್ವರಣಾನುಪಪತ್ತಿಃ | ತದುದ್ಧಾರಸ್ತು ತದ್ವದೇವ |

(೬೦)॥೨೦॥ [೨] ೧೬. ಅಹೇತುಸಮಃ ॥ ಹೇತೋಃ ಸಾಧ್ಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಪೂರ್ವಾಪರಸಹ

ಭಾವನಿರಾಸೇನಾಹೇತುತ್ವಚೋದನಮಹೇತುಸಮಃ | ಯಥಾ ನ ತಾವತ್ಸರ್ವಸಾಧನಂ ಸಾಧ್ಯಪೂರ್ವಮ್ |

ಸಾಧ್ಯಭಾವೇ ತನ್ನಿರೂಪ್ಯ ಸಾಧನತ್ವಾಯೋಗಾತ್ | ನಾಪಿ ಸಾಧನಂ ಪಶ್ಚಾದ್ಭಾವಿ | ಸಾಧನಾಭಾವೇ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಸಾಧ್ಯಾಯೋಗಾತ್ | ನಾಪಿ ದ್ವಯೋರ್ಯೌಗಪದ್ಯಮ್ | ಅವಿಶೇಷೇಣ ಸಾಧ್ಯಸಾಧನಭಾವಾಯೋಗಾದಿತಿ | ಅತ್ರ ಕೃತೌ ಪೂರ್ವಭಾವಿನಃ ಸಾಧನತ್ವಮ್ | ಸಾಧನಶಕ್ತೇಃ ಪರನಪೇಕ್ಷ್ಯತ್ವಾತ್ ತದ್ವ್ಯವಹಾರಸ್ಯ ಬುದ್ಧಿಸ್ಥೇನೈವ ಸಾಧ್ಯೇನೋಪಪತ್ತೇಃ | ಜ್ಞಪ್ತೌ ತು ಯಥಾಯಥಂ ಪಕ್ಷತ್ರಯಮಪಿ | ಜ್ಞಾತತ್ವಾಜ್ಞಾತತ್ವಾಭ್ಯಾಂ ವಿಶೇಷ ಇತ್ಯುತ್ತರಂ ವಾಚ್ಯಮ್ | ತದನಜ್ಞೇಕಾರೇ ತು ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಇತಿ |

(೬೧)||೨೦|| [೨] ೧೭. ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಸಮಹ || ಅರ್ಥಾಪತ್ತ್ಯಾಭಾಸೇನ ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾಮರ್ಥಾಪತ್ತಿಸಮಃ | ಯಥಾ ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನಿತ್ಯುಕ್ತೇಽರ್ಥಾದಾಪದ್ಯತೇಽನ್ಯದಗ್ನಿಮದಿತಿತ್ಯಾದಿ | ತಥಾ ಚ ಸಾಧ್ಯವಿಕಲೋ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಇತಿ ಅತ್ರಾನುಪಪದ್ಯಮಾನದರ್ಶನಾದುಪಪಾದಕೇ ಬುದ್ಧಿರರ್ಥಾಪತ್ತಿಃ | ನ ಚಾತ್ರಾನುಪಪದ್ಯಮಾನಂ ಕಿಂಚಿದಸ್ತಿ | ಅತೋ ನಾಯಂ ಪ್ರಸಜ್ಞ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ | ಉಕ್ತವಿಪರೀತಾಕ್ಷೇಪಮಾತ್ರಮರ್ಥಾಪತ್ತಿರಿತ್ಯಜ್ಞೇಕಾರೇ ತು ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಇತಿ | ಉಪಪತ್ತಿಸಮವದ್ವಿಜಾಭಾವಾನೇದಂ ಜಾತ್ಯುತ್ತರಮ್ |

(೬೨)||೨೦|| [೨] ೧೮. ಅವಿಶೇಷಸಮಃ || ಸಾಧನಪ್ರತಿಬಂದ್ಯಾ ತದಿತರಧರ್ಮೇಣ ತದ್ವತಾಂ

ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಾನಾಮವಿಶೇಷಾಪಾದನಮವಿಶೇಷಸಮಃ | ಯಥಾ ಯದಿ

ಧೂಮವತ್ತ್ವಾತ್ಪರ್ವತಮಹಾನಸಯೋರಗ್ನಿಮತ್ತ್ವಾವಿಶೇಷಃ | ತದಾ ಸರ್ವಭಾವಾನಾಂ

ಸತ್ತ್ವಾದನಿತ್ಯತ್ವಾವಿಶೇಷಪ್ರಸಜ್ಞ ಇತಿ | ಅತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಾದಿಸದಸದ್ಭಾವಾಭ್ಯಾಂ ವಿಶೇಷಾನ್

ಪ್ರತಿಬಂದೀಗ್ರಹಣಮಿತ್ಯುತ್ತರಂ ವಾಚ್ಯಮ್ | ತದನಜ್ಞೇಕಾರೇಣ ಪ್ರವೃತ್ತಸ್ಯ ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧ ಇತಿ |

(೬೩)||೨೦|| [೨] ೧೯. ಉಪಪತ್ತಿಸಮಃ || ಉಭಯಹೇತೂಪಪತ್ತ್ಯಾ ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಮುಪಪತ್ತಿಸಮಃ ಇತ್ಯೇಕೇ |

ಯಥಾ ಯದಿ ಶಬ್ದಸ್ಯಾನಿತ್ಯತ್ವೋಪಪಾದಕಂ ಕೃತಕತ್ವಸ್ತೀತ್ಯನಿತ್ಯತ್ವಮಿಷ್ಟತೇ ತರ್ಹಿ

ನಿತ್ಯತ್ವೋಪಪಾದಕಮಸ್ಪರ್ಶತ್ವಮಸ್ತೀತಿ ನಿತ್ಯತ್ವಮಪಿ ಕಿಂ ನೇಷ್ಟತ ಇತಿ | ಏತದಸತ್ |

ಸಾಧ್ಯವ್ಯಸಮಾದ್ಯಭೇದಾತ್ | ತಸ್ಮಾನ್ಮತ್ಪಕ್ಷೇಽಪಿ ಕಿಮಪಿ ಸಾಧನಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ ಸಾಮಾನ್ಯತಃ

ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಮುಪಪತ್ತಿಸಮ ಇತ್ಯುದಯನಃ | ಇದಮಪ್ಯಸತ್ | ಕೇವಲಾಯಾ ಏವಮುಕ್ತೇರ್ನಿರ್ಬೀಜತ್ವಾತ್ |

ಪ್ರಮಾಣೋಪಪಾದನೇ ತೂಪಪಾದಕಸ್ಯ ಸಾಧುತ್ವೇ ಸದುತ್ತರತ್ವಾತ್ | ಅಸಾಧುತ್ವೇ

ತಸ್ಯೈವೋದ್ಭಾವ್ಯತ್ವೇನಾಜಾತಿತ್ವಾತ್ |

(೬೪)||೨೦|| [೨] ೨೦. ಉಪಲಬ್ಧಿಸಮಃ || ನಿರ್ದಿಷ್ಟಹೇತ್ವಭಾವೇಽಪಿ ಸಾಧ್ಯೋಪಲಬ್ಧ್ಯಾ

ಹೇತೋರಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಾಭಿಧಾನಮುಪಲಬ್ಧಿಸಮ ಇತ್ಯೇಕೇ | ಯಥಾ

ಕ್ಷಚಿದ್ಧೂಮವತ್ತ್ವಾಭಾವೇಽಪ್ಯಗ್ನಿಮತ್ವೋಪಲಬ್ಧೇರಪ್ರಯೋಜಕಂ ಧೂಮವತ್ತ್ವಮಿತಿ |

ಉತ್ಥಾನಬೀಜಾಭಾವಾನೇದಂ ಜಾತ್ಯುತ್ತರಮ್ | ಕಿಂತು ಹಾನ್ಯಾದ್ಯಾಭಾಸ ಏವ | ತಸ್ಮಾದ್ವಾದಿವಾಕ್ಯಸ್ಯಾವಧಾರಣೇ

ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾರೋಪ್ಯಾವಧಾರಣಂ ವಿಕಲ್ಪ್ಯ ದೂಷಣಮುಪಲಬ್ಧಿಸಮ ಇತ್ಯುದಯನಃ | ಯಥಾ

ಪರ್ವತೋಽಗ್ನಿಮಾನಿತ್ಯುಕ್ತೇ ಕಿಂ ಪರ್ವತ ಏವಾಗ್ನಿಮಾನೇವೇತಿ | ನಾದ್ಯಃ | ಮಹಾನಸಾದೇರಪ್ಯಗ್ನಿಮತ್ತ್ವಾತ್ |

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ನ ದ್ವಿತೀಯಃ | ಕದಾಚಿದನಗ್ನಿಮತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾನ್ಯಾದಿ | ಇದಮಪ್ಯಸತ್ | ತಾತ್ಪರ್ಯಾಂತರಾರೋಪೇಣ
ಸಾಮಾನ್ಯಭಲತ್ವಾತ್ | ವಿಕಲ್ಪೇನೋತ್ಥಾನಾನ್ನೇತಿ ಚೇನ್ನ | ಅವಧಾರಣಸ್ಯೈವ
ವಿಕಲ್ಪೇನಾವಧಾರಣತಾತ್ಪರ್ಯಾರೋಪಾಪರಿಹಾರಾತ್ | ವ್ಯವಚ್ಛೇದವಾಕ್ಯಾರ್ಥರುಚೀನಾಮವಧಾರಣಂ
ಸ್ಥಿತಮೇವೇತಿ ಚೇನ್ನ |

ತೇಷಾಮಪ್ಯತದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತಜ್ಞೇಕಾರೇಣೈವಂವಿಧಾವಧಾರಣಸ್ಯಾನಿಷ್ಠತ್ವಾತ್ |

(೬೫)||೨೦|| [೨] ೨೦. ಅನುಪಲಬ್ಧಿಸಮಃ || ಉಪಲಬ್ಧಾದಿವಿಷಯಿಧರ್ಮಾಣಾಂ ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ವೃತ್ತವೃತ್ತಾ
ತತ್ತ್ವವ್ಯಾಘಾತಾಪಾದನಮನುಪಲಬ್ಧಿಸಮಃ | ಯಥೋಪಲಬ್ಧಿಃ ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ವರ್ತತೇ ಚೇದುಪಲಬ್ಧತ್ವಾದ್
ಘಟಾದಿವದನುಪಲಬ್ಧಿಃ | ನ ವರ್ತತೇ ಚೇತ್ತಥಾಽಪಿ ತದ್ವದೇವೇತ್ಯಾದಿ | ಅತ್ರ ವಿಷಯಾಪೇಕ್ಷಯೋಪಲಬ್ಧಿತ್ವಸ್ಯ
ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ವೃತ್ತವೃತ್ತಿಭ್ಯಾಂ ನ ನಿವೃತ್ತಿರಿತಿ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ | ತದನಜ್ಞೇಕಾರೇ ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧಃ
ಸ್ವಕ್ರಿಯಾವಿರೋಧೋ ವೇತಿ |

(೬೬)||೨೦|| [೨] ೨೧. ನಿತ್ಯಸಮಃ || ವಿಶೇಷಣಧರ್ಮಸ್ಯ ತದತದ್ರೂಪತಾವಿಕಲ್ಪೇನ
ಧರ್ಮಿಣಸ್ತದ್ವಿಶಿಷ್ಟತ್ವಭಜ್ಞೋ ನಿತ್ಯಸಮಃ | ಯಥಾ ಶಬ್ದೋಽನಿತ್ಯ ಇತ್ಯುಕ್ತೇಽನಿತ್ಯತ್ವಂ ನಿತ್ಯಮನಿತ್ಯಂ ವಾ |
ಆದ್ಯೇ ಧರ್ಮಿಣೋ ನಿತ್ಯತ್ವಾಪಾತಃ | ದ್ವಿತೀಯೇ ತನ್ನಾಶೇ ಪುನಃ ಶಬ್ದಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವಾಪತ್ತಿರಿತ್ಯಾದಿ | ಅತ್ರ ಸ್ವಪಕ್ಷೇ
ನಿರ್ವಾಹಾಂತರವಿವಕ್ಷಯಾ ಪರಪಕ್ಷೇ ದೌರ್ಘಟ್ಯಾಪಾದನೇ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಚೇತ್ಸದುತ್ತರಮೇವ |
ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ವರೂಪನಿರಾಕರಣಂ ಚೇತ್ತದಾದೌ ನಿರ್ವಾಹೋವಾಚ್ಯಃ | ತದನಭ್ಯುಪಗಮೇನ ಪ್ರವೃತ್ತಸ್ಯ
ಸ್ವನ್ಯಾಯಸ್ವಕ್ರಿಯಾವಿರೋಧಾವಿತಿ |

(೬೭)||೨೦|| [೨] ೨೨. ಅನಿತ್ಯಸಮಃ || ವಾದಿಸಾಧನಪ್ರತಿಬಂದ್ಯಾ ಧರ್ಮಾಂತರೇಣ ತದ್ವತಾಂ
ಸಾಧ್ಯಧರ್ಮವತ್ಪ್ರಾಪಾದನಮನಿತ್ಯಸಮಃ | ಯಥಾ ಯದಿ ಕೃತಕತ್ವಾಚ್ಛಬ್ದಽನಿತ್ಯಃ ಸ್ಯಾತ್ತರ್ಹಿ
ಸತ್ತ್ವಾತ್ಸರ್ವಮನಿತ್ಯಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ | ಇಯಮಪ್ಯವಿಶೇಷಸಮಲಕ್ಷಣೇನೈವ ಸಜ್ಞೋಹೀತತ್ವಾನ್ ಪೃಥಗ್ವಾಚ್ಯೈವ |

(೬೮)||೨೦|| [೨] ೨೩. ಕಾರ್ಯಸಮಃ || ಹೇತೋಃ ಸಂದಿಗ್ಧಾಸಿದ್ಧ್ಯಾ ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ಕಾರ್ಯಸಮ ಇತಿ ಕಿತ್ |
ಯಥಾ ಶಬ್ದೋ ನಿತ್ಯಃ ಪ್ರಯತ್ನಾನಂತರೀಯಕತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತೇ ಪ್ರಯತ್ನಾನಂತರೀಯಕತ್ವಮುತ್ಪಾದ್ಯತ್ವೇನ
ವ್ಯಜ್ಞತ್ವೇನ ವೇತಿ ಸನ್ನಿಹೃತ ಇತಿ | ಇದಮಪ್ಯಂಥಾಸಿದ್ಧ್ಯದ್ಭಾವನತ್ವಾತ್ಸದುತ್ತರಮೇವ |
ತಸ್ಮಾತ್ಪಕ್ಷಾದೀನಾಮನ್ಯತಮಸ್ಯಾಸಿದ್ಧಮುದ್ಭಾವ್ಯ ತತ್ಸಾಧಕತ್ವೇನ ಸ್ವಯಮುತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿತಸ್ಯ ದೂಷಣೇನ
ವಾದಿಸಾಧನಭಜ್ಞಃ ಕಾರ್ಯಸಮ ಇತ್ಯುದಯನಃ | ಯಥಾ ಶಬ್ದೋ ನಿತ್ಯಃ ಕಾರ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯುಕ್ತೇ
ಕಾರ್ಯತ್ವಮಸಿದ್ಧಮ್ | ತತ್ಸಾಧಕಂ ಚ ಪ್ರಯತ್ನಾನಂತರೀಯಕತ್ವಂ ವಾಚ್ಯಮ್ | ತಚ್ಚನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಮಿತಿ |
ಇದಮಪ್ಯನಭಿಪ್ರೇತತಾತ್ಪರ್ಯಾರೋಪಾಚ್ಛಲಮೇವೇತಿ |

(೬೯) ||೨೦|| [೩] ಹಾನ್ಯಾದ್ಯಭಾಸಃ || ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಹಾನ್ಯಾದ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಾವಪಿ ಭ್ರಾಂತ್ಯಾದಿನಾ ತದುದ್ಭಾವನಂ
ಹಾನ್ಯಾದ್ಯಭಾಸಃ | ಸ ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧ ಏವ | ಹಾನ್ಯಾದ್ಯಭಾಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಶ್ನಿಕಾದಿಭಿಃ ಪ್ರಮಿತತ್ವಾತ್ |

(೭೦) ||೨೦|| [೪] ಅಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲೇ ಗ್ರಹಣಮ್ || ಉದ್ಭಾವನಕಾಲಮಪ್ರಾಪ್ಯಾತಿಕ್ರಮ್ಯ ವಾ
ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನೋದ್ಭಾವನಮಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲೇ ಗ್ರಹಣಮ್ | ತದಸಂಭವಮೇವೇತಿ |

(೭೧) ||೨೧|| ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತಃ || ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು ಸ್ವವಚನವಿರೋಧ ಏವ | ಯಥಾ
ಪ್ರಾಭಾಕರಸ್ಯೇಶ್ವರಾಭ್ಯುಪಗಮಃ |

ಹೇತ್ವಾಭಾಸಾಃ

(೭೨) ||೨೨|| ಹೇತ್ವಾಭಾಸಃ || ಪಕ್ಷಧರ್ಮತ್ವಂ ಸಪಕ್ಷೇ ಸತ್ತ್ವಂ
ವಿಪಕ್ಷಾದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತಿರಬಾಧಿತವಿಷಯತ್ವಮಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷತ್ವಂ ಚೇತಿ ಹೇತೋಃ ಪೃಷ್ಟಾ ರೂಪಾಣಿ |
ತತ್ರಾನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಿಣಃ ಪೃಷ್ಟಾಪಿ ವಿವಕ್ಷತಾನಿ | ಇತರಯೋಸ್ತು ಚತ್ವಾರಿ | ಕೇವಲಾನ್ವಯಿನೋ
ವಿಪಕ್ಷಾಭಾವೇನ ತತೋ ವ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯಭಾವಾತ್ | ಕೇವಲವ್ಯತಿರೇಕಿಣಃ ಸಪಕ್ಷಾಭಾವೇನ ತತ್ರ ಸತ್ತ್ವಾನುಪತ್ತೇಃ |
ತತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತರೂಪೇಷು ಕತಿಪಯಸಹಿತಾಃ ಕತಿಪಯರಹಿತಾ ಹೇತ್ವಾಭಾಸಾಃ | ತೇ
ಚಾಸಿದ್ಧವಿರುದ್ಧಾನೇಕಾಂತಿಕಾನಧ್ಯವಸಿತಕಾಲಾತ್ಯಯಾಪದಿಷ್ಟಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಪ್ರಕರಣಸಮಾಃ | ತತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಸ್ಯ
ಪಕ್ಷಧರ್ಮತ್ವಪ್ರಮಿತಿಃ ಸಿದ್ಧಿಃ | ತದಭಾವೋಽಸಿದ್ಧಿಃ | ತದ್ವಾನಸಿದ್ಧಃ | ಸ ಚತುರ್ವಿಧಃ | ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವಾಸಿದ್ಧ
ಆಶ್ರಯಾಸಿದ್ಧಃ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತ್ವಾಸಿದ್ಧ ಏತತ್ಪ್ರಮಿತ್ಯಸಿದ್ಧಶ್ಚೇತಿ | ತತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವಾಸಿದ್ಧೋ ದ್ವಿವಿಧಃ |
ಸಾಧ್ಯಸಂಬಂಧರಹಿತಃ ಸೋಪಾಧಿಕಸಂಬಂಧಶ್ಚೇತಿ | ಆದ್ಯೋ ಯಥಾ | ಸರ್ವಂ ಕ್ಷಣಿಕಂ ಸತ್ತ್ವಾದಿತಿ |
ಅಯಮುಭಯಸಂಬಂಧಾಭಾವಾದವ್ಯಾಪ್ತವಂತಭೂತಃ | ದ್ವಿತೀಯೋ ಯಥಾ | ವೈಧೀ
ಹಿಂಸಾಧರ್ಮಸಾಧನಮ್ | ಹಿಂಸಾತ್ವಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಹಿಂಸಾವದಿತಿ | ಹಿಂಸಾತ್ವಪಾಪಸಾಧನಯೋಃ ಸಂಬಂಧೇ
ನಿಷಿದ್ಧತ್ವಸೋಪಾಧೇಃ ಸತ್ತ್ವಾತ್ |

(೭೩) ||೨೩|| ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕತ್ವೇ ಸತಿ ಸಾಧನಾವ್ಯಾಪಕ ಉಪಾಧಿಃ | ನಿಷಿದ್ಧತ್ವಂ ಚ
ಸಾಧ್ಯಮಧರ್ಮಸಾಧನಮತ್ವಂ ವ್ಯಾಪೋತಿ | ಯತ್ರಾಧರ್ಮಸಾಧನತ್ವಂ ತತ್ರ ನಿಷಿದ್ಧತ್ವಮಿತಿ ನಿಯಮಾತ್ | ನ
ವ್ಯಾಪೋತಿ ಚ ಸಾಧನತ್ವಾಭಿಪ್ರೇತಂ ಹಿಂಸಾತ್ವಮ್ | ಪಕ್ಷೇ ಹಿಂಸಾತ್ವಸದ್ಭಾವೇಽಪಿ ನಿಷಿದ್ಧತ್ವಸ್ಯಾಭಾವಾತ್ |
ಅಯಂ ತು ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತೇಃ ಪ್ರಾಗವ್ಯಾಪ್ತುನ್ನಾಯಕಃ | ವೈಧಿಹಿಂಸಾಯಾಃ ಸಾಧನಾವ್ಯಾಪಕತ್ವಾನಿವರ್ತಮಾನಂ
ನಿಷಿದ್ಧತ್ವಂ ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕತ್ವಾನಿವರ್ತಯದ್ಧಿಂಸಾತ್ವಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯಭಾವಸಂಬಂಧಮಾಪಾದಯತೀತಿ |
ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತುತ್ಪರಕಾಲಸ್ತು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷೋನ್ನಾಯಕೋ ಭವತಿ | ಸಾಧನಾವ್ಯಾಪಕತ್ವತ್ವಾದ್ವ್ಯಾವರ್ತಮಾನ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಉಪಾಧಿಃ ಸಾಧ್ಯವ್ಯಾಪಕತ್ವಾದ್ವ್ಯಾವರ್ತಯತಿ | ತತಶ್ಚೋಪಾಧ್ಯಭಾವಃ ಸಾಧ್ಯಭಾವಸಾಧನೇ ಹೇತುರ್ಭವತಿ |
ವೈಧಿಂಸಾಧರ್ಮಸಾಧನಂ ನ ಭವತಿ | ಅನಿಷಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ಭೋಜನವದಿತಿ | ತಥಾ ಚ ಸೋಪಾಧಿಕಸ್ಯಾವ್ಯಾಪ್ತೌ
ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯಾಃ ಸಮಬಲವಿರೋಧೇ ಚಾಂತರ್ಭಾವಃ |

(೭೪) ||೨೨|| ಆಶ್ರಯಾಸಿದ್ಧೋಽಪಿ ದ್ವಿವಿಧಃ | ಅಸದಾಶ್ರಯಃ ಸಿದ್ಧಸಾಧನಶ್ಚೇತಿ | ಆದ್ಯೋ ಯಥಾ |
ಶಶವಿಷಾಣಾಂ ತೀಕ್ಷ್ಣಮ್ | ವಿಷಾಣತ್ವಾದಿತಿ | ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧಾದ್ಯಸಜ್ಜೇರ್ಣೋದಾಹರಣಾಭಾವಾಯಂ
ಹೇತ್ವಾಭಾಸ ಏವ ನ ಭವತಿ | ದ್ವಿತೀಯೋ ಯಥಾ | ಈಶ್ವರವಾದಿನಂ ಪ್ರತಿ ಕ್ಷಿತ್ಯಾದಿಕಂ ಸಕರ್ತೃಕಂ
ಕಾರ್ಯತ್ವಾದಿತಿ | ಅಯಮಸಜ್ಜತಾವಂತರ್ಭವತಿ | ಅನಾಕಾಂಕ್ಷಿತಸಾಧನಾಯ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾತ್ |

(೭೫) ||೨೨|| ಪಕ್ಷಧರ್ಮತ್ವಾಸಿದ್ಧೋಽನೇಕವಿಧಃ | ಯಥಾ ಶಬ್ದೋ ನಿತ್ಯಶ್ಚಕ್ಷುಷತ್ವಾದಿತ್ಯಾದಿ | ತತ್ರ
ವ್ಯಧಿಕರಣಾಸಿದ್ಧೋ ನ ದೂಷಣಮಿತ್ಯುಕ್ತಮೇವ | ವ್ಯರ್ಥವಿಶೇಷಣಾಸಿದ್ಧೋ
ವ್ಯರ್ಥವಿಶೇಷಾಸಿದ್ಧಶ್ಚಾಧಿಕೇಽಂತರ್ಭವತಃ | ಭೂರಿಯಂ ಶಶವಿಷಾಣೋಲ್ಲಿಖಿತಾ
ಭೂತ್ವಾದಿತ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧವಿಶೇಷಣಾಸಿದ್ಧಿಸ್ತು ದೋಷಾಂತರಾಸಜ್ಜೇರ್ಣೋದಾಹರಣಾಭಾವಾನ್ ಹೇತ್ವಾಭಾಸಃ | ಇತರಃ
ಪಕ್ಷಧರ್ಮತ್ವಾಸಿದ್ಧೋಽಸಿದ್ಧಾವಂತರ್ಭವತಿ | ಏತತ್ಪ್ರಮಿತ್ಯಸಿದ್ಧೋ ಯಥಾ | ಧೂಮಬಾಷ್ಪಾವಿವೇಕೇ
ಧೂಮವತ್ತ್ವಾದಿತಿ | ಅಸ್ಯಾಪ್ಯಸಿದ್ಧಿರೇವ | ಪಕ್ಷವಿಪಕ್ಷಯೋರೇವ ವರ್ತಮಾನೋ ಹೇತುವಿರುದ್ಧಃ | ಯಥಾ
ಶಬ್ದೋ ನಿತ್ಯಃ ಕೃತಕತ್ವಾದಿತಿ | ಅಯಮಪಿ ಸಾಧ್ಯಸಂಬಂಧಾಭಾವೇ ಸತಿ ತದಭಾವಸಂಬಂಧಿತ್ವಾದವ್ಯಾಪ್ತಃ |

(೭೬) ||೨೨|| ಪಕ್ಷಸಪಕ್ಷವಿಪಕ್ಷವೃತ್ತಿರನೈಕಾಂತಿಕಃ | ಯಥಾ ಶಬ್ದೋ ನಿತ್ಯಃ ಪ್ರಮೇಯತ್ವಾದಿತಿ | ಅಯಮಪಿ
ಸಾಧ್ಯತದಭಾವಸಂಬಂಧಿತ್ವಾದವ್ಯಾಪ್ತ ಏವ | ಸಾಧ್ಯಸಾಧಕಃ ಪಕ್ಷ ಏವ ವರ್ತಮಾನೋ ಹೇತುರನಧ್ಯವಸಿನಃ | ಸ
ತ್ರಿವಿಧಃ | ತತ್ರ ಸಪಕ್ಷವಿಪಕ್ಷರಹಿತೋ ಯಥಾ | ಸರ್ವಮನಿತ್ಯಂ ಸತ್ತ್ವಾದಿತಿ | ಉಭಯವಾನ್ಯಥಾ | ಭೂರ್ನಿತ್ಯಾ
ಗಂಧವತ್ತ್ವಾದಿತಿ | ಸಪಕ್ಷವಾನ್ವಿಪಕ್ಷರಹಿತೋ ಯಥಾ | ಶಬ್ದೋಽಭಿಧೇಯಃ ಶಬ್ದತ್ವಾದಿತಿ | ಅಯಂ
ವ್ಯಾಪ್ಯತ್ವಾಸಿದ್ಧತ್ವಾನ್ ಪೃಥಗ್ಭೇತ್ವಾಭಾಸ ಇತ್ಯೇಕೇ | ಅನ್ಯೇ ತು ಸಪಕ್ಷವಿಪಕ್ಷರಹಿತೋ ವ್ಯಾಪ್ಯತ್ವಾಸಿದ್ಧಃ | ಸತಿ
ಸಪಕ್ಷೇ ಪಕ್ಷಮಾತ್ರವೃತ್ತಿಃ ಸಪಕ್ಷವಾನ್ವಿಪಕ್ಷರಹಿತಶ್ಚ ದ್ವಾವನೈಕಾಂತಿಕೇಽಂತರ್ಭವತ ಇತ್ಯಾಹುಃ | ತಥಾ ಹಿ |
ಸವ್ಯಭಿಚಾರೋಽನೈಕಾಂತಿಕಃ | ವ್ಯಭಿಚಾರೋಽನ್ವಯತೋ ವ್ಯತಿರೇಕತಶ್ಚ | ತತ್ರಾನ್ವಯಸ್ಯ ಭೂಮಿಃ ಪಕ್ಷಃ ಸಪಕ್ಷಶ್ಚ
| ತದತಿರೇಕೇಣ ವಿಪಕ್ಷೇಽಪಿ ವರ್ತಮಾನಃ ಸಾಧಾರಣಾನೈಕಾಂತಿಕಃ | ವ್ಯತಿರೇಕಸ್ಯ ಭೂಮಿರ್ವಿಪಕ್ಷಃ
ಸಪಕ್ಷೈಕೇಶೋಽಪಿ | ತತ್ರ ಸರ್ವಸ್ಮಿನ್ನಪಿ ಸಪಕ್ಷೇಽವರ್ತಮಾನೋಽಸಾಧಾರಣಾನೈಕಾಂತಿಕ ಇತಿ |
ಸರ್ವಥಾಽವ್ಯಾಪ್ತಾವಂತರ್ಭವತಿ | ಉಭಯಸಂಬಂಧಾಭಾವಾತ್ | ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಾಪ್ತಿಸಂಭವಾದಯಂ ನ
ಹೇತ್ವಾಭಾಸ ಇತ್ಯೇಕೇ | ಅಪರೇ ತು ಸತ್ಯಪಿ ಸಪಕ್ಷೇ ತತ್ರಾವರ್ತಮಾನಸ್ಯ ಕಿಂ ವ್ಯಾಪ್ತಿರೇವ ನಾಸ್ತುತ
ಕೇವಲವ್ಯತಿರೇಕವದಂತಿತಿ ಸಂದೇಹಾವಸ್ಕಂದನಾದ್ಧೇತ್ವಾಭಾಸತ್ವಮಿತ್ಯಾಹುಃ |

(೭೭) ||೨೨|| ಪ್ರಮಾಣಬಾಧಿತೋ ಪಕ್ಷೇ ವರ್ತಮಾನೋ ಹೇತುಃ ಕಾಲಾತ್ಯಯಾಪದಿಷ್ಟಃ | ಯಥಾ ಸರ್ವಂ ತೇಜೋಽನುಷ್ಠಂ ದ್ರವ್ಯತ್ವಾದಿತಿ | ಅತ್ರ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕೇಣ ಸಾಧ್ಯಪ್ರತಿಯೋಗಿಗ್ರಾಹಕೇಣ ಚೋಪಜೀವ್ಯೇನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಣ ಪಕ್ಷೋ ಬಾಧಿತಃ | ಚಕ್ಷೂ ರೂಪಗ್ರಾಹಕಂ ನ ಭವತಿ | ಇಂದ್ರಿಯತ್ವಾದಿತಿ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕಾನುಮಾನೇನ (ಬಾಧಿತಃ) | ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನ ಸುರಾ ಪೇಯ | ದ್ರವದ್ರವ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯಾಗಮಬಾಧಿತಃ | ಅಯಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯಾಃ ಪ್ರಬಲಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧ ಏವ | ಸಮಬಲಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧಃ ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಃ | ಯಥಾ ವಾಯುಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ಪರ್ಶವತ್ತ್ವಾದಿತಿ | ವಾಯುರ್ನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಃ ರೂಪರಹಿತದ್ರವ್ಯತ್ವಾದಿತ್ಯನೇನ ಪ್ರತಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ | ಅಯಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯಾಃ ಸಮಬಲಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧ ಏವ |

(೭೮) ||೨೨|| ಸ್ವಪರಪಕ್ಷಸಿದ್ಧಾವಪಿ ತ್ರಿರೂಪೋ ಹೇತುಃ ಪ್ರಕರಣಸಮಃ | ಯಥಾ ವಿಮತಂ ಮಿಥ್ಯಾ ದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿತಿ | ಸತ್ಯತ್ವೇಽಪ್ಯಸ್ಯ ವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ | ಅಯಂ ತ್ವಸಂಭವತೀತಿ ಕೇಚಿದಾಹುಃ | ತದಸತ್ | ಸತ್ಪ್ರತಿಪಕ್ಷವದಭಿಮಾನತಃ ಸಂಭವಾತ್ | ಅಯಮಪಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯಾಃ ಸಮಬಲವಿರೋಧ ಏವೇತಿ | ಪಕ್ಷಾಭಾಸಹೇತ್ವಾಭಾಸಾಂತರ್ಭೂತತ್ವಾನ್ನ ಪೃಥಗ್ವಾಚ್ಯಾ ಇತ್ಯಾಹುಃ | ತದಸತ್ | ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಮಾತ್ರೇಣೈವ ಸ್ಫುರಣಾತ್ | ಸಾಧನೇ ಸ್ವಕ್ರಿಯಾವಿರೋಧಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧಯೋರ್ಹೇತ್ವಾಭಾಸಾಂತರ್ಭಾವಾಚ್ಚ | ಸ್ವಕ್ರಿಯಾವಿರೋಧೋ ಯಥಾ | ಅಹಂ ಮೂಕ ಇತಿ | ಸ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧೋ ಯಥಾ | ಪ್ರಮೇಯಂ ಪ್ರಮಾಣಾನಪೇಕ್ಷಮಿತಿ |

(೭೯) ||೨೨|| ಏವಮುದಾಹರಣಾಭಾಸಾನಪಿ ಹೇತ್ವಾಭಾಸೇಽಂತರ್ಭಾವಯಂತಸ್ತೇಷಾಂ ನ ಪೃಥಗ್ವಾಚ್ಯತಾಮಾಹುಃ | ತಥಾ ಹಿ | ಉದಾಹರಣಲಕ್ಷಣರಹಿತಾ ಉದಾಹರಣವದವಭಾಸಮಾನಾ ಉದಾಹರಣಾಭಾಸಾಃ | ತತ್ರ ಸಾಧವ್ಯೋದಾಹರಣೇ ಸಾಧ್ಯವಿಕಲೋ ಯಥಾ | ಮನೋಽನಿತ್ಯಂ ಮೂರ್ತತ್ವಾತ್ | ಯನ್ಮೂರ್ತಂ ತದನಿತ್ಯಮ್ | ಯಥಾ ಪರಮಾಣುರಿತಿ | ಸಾಧನವಿಕಲೋ ಯಥಾ | ಯಥಾ ಕರ್ಮೇತಿ | ಉಭಯವಿಕಲೋ ಯಥಾ | ಯಥಾಽಽಕಾಶ ಇತಿ | ಆಶ್ರಯಹೀನೋ ಯಥಾ | ಯಥಾ ಶಶವಿಷಾಣಮಿತಿ | ಅವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಭಿಧಾನಂ ಯಥಾ | ಯಥಾ ಘಟವದಿತಿ | ವಿಪರೀತವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಭಿಧಾನಂ ಯಥಾ | ಯದನಿತ್ಯಂ ತನ್ಮೂರ್ತಮ್ | ಯಥಾ ಘಟ ಇತಿ | ವೈಧವ್ಯೋದಾಹರಣೇ ಸಾಧ್ಯಾವ್ಯಾವೃತ್ತೋ ಯಥಾ | ಯದನಿತ್ಯಂ ನ ಭವತಿ ತನ್ಮೂರ್ತಂ ನ ಭವತಿ | ಯಥಾ ಕರ್ಮೇತಿ | ಸಾಧನಾವ್ಯಾವೃತ್ತೋ ಯಥಾ | ಯಥಾ ಪರಮಾಣುರಿತಿ | ಉಭಯಾವ್ಯಾವೃತ್ತೋ ಯಥಾ | ಯಥಾ ಘಟ ಇತಿ | ಆಶ್ರಯಹೀನಃ ಪೂರ್ವವತ್ | ಅವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಭಿಧಾನಂ ಯಥಾ | ಯಥಾಽಽಕಾಶ ಇತಿ | ವಿಪರೀತವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಭಿಧಾನಂ ಯಥಾ | ಯನ್ಮೂರ್ತಂ ನ ಭವತಿ ತದನಿತ್ಯಂ ನ ಭವತಿ | ಯಥಾಽಽಕಾಶ ಇತಿ | ಅತ್ರ ವೈಧವ್ಯೋದಾಹರಣಸ್ಯಾನುಪಯುಕ್ತತ್ವಾದಾಭಾಸಕಥನಮನುಪಯುಕ್ತಮ್ | ಅವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಭಿಧಾನಂ ತು ನ ದೋಷೋ ನ್ಯೂನಂ ವಾ | ವಿಪರೀತವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಭಿಧಾನಮಪ್ಯಸಂಭವಮ್ | ಆಶ್ರಯಹೀನತ್ವಂ ಚಾಶ್ರಯಾಸಿದ್ಧವದದೂಷಣಮ್ | ಅನ್ಯತರವೈಕಲ್ಯೇನೈವ ದೃಷ್ಟಾಂತಸ್ಯ ದೃಷ್ಟತ್ವಾದುಭಯವೈಕಲ್ಯಂ ನ ಪೃಥಗ್ಗಣನೀಯಮ್ | ತಸ್ಮಾತ್ಸಾಧ್ಯವೈಕಲ್ಯಂ ಸಾಧನವೈಕಲ್ಯಂ ಚ ದ್ವಯಮೇವ ದೃಷ್ಟಾಂತದೂಷಣಮ್ | ತತ್ರ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಸಾಧ್ಯವೈಕಲ್ಯೇ ವ್ಯಾಪ್ತಾಸ್ವಿದ್ಧಿರಿತಿ | ದೃಷ್ಟಾಂತದೋಷೋ ಹೇತ್ವಾಭಾಸೇಽಂತರ್ಭವತೀತಿ ಚೇನ್ನ |
ದೃಷ್ಟಾಂತೋಕ್ತ್ಯಂತರಂ ಪ್ರತಿಭಾಸಾತ್ | ಸಪಕ್ಷಾಂತರೇ ವರ್ತಮಾನಸ್ಯ ಸಾಧನಸ್ಯ ದೃಷ್ಟಾಂತೀಕೃತೇ
ಸಪಕ್ಷೇಽವೃತ್ತೌ ಹೇತ್ವಾಭಾಸತ್ವಾನುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ | ತತ್ರಾಪ್ಯನುಪದರ್ಶಿತವ್ಯಾಪ್ತಿಕತ್ವೇನ ಇತಿ ಚೇನ್ನ |
ತಥಾಽಪ್ಯರ್ಥದೋಷಾಭಾವಾದಿತಿ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಚರಣವಿರಚಿತಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತೌ ಅನುಮಾನಪರಿಚ್ಛೇದಃ ಸಮಾಪ್ತಃ ||೨||

|| ಆಗಮಪರಿಚ್ಛೇದಃ ||

ಆಗಮಲಕ್ಷಣಮ್

(೧) ನಿರ್ದೋಷಃ ಶಬ್ದಃ ಆಗಮಃ | ನಿರಭಿಧೇಯತ್ವೇನಾನ್ಯಾಭಾವೇನ ವಾಽಬೋಧಕತ್ವಂ ವಿಪರೀತಬೋಧಕತ್ವಂ
ಜ್ಞಾತಜ್ಞಾಪಕತ್ವಂ ಅಪ್ರಯೋಜನತ್ವಂ ಅನಭಿಮತಪ್ರಯೋಜನತ್ವಂ ಅಶಕ್ಯಸಾಧನಪ್ರತಿಪಾದನಂ ಲಘೂಪಾಯೇ
ಸತಿ ಗುರುಪಾಯೋಪದೇಶನಮಿತ್ಯಾದಿದೋಷರಹಿತಃ ಶಬ್ದ ಆಗಮಃ | ನಿರ್ದೋಷಂ ವಾಕ್ಯಮಿತಿ ವಾ |

ಪದಲಕ್ಷಣಮ್ ವಾಕ್ಯಲಕ್ಷಣಮ್

(೨) ವಿಭಕ್ತ್ಯನ್ತಾ ವರ್ಣಾಃ ಪದಮ್ | ಆಕಾಙ್ಕ್ಷಾಸ್ನ್ನಿಧಿಯೋಗ್ಯತಾವತಾಂ ಪದಾನಾಂ ಸಮೂಹೋ ವಾಕ್ಯಮ್ |
ಆಕಾಙ್ಕ್ಷಾ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ | ಸಾ ಚೇತನಧೃಮಃ | ತದ್ವಿಷಯತ್ವಾದರ್ಥಾಃ ಸಾಕಾಙ್ಕ್ಷಾಃ |
ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಾತ್ಪದಾನ್ಯಪಿ | ಸನ್ನಿಧಿರವಿಲಮ್ಬೇನೋಚ್ಚರಿತತ್ವಂ ಪದಧರ್ಮ ಏವ | ಪ್ರತೀತಾನ್ವಯಸ್ಯ
ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧಾಭಾವೋ ಯೋಗ್ಯತಾ ಪದಾರ್ಥಧರ್ಮಃ | ತದ್ವಾಚಕತ್ವಾತ್ಪದಾನ್ಯಪಿ
ಯೋಗ್ಯತಾವನ್ತೀತ್ಯುಚ್ಯಂತೇ | ತತ್ರ ಪದತ್ವೇನ ನಿರಭಿಧೇಯತ್ವಸ್ಯ ಆಕಾಙ್ಕ್ಷಾಸ್ನ್ನಿಧಿಭಾಮನ್ವಯಾಭಾವಸ್ಯ
ಯೋಗ್ಯತಯಾ ವಿಪರೀತಬೋಧಕತ್ವಸ್ಯ ಚ ನಿರಾಸೇ ಸತ್ಯಶೇಷದೋಷನಿರಾಸಾರ್ಥಂ ನಿರ್ದೋಷಗ್ರಹಣಮ್ |

(೩) ಪೂರ್ವಪೂರ್ವವರ್ಣಾನುಭವಜನಿತಸಂಸ್ಕಾರಸಹಿತಂ

ವಾಚ್ಯವಾಚಕಭಾವಸಮ್ಬಂಧಗ್ರಹಣಸಂಸ್ಕಾರಾನುಗೃಹೀತಮನ್ತ್ಯವರ್ಣಸನ್ನಿಕ್ಯಷ್ಟಂ ಶ್ರೋತ್ರಮನೇಕೇಷ್ಟಪಿ
ವರ್ಣೇಷ್ಟೇಕಾಂ ಪದಬುದ್ಧಿಂ ಜನಯತಿ | ತಥಾ
ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಪದಾನುಭವಜನಿತಸಂಸ್ಕಾರಸಹಕೃತಮನ್ತ್ಯಪದವಿಷಯಂ ಶ್ರೋತ್ರಮನೇಕೇಷು ಪದೇಷ್ಟೇಕಾಂ
ವಾಕ್ಯಬುದ್ಧಿಮಾಕಾಙ್ಕ್ಷಾದ್ಯನುಸಾರೇಣ ಜನಯತಿ | ತೇನ ವರ್ಣಾನಾಂ ಪದಾನಾಂ ಚ
ಸಹಾನವಸ್ಥಿತಪ್ರತೀತೀನಾಮಪಿ ಸಮುದಾಯೋ ಯುಜ್ಯತೇ |

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ವ್ಯಕ್ತಯ ಏವ ಪದವಾಚ್ಯಾಃ

(೪) ಆಗಮೋಽಪಿ ಸಮ್ಯಕ್ ಶ್ರುತಃ ಸಮಯಸ್ಮರಣಾನುಗೃಹೀತಃ ಶಾಬ್ದನ್ಯಾಯಾನುಸನ್ಧಾನಸಹಿತ ಏವ ಸ್ವಾರ್ಥಸ್ಯ ಬೋಧಕೋ ನ ತು ಸತ್ತಾಮಾತ್ರೇಣ | ಜಾತಿರೇವ ವಾಚ್ಯಾ ಪದಾನಾಂ ವ್ಯಕ್ತಯಸ್ತು ಲಕ್ಷ್ಯಾ ಇತಿ ಭಾಟ್ಟಾಃ | ಜಾತಿವಿಶಿಷ್ಟಾ ವ್ಯಕ್ತಯೋ ವಾಚ್ಯಾ ಇತಿ ವೈಶೇಷಿಕಾಃ | ಕ್ವಚಿಜ್ಜಾತಿಃ ಕ್ವಚಿದ್ವ್ಯಕ್ತಿರಿತಿ ವೈಯಾಕರಣಾಃ | ಕ್ವಚಿಜ್ಜಾತಿಃ ಕ್ವಚಿದ್ವ್ಯಕ್ತಿಃ ಕ್ವಚಿದಾಕೃತಿರಿತಿ ನೈಯಾಯಿಕಾಃ | ಅನ್ಯಾಪೋಹ ಇತಿ ಬೌದ್ಧಾಃ | ವ್ಯಕ್ತಯ ಏವ ವಾಚ್ಯಾಃ ಸಮಯಪ್ರತಿಪತ್ತೌ ತು ಸಾದೃಶ್ಯಮುಪಧಾನಮಿತ್ಯಾಚಾರ್ಯಾಃ |

ಯೋಗ್ಯೇತರಾನ್ವಿತಾಭಿಧಾನವಾದಃ

(೫) ನನು ಸಮಯೋ ನಾಮ ಪದಾನಾಂ ಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಚ ವಾಚ್ಯವಾಚಕಭಾವಸಮ್ಮುಖಃ | ಸ ಚ ಸಮ್ಬಂಧಿಷ್ಟಜ್ಞಾತೇಷು ಜ್ಞಾತುಮಶಕ್ಯ ಇತಿ ಪದಾರ್ಥಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪ್ರಾಗೇವ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ಕಿಮಾಗಮಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ | ಉಚ್ಯತೇ | ಯಥಾ ಜ್ಞಾತಯೋರಪಿ ಧರ್ಮಧರ್ಮಿಣೋಃ ಸಂಸರ್ಗೋಽನುಮಾನೇನ ಬೋಧ್ಯತೇ | ತಥಾ ಜ್ಞಾತಾನಾಮೇವ ಪದಾರ್ಥಾನಾಮನ್ವಯವಿಶೇಷಸ್ಯಾಗಮೋ ಬೋಧಕಃ | ಪದಾನಾಂ ಪದಾರ್ಥಮಾತ್ರವಿಷಯತ್ವೇನಾನ್ವಯಬೋಧಕಂ ನ ಕಿಂಚಿದಸ್ತೀತಿ ಚೇತ್ | ಅತ್ರ ವರ್ಣಪದಾಭಿವ್ಯಕ್ತೋಽಖಣ್ಡಃ ಸ್ಫೋಟಾಖ್ಯಃ ಶಬ್ದೋಽನ್ವಯಬೋಧಕ ಇತಿ ವೈಯಾಕರಣಾ ಬ್ರುವತೇ | ವರ್ಣಮಾಲೇತ್ಯಪರೇ | ವಾಕ್ಯಾನ್ಯೋ ವರ್ಣ ಇತ್ಯನ್ಯೇ | ಪದಾನಾಂ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯಮಿತಿ ಕೇಚಿತ್ | ಪದೈರಭಿಹಿತಾಃ ಪದಾರ್ಥಾ ಏವಾಕಾಂಕ್ಷಾನ್ವಿಶಾಲಿನ ಇತಿ ಭಾಟ್ಟಾಃ | ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪಕ್ಷಾಣಾಮಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಾತ್ಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧತ್ವಾಚ್ಚ ಪದಾನ್ಯೇವಾನ್ವಿತಸ್ವಾರ್ಥಾಭಿಧಾಯಿನೀತಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಾವಂತಃ | ತತ್ರ ಪ್ರತ್ಯೇಕಮಪಿ ಪದಾನ್ವಯವಿಶೇಷಾಭಿಧಾನಸಮರ್ಥಾನೀತಿ ಪ್ರಾಭಾಕರಾಃ | ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಸಾಮಾನ್ಯತೋ ಯೋಗ್ಯೇತರಾನ್ವಿತಸ್ವಾರ್ಥಾಭಿಧಾನಶಕ್ತೀನಿ ಪದಾನಿ ಪದಾನ್ತರಸನ್ನಿಧಾನಾಹಿತಶಕ್ತ್ಯನ್ತರಾಣಿ ವಿಶೇಷತೋಽಪ್ಯನ್ವಿತಾನ್ವಾರ್ಥಾನಭಿದಧತಿ | ತಥಾಽನುಭವಾದಿತ್ಯಾಚಾರ್ಯಾಃ |

ಅಪೌರುಷೇಯಾಗಮಸ್ವರೂಪಮ್

(೬) ಆಗಮೋ ದ್ವಿವಿಧಃ | ಅಪೌರುಷೇಯಃ ಪೌರುಷೇಯಶ್ಚೇತಿ | ತತ್ರಾಪೌರುಷೇಯೋ ವೇದಃ ಪೌರುಷೇಯೋಽನ್ಯಃ | ವರ್ಣಾಃ ಸರ್ವತ್ರ ಕೂಟಸ್ಥನಿತ್ಯಾಃ | ಸರ್ವಗತಾಶ್ಚ | ಪದಾನ್ಯಪಿ ನಿಯತಾನ್ಯೇವ | ತೇಷಾಂ ಪದಾರ್ಥಸಮ್ಬಂಧೋಽಪಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಏವ | ತಥಾಽಪಿ ವಾಕ್ಯೇ ಪದಾನಾಮಾನುಪೂರ್ವೀವಿಶೇಷಸ್ಯ ಸ್ವತನ್ತ್ರಪುರುಷಪೂರ್ವಕತ್ವಭಾವಾಭಾವಾಭ್ಯಾಮಯಂ ಭೇದಃ |

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

(೭) ಆಗಮೋಽನುಮಾನ ಏವಾನ್ತರ್ಭಾವತೀತಿ ವೈಶೇಷಿಕಾದಯಃ | ತದಸತ್ | ವ್ಯಾಪ್ತಾದ್ಯನನುಸಂಧಾನ ಏವ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಪ್ರತೀತೇರನುಭವಾತ್ | ಅಪೌರುಷೇಯಃ ಪೃಥಕ್ ಪ್ರಮಾಣಮ್ | ಪೌರುಷೇಯಸ್ತ್ವನುಮಾನಮಿತಿ ಪ್ರಾಭಾಕರಾಃ | ತದಪ್ಯಸತ್ | ಉಭಯತ್ರ ಸಾಮಗ್ರೀಸಾಮ್ಯೇಽಪಿ ವಿಶೇಷಕಲ್ಪಕಾಭಾವಾತ್ | ತದೇತಾನಿ ತ್ರೀಣೈವ ಪ್ರಮಾಣಾನಿ |

ಅರ್ಥಾಪತ್ಯಾದೀನಾಮನ್ತರ್ಭಾವಪ್ರಕಾರಃ

(೮) ಏತೇಷ್ವಾರ್ಥಾಪತ್ಯಾದೀನಾಮನ್ತರ್ಭಾವಃ | ತಥಾ ಹಿ | ಅನುಪಪದ್ಯಮಾನಾರ್ಥದರ್ಶನಾತ್ತದುಪಪಾದಕೇ ಬುದ್ಧಿರರ್ಥಾಪತ್ತಿಃ | ಯಥಾ ಜೀವಂಶ್ಚೈತ್ರೋ ಗೃಹೇ ನಾಸ್ತೀತಿ ಜ್ಞಾನೇ ಸತಿ ಬಹಿರ್ಭಾವಜ್ಞಾನಮ್ | ಅತ್ರ ಯದ್ಯಪ್ಯೈಕಸ್ಯ ಬಹಿರ್ಭಾವಲಿಂಗತ್ವಂ ನೋಪಪದ್ಯತೇ | ವ್ಯಭಿಚಾರಾತ್ | ತತ್ರಾಽಪಿ ಚೈತ್ರೋ ಬಹಿರಸ್ತಿ | ಜೀವನವತ್ತ್ವೇ ಸತಿ ಗೃಹೇಽಸತ್ತ್ವಾತ್ | ಯೋ ಜೀವನ್ಯತ್ರ ನಾಸ್ತಿ ಸ ತತೋಽನ್ಯತ್ರಾಸ್ತಿ | ಯಥಾಹಮಿತಿ ಮಿಲಿತಯೋರ್ಜೀವನಗೃಹಾಭಾವಯೋರ್ಲಿಂಗತ್ವಮುಪಪದ್ಯತ ಏವ |

(೯) ವಿರುದ್ಧಯೋರ್ವಿಶೇಷಣವಿಶೇಷ್ಯಭಾವಾನುಪಪತ್ತಿರಿತಿ ಚೇನ್ನ | ಸಾಮಾನ್ಯವಿಶೇಷಯೋರವಿರೋಧಸ್ಯ ಸ್ವಸ್ಥಿನೇವ ದೃಷ್ಟತ್ವಾತ್ | ಆತ್ಯಂತಿಕವಿರೋಧೇ ತ್ವರ್ಥಾಪತ್ತಿರಪಿ ನ ಪ್ರವರ್ತತೇ | ಕಿಂತು ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತ್ಯಾ ಸಂದೇಹ ಏವ ಭವತೀತಿ |

(೧೦) ಸಾದೃಶ್ಯಜ್ಞಾನಸಾಧನಮುಪಮಾನಮ್ | ತತ್ರ ತೇನಾಯಂ ಸದೃಶಃ ಸದೃಶಾವಿಮಾವಿತ್ಯಾದಿ ವಾ ಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜಮ್ | ಗಗವಯೌ ಸದೃಶಾವಿತಿ ವಾಕ್ಯಜಂ ತ್ವಾಗಮ ಏವ | ಗೃಹ್ಯಮಾಣೇ ಸ್ಮರ್ಯಮಾಣಸಾದೃಶ್ಯಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸ್ಮರ್ಯಮಾಣೇ ಯದ್ಗೃಹ್ಯಮಾಣಸಾದೃಶ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯೇತಿ ತದನುಮಾನಮೇವ | ನನ್ವನುಭೂಯಮಾನಗತತ್ವೇನ ಪ್ರತೀಯಮಾನಂ ಸಾದೃಶ್ಯಂ ಕರಣಮ್ | ಸ್ಮರ್ಯಮಾಣಗತಂ ಪ್ರಮೇಯಮ್ | ತತ್ಕಥಮನಯೋರ್ವ್ಯಧಿಕರಣಯೋರ್ಲಿಂಗಜ್ಞಿಭಾವ ಇತಿ ಚೇನ್ನ | ಸ ಗೌರೇತದ್ಗವಯಸದೃಶಃ | ಅಸ್ಯ ಗವಯಸ್ಯ ತದ್ಗೋಸದೃಶತ್ವಾತ್ | ಯೋ ಯತ್ಸದೃಶಃ ಸ ತತ್ಸದೃಶಃ | ಯಥಾ ಯಮೋ ಯಮಾನ್ತರೇಣೇತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಸಮ್ಭವೇನ ವ್ಯಧಿಕರಣಸ್ಯಾದೋಷತ್ವಾತ್ | ಏತದ್ಗವಯಗತಸಾದೃಶ್ಯಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಸ್ಯ ವಾ ಲಿಂಗತ್ವೇನ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಾಚ್ಛೇತಿ |

(೧೧) ಅಭಾವಜ್ಞಾನಕರಣಮಭಾವಪ್ರಮಾಣಮ್ | ತತ್ರೇದಾನೀಂ ಕೌರವಾದ್ಯಭಾವೋ ಭಾರತಾದ್ಯಾಗಮಾದವಗಮ್ಯತೇ | ದೇವದತ್ತಸ್ಯ ಚಕ್ಷುರಾದ್ಯಭಾವೋ ರೂಪಾದ್ಯದರ್ಶನಲಿಂಗಗಮ್ಯಃ | ಸುಖಾದ್ಯಭಾವಪ್ರಮಿತಿಸ್ತು ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಣೈವ | ಪುರೋವೃತ್ತಿಘಟಾದ್ಯಭಾವಪ್ರಮಿತಿಸ್ತು ಝಟಿತಿ ಜಾಯಮಾನಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲಮೇವ | ನ ತ್ವನುಪಲಬ್ಧಿಮಾತ್ರಜನ್ಯಾ | ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನತ್ವಾತ್ | ಅನುಪಲಬ್ಧಿಸ್ತ್ವವರ್ಜನೀಯಸನ್ನಿಧಿರೇವ | ಯತ್ರ ತ್ವನ್ನಕಾರೇ ಹಸ್ತಪ್ರಸಾರಣಾದಿರೂಪಪರಾಮರ್ಶೇನ

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

ಘಟಾಭಾವಂ ಪ್ರತ್ಯೇತಿ ನ ತದಾಽನುಪಲಬ್ಧಿಃ ಕರಣಮ್ | ಕಿನ್ನು ಲಿಜ್ಞತ್ವೇನೈವ | ಅತ್ರ ಘಟೋ ನಾಸ್ತಿ
ಯೋಗ್ಯತ್ವೇ ಸತ್ಯನುಪಲಭ್ಯಮಾನತ್ವಾದಿತಿ | ಏವಂ ಪ್ರಾತರ್ಗಜಾದ್ಯಭಾವಜ್ಞಾನಮನುಪಲಬ್ಧಿಲಿಜ್ಞಜನ್ಯಮ್ |
ಅಭಾವಸ್ಯೇನ್ದ್ರಿಯಸನ್ನಿಕರ್ಷಾನುಪಪತ್ತಿರಿತಿ ಚೇನ್ನ | ಭಾವವದಭಾವಸ್ಯಾಪೀನ್ದ್ರಿಯಸನ್ನಿಕರ್ಷೇ ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್ |
ಬಹುಲಜ್ಞಾನೇಽಲ್ಪಜ್ಞಾನಂ ಸಮ್ಭವಃ | ಯಥಾ ಶತಮಸ್ತೀತಿ ಜ್ಞಾನೇ ಪಞ್ಚಾಶಜ್ಞಾನಮ್ |
ತದಪ್ಯನುಮಾನಮೇವ | ದೇವದತ್ತಃ ಪಞ್ಚಾಶದ್ವಾನ್ | ಶತವತ್ತ್ವಾತ್ | ಯಥಾಽಹಮಿತಿ
ಪ್ರಯೋಗಸಮ್ಭವಾತ್ | ಪ್ರಸಕ್ತಪ್ರತಿಷೇಧೇ ಪರಿಶಿಷ್ಟಮಾಣೇ ಬುದ್ಧಿಃ ಪರಿಶೇಷಃ | ಯಥಾ
ದೇವದತ್ತಯಜ್ಞದತ್ತಾವೇತಾವಿತಿ ಜ್ಞಾನೇ ಸತ್ಯೇಕಸ್ಮಿನ್ನಾಯಂ ಯಜ್ಞದತ್ತ ಇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧೇ ದೇವದತ್ತಬುದ್ಧಿಃ |
ಇಯಮನುಮಾನಜನ್ಯಾ | ಅಯಂ ದೇವದತ್ತಃ | ದೇವದತ್ತಯಜ್ಞದತ್ತಯೋರನ್ಯತರತ್ವೇ ಸತ್ಯಯಜ್ಞದತ್ತತ್ವಾತ್ |
ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಯಜ್ಞದತ್ತವದಿತಿ ಪ್ರಯೋಗೋಪಪತ್ತೇಃ | ಉಪಕ್ರಮಾದೀನ್ಯಪ್ಯನುಮಾನಾನೈವ |
ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟಪ್ರವಕ್ತೃಕಂ ಪ್ರವಾದಪಾರಮ್ಪರ್ಯಮೈತಿಹ್ಯಮ್ | ಯಥಾಽತ್ರ ವಟೇ ಮೈಶ್ರವಣೋಽಸ್ತೀತಿ ವಾಕ್ಯಂ
ತದಾಗಮ ಏವ | ಏವಮನ್ಯಾನ್ಯಪಿ ಪ್ರಮಾಣಾನ್ಯುಕ್ತೇಷ್ಟೇವಾನ್ತರ್ಭಾವ್ಯಾನಿ |

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಚಾರಃ

(೧೨) ನನ್ನೇತೇಷಾಂ ಪ್ರಮಾಣಾನಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಪ್ರಮಾಣಾನಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಚ ಕೇನೋತ್ಪದ್ಯತೇ ಕೇನ
ವಾ ಜ್ಞಾಯತ ಇತಿ ಚೇತ್ | ಉಚ್ಯತೇ | ತತ್ರ ಜ್ಞಾನಾನಾಮುಭಯಂ ಸ್ವತಃ ಏವೇತಿ ಸಾಜ್ಞಾ ಮನ್ಯಂತೇ |
ಜ್ಞಾನಜನಕಾತಿರಿಕ್ತಜನಕಾನಪೇಕ್ಷತ್ವಮುತ್ಪತ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಮ್ | ಜ್ಞಾನಜ್ಞಾಪಕಾತಿರಿಕ್ತಜ್ಞಾಪಕಾನಪೇಕ್ಷತ್ವಂ ಜ್ಞಪ್ತೌ
ಸ್ವತಸ್ತ್ವಮ್ | ಉಭಯಂ ಪರತಃ ಏವೇತಿ ನೇಯಾಯಿಕಾದಯಃ | ಜ್ಞಾನಜನಕಾತಿರಿಕ್ತಕಾರಣಜನ್ಯತ್ವಮುತ್ಪತ್ತೌ
ಪರತಸ್ತ್ವಮ್ | ಜ್ಞಾನಜ್ಞಾಪಕಾತಿರಿಕ್ತಪ್ರಮಾಣಾಪೇಕ್ಷತ್ವಂ ಜ್ಞಪ್ತೌ ಪರತಸ್ತ್ವಮ್ | ತತ್ರ
ಜ್ಞಾನಮಿನ್ದ್ರಿಯಾದಿಜನ್ಯಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪುನರಿನ್ದ್ರಿಯಾದಿಗುಣಜನ್ಯಮ್ | ತಥಾಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ತದೋಷಜನ್ಯಮ್
| ಏವಂ ಜ್ಞಾನಂ ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೇದ್ಯಮ್ | ತತ್ರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಚ
ಸಂವಾದವಿಸಂವಾದಲಿಜಗಮ್ಯಮಿತಿ | ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪರತೋಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸ್ವತಃ ಇತಿ ಬೌದ್ಧಾಃ | ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ
ಸ್ವತೋಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪರತಃ ಇತಿ ಪಕ್ಷಮಜ್ಞೇಕುರ್ವಾಣಾ ಅಪಿ ಭಾಟ್ಯಾಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಶಿಷ್ಟಂ ಜ್ಞಾನಂ
ಜ್ಞಾತತಾವಿಶೇಷೇಣಾನುಮೀಯತ ಇತಿ ಜ್ಞಪ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಮ್ | ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ತು
ವಿಸಂವಾದಾದ್ಯನುಮಾನಾನ್ತರವೇದ್ಯಮಿತಿ ಪರತಸ್ತ್ವಂ ಮನ್ಯಂತೇ | ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಜ್ಞಾನೇನೈವ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಶಿಷ್ಟಜ್ಞಾನಂ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ | ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ತು ನಾಸ್ತೇವೇತಿ ಪ್ರಾಭಾಕರಾಃ | ಇನ್ದ್ರಿಯಾದಿಮಾತ್ರೇಣೈವ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಶಿಷ್ಟಂ ಜ್ಞಾನಮುತ್ಪದ್ಯತೇ | ಗುಣಾಸ್ತ್ವಕಿಚ್ಛೇತ್ಕರಾಃ | ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ
ದೋಷಸಹಕೃತೇನ್ದ್ರಿಯಾದಿಭಿರುತ್ಪದ್ಯತೇ | ತಥಾ ಜ್ಞಾನಂ ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಚ ಸಾಕ್ಷಿವೇದ್ಯಮ್ | ತದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ
ತ್ವನುಮೇಯಮಿತ್ಯಾಚಾರ್ಯಾಃ |

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ

(೧೩) ಕರಣಾನಾಂ ತು ಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವಶಕ್ತಿರೇವ ಸ್ವಕಾರಣಾಸಾದಿತಾ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜನಕತ್ವಶಕ್ತಿಃ |
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜನನೇ ತ್ವನ್ಯಾ ಶಕ್ತಿದೋಷವಶಾದಾವಿರ್ಭವತಿ | ಜ್ಞಪ್ತಿಸ್ತು ಪರತ ಏವ | ಇನ್ದ್ರಿಯಾದಿಸ್ವರೂಪಸ್ಯ
ಯಥಾಯಥಂ ಸ್ವಪ್ರಮಾಣವೇದ್ಯತ್ವಾತ್ | ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವಸ್ಯಾನುಮಾನವೇದ್ಯತ್ವಾದಿತಿ |
ತದೇವಂಭೂತೈಃ ಪ್ರಮಾಣೈಃ ಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯತ್ವಾದಿಕಂ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ವಿಷಯೇಷು ವಿರಕ್ತಸ್ಯ
ಶಮದಮಾದಿಸಮ್ಪತ್ತಿಮತೋ ವಾಸುದೇವೈಕಶರಣಸ್ಯ ತದ್ವಿಷಯಾಣಿ
ಶ್ರವಣಮನನನಿದಿಧ್ಯಾಸನಾನ್ಯಾದರನೈರಂತರ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಬಹುಕಾಲಮನುಷ್ಠಿತವತೋ ಭಗವತ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರೇ
ಸತ್ಯತ್ಯುಕ್ತಿಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದಾದಶೇಷಾನಿಷ್ಠನಿವೃತ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾನಂದಾನ್ದಿಸ್ವರೂಪಾವಿರ್ಭಾವಲಕ್ಷಣಾ
ಮುಕ್ತಿರ್ಭವತೀತಿ ||

ಜಯತೀರ್ಥಮುನೀಂದ್ರೇಣ ಬಾಲಬೋಧಾಯ ನಿರ್ಮಿತಾ |
ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿಭೂಯಾತ್ಪ್ರೀತ್ಯೈ ಮಾಧವಮಧ್ವಯೋಃ ||೧||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಪೂಜ್ಯಚರಣವಿರಚಿತಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತೌ ಆಗಮಪರಿಚ್ಛೇದಃ ಸಮಾಪ್ತಃ ||೩||

||ಗ್ರಂಥಶ್ಚಾಯಂ ಸಂಪೂರ್ಣಃ ||